

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

С. В. Бестужева

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНИ

Навчально-практичний посібник

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019

УДК 339.9(477)(075.034)

Б53

Рецензенти: д-р екон. наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна *І. Ю. Матюшенко*; завідувач кафедри міжнародної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі", д-р екон. наук, професор *О. В. Шкурупій*; завідувач кафедри міжнародної економіки Харківського державного університету харчування та торгівлі, канд. екон. наук, доцент *О. В. Ком*.

Рекомендовано до видання рішенням ученої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 4 від 29.11.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Бестужева С. В.

Б53 Міжнародна економічна діяльність України [Електронний ресурс] : навчально-практичний посібник / С. В. Бестужева. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 194 с.
ISBN 978-966-676-723-6

Розглянуто основні практичні питання розвитку міжнародної економічної діяльності України в системі світогосподарських зв'язків. Наведено ключові поняття, що сприяють поглибленому вивченню понятійно-категоріального апарату міжнародної економічної діяльності. Із метою оцінювання рівня компетентностей студентів у навчально-практичному посібнику вміщено ситуаційні, розрахунково-аналітичні та тестові завдання.

Рекомендовано для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня всіх форм навчання і викладачів, які проводять практичні заняття із цієї навчальної дисципліни.

УДК 339.9(477)(075.034)

© Бестужева С. В., 2019

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2019

ISBN 978-966-676-723-6

Вступ

Розвиток світової економіки в сучасних умовах характеризується посиленням взаємодії та взаємозалежності між країнами під впливом глобальних економічних процесів. На сьогодні жодна країна не в змозі забезпечити ефективний розвиток національної економіки без зовнішнього сектору. Міжнародне економічне співробітництво країни є об'єктивною основою для формування та реалізації національної економічної моделі.

Міжнародна економічна діяльність (МЕД) є досить специфічним предметом дослідження та вивчення, що обумовлено своєрідним синтезом макро- та мікроекономічних, комерційних і регуляторних її аспектів в умовах України. У контексті реалізації національних інтересів міжнародна економічна діяльність є засобом досягнення певних підприємницьких і загальнодержавних цілей у процесі взаємодії із закордонними партнерами. У глобальному масштабі міжнародна економічна діяльність України є невід'ємним елементом системи світової економіки.

Навчальна дисципліна "Міжнародна економічна діяльність України" належить до циклу професійно-орієнтованих дисциплін зі спеціальності "Економіка".

Об'єктом навчальної дисципліни є міжнародна економічна діяльність держави та її суб'єктів господарювання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методичні засади формування та розвитку міжнародної економічної діяльності України.

Метою викладання цієї навчальної дисципліни є формування знань про об'єктивні закономірності, реальні процеси та специфічні особливості міжнародної економічної діяльності України, а також практичних навичок у здійсненні комерційних, інвестиційних і фінансових операцій у міжнародній сфері.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має *знати*:

категоріальний апарат міжнародної економічної діяльності;
сутність, механізми та форми співробітництва між країнами в торговельній, науково-технічній, інвестиційній, валютно-фінансовій і кредитній сферах;

принципи й інструменти міжнародного і державного регулювання руху факторів виробництва та міжнародної торгівлі товарів і послуг;

особливості взаємодії України з міжнародними економічними організаціями;

характерні риси сучасного розвитку світової економіки;

сутність, основні форми економічної глобалізації, її наслідки для окремих країн і регіонів;

особливості міжнародного економічного співробітництва для вирішення глобальних проблем світової економіки;

уміти:

визначати рівень значущості змін у світовій економіці та прогнозувати їхні наслідки для її подальшого розвитку;

аналізувати структуру платіжного балансу України;

визначати ступінь відкритості економіки України на основі статистичних даних її соціально-економічного розвитку;

аналізувати товарну та галузеву структури зовнішньої торгівлі України, із метою визначення галузевих і геополітичних пріоритетів її розвитку;

оцінювати інвестиційний клімат в Україні;

обґрунтовувати доцільність створення в Україні організаційних форм транснаціоналізації господарської діяльності;

оцінювати й обґрунтовувати вибір методів та інструментів макроекономічної політики України.

Вивчення теоретичних основ та особливостей міжнародної економічної діяльності України сприяє формуванню у студентів комплексу вмінь і навичок у сфері міжнародного економічного співробітництва та його регулятивного забезпечення.

Пропонований навчально-практичний посібник призначено для підготовки та проведення практичних і семінарських занять із навчальної дисципліни "Міжнародна економічна діяльність України". Його структура відповідає робочій програмі навчальної дисципліни та відображає основні питання формування і розвитку міжнародної економічної діяльності України. Кожне із практичних занять побудовано за єдиною схемою: ключові поняття, теоретично-методичний матеріал, тестові завдання, завдання для поглибленого засвоєння понятійно-категоріального апарату, ситуаційні завдання, розрахунково-аналітичні завдання, перелік рекомендованої літератури.

Розділ 1

Форми міжнародної економічної діяльності України

1. Сутність і особливості міжнародної економічної діяльності

1.1. Ключові поняття

Міжнародна економічна діяльність є складовою частиною національної економіки, засобом реалізації національних інтересів на міжнародній економічній арені.

Міжнародна економічна діяльність – це сукупність економічних відносин між національними та іноземними суб'єктами господарювання в торговельній, інвестиційній, інноваційній, валютно-кредитній і фінансовій сферах, регулювання яких здійснюють у межах національного законодавства та укладених міждержавних угод.

Міжнародна економічна діяльність – це система дій і рішень, пов'язаних із формуванням, розвитком та реалізацією конкурентних переваг країни як суб'єкта світогосподарських зв'язків;

Міжнародна економічна діяльність – це сфера реалізації державної зовнішньоекономічної стратегії.

Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання, заснована на взаємовідносинах як на території України, так і за її межами.

Відкрита економіка – це національний господарський комплекс, інтегрований у систему світогосподарських зв'язків, із метою реалізації національних інтересів з урахуванням інтересів країн-партнерів.

Експортна квота є показником рівня розвиненості експортної сфери країни, який розраховують як відношення вартісних обсягів експорту до вартісних обсягів ВВП.

Імпортна квота – це економічний показник, що характеризує значущість імпорту для національного господарства, окремих галузей і виробництва, за різними видами продукції, його обчислюють як відношення вартісних обсягів імпорту до вартісних обсягів ВВП.

Зовнішньоторговельну квоту обчислюють як відношення вартісного обсягу зовнішньоторговельного товарообігу до вартісного обсягу ВВП країни.

Національний режим – це режим, який передбачає встановлення рівних прав для національних та іноземних суб'єктів господарювання без будь-яких винятків і особливих положень.

Спеціальний режим – це режим, який застосовують до територій спеціальних економічних зон і територій митних союзів, до яких входить Україна.

Режим найбільшого сприяння – це режим, який застосовують у зовнішньоторговельній сфері, що передбачає надання іноземним суб'єктам господарювання обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків і зборів, якими користуються та/або будуть користуватися іноземні суб'єкти господарювання будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим.

Платіжний баланс – це вартісне відображення сукупності міжнародних економічних зв'язків країни у формі співвідношення надходжень та платежів.

1.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 1

Міжнародну економічну діяльність країни як систему взаємодії між національними та іноземними суб'єктами господарювання здійснюють у таких формах, як:

міжнародна торгівля товарами, під якою слід розуміти сукупність експортно-імпортних операцій із торгівлі товарами країн світу за певний період часу;

міжнародна торгівля послугами, під якою слід розуміти сукупність експортно-імпортних операцій із надання країнами різного виду послуг на світовому ринку за певний період часу;

міжнародний рух капіталів – це сукупність експортно-імпортних операцій країн світу у сфері прямого та портфельного інвестування, із метою отримання прибутку за рахунок більш ефективного вкладення капіталу за кордон або залучення із-за кордону;

міжнародне науково-технічне співробітництво – це сукупність науково-технічних зв'язків країн світу щодо передавання технологій на комерційній або некомерційній основі;

міжнародні валютно-фінансові відносини – це сукупність економічних відносин між країнами у валютній та фінансовій сферах;

міжнародні кредитні відносини – це сукупність економічних відносин між країнами з надання фінансових активів на умовах терміновості, зворотності, платності;

міжнародна міграція робочої сили – це процес міждержавного переміщення робочої сили терміном понад один рік, обумовлений економічними та неекономічними причинами;

співробітництво країн із міжнародними економічними організаціями – це сукупність операцій країн із міжнародними економічними організаціями у сфері регулювання торговельних, валютно-фінансових, кредитних, науково-технологічних, міграційних відносин, яку формують на основі укладених договорів між ними та необхідності у виконанні певних зобов'язань у процесі їхньої реалізації;

участь країни у вирішенні таких глобальних проблем світової економіки, як демографічна, продовольча, екологічна, ядерної небезпеки, боротьба з міжнародним тероризмом, – визначає не тільки рівень інтегрованості країни у світовий суспільний, економічний, політичний простір, а й ступінь її впливу на світові суспільні процеси [8].

Ефективна економічна взаємодія національних суб'єктів господарювання у визначених формах міжнародної економічної діяльності країни можлива тільки в умовах відкритого національного економічного простору, який формують, відповідно до основних цілей і завдань зовнішньоекономічного розвитку та з урахуванням особливостей національної економіки.

Основним показником оцінювання рівня розвитку міжнародної економічної взаємодії національних суб'єктів господарювання з іноземними компаніями є **платіжний баланс**.

Уперше схему платіжного балансу країни було опубліковано ООН 1947 року, яка й стала основою для подальшого розроблення Міжнародним валютним фондом (МВФ) основних форм і принципів складання платіжних балансів країн. Усього на сьогодні опубліковано шість редакцій платіжного балансу.

На рівні МВФ розробленням платіжного балансу займається **Комітет зі статистики платіжного балансу** (IMF Committee on Balance of Payments Statistics), який було засновано 1992 року для спостереження за впровадженням рекомендацій, які містяться у звітах двох робочих груп

МВФ, що досліджують основні джерела розбіжностей у загальній статистиці платіжного балансу. Цей орган також надає рекомендації та поради щодо методологічних аспектів формування статистики платіжного балансу.

Із 1993 до 2009 року країни складали платіжний баланс за рекомендаціями п'ятої редакції МВФ, у якій на особливу увагу заслуговували фінансові операції країни – операції з інвестування та кредитування – і детально визначені складові частини надзвичайного фінансування країни, унаслідок дефіциту платіжного балансу.

2009 року МВФ опублікував шосту редакцію керівництва платіжного балансу, у якій сконцентровано увагу на більш повному відображенні міжнародних торговельних операцій і врахуванні рівня впливу фінансової сфери на розвиток світової економіки та відображення операцій із фінансовими деривативами (ф'ючерсами, форвардами, свопами, опціонами, варантами тощо).

Слід також звернути увагу на коригування в шостій редакції структури першого розділу платіжного балансу – у першому розділі відображають як поточні операції, так і операції з капіталом, а фінансові операції відокремлено у другий розділ.

У торговельному балансі з обсягів експорту й імпорту товарів вилучено операції з перероблення матеріальних ресурсів, які тепер відображають у балансі послуг окремою статтею.

Відбулися також значні зміни й у відображенні прямих інвестицій, доходів та трансфертів [68].

Відповідно до нової редакції МВФ, як і в попередній п'ятій редакції, усі економічні операції країни об'єднано у дві групи: поточні операції й операції з капіталом і фінансові операції, які й визначають вихідний розподіл балансу на два великих розділи: рахунок поточних і капітальних операцій та фінансовий рахунок.

Рахунок поточних і капітальних операцій є систематизованим відображенням вартісного обсягу зовнішніх торговельних операцій та операцій із капіталом країни за певний період часу.

Фінансовий рахунок є окремими розділом платіжного балансу, у якому відображають усі інвестиційні, валютні, кредитні операції за звітний період.

Для балансування розділів платіжного балансу використовують *статтю "Чисті пропуски та помилки"*, яка показує рівень охоплення, повноти та достовірності відображення зовнішньоекономічних операцій країни за певний період часу.

Для оцінювання рівня міжнародної ліквідності країни, тобто її спроможності розраховуватися за зовнішніми зобов'язаннями у визначений термін та визначеними кредитором умовами, у платіжному балансі наводять зміни обсягів резервних активів країни за певний період часу. До резервних активів зараховують: монетарне золото; резерви у валюті та цінних паперах; резерви у СПЗ; резервну позицію країни у МВФ. Водночас у платіжному балансі відображають не загальну суму резервів, а лише їхні зміни (як позитивні – у разі їхнього придбання, так і негативні – у разі їхнього продажу) за цей самий період. Ця підстаття має особливе значення для оцінювання ефективності політики Національного банку України з управління резервними активами та визначення характеру регулювання платіжного балансу, виходячи з вибраних методів та інструментів.

Для формування у студентів умінь зі структурування платіжного балансу особливу увагу слід звернути на бухгалтерські принципи його побудови, серед яких можна виокремити такі, як:

1) принцип подвійного запису – усі зовнішньоекономічні операції країни за певний період часу обов'язково відображають як за дебетом, так за кредитом. Водночас експортні операції відображають за кредитом, а імпорتنі – за дебетом;

2) безперервність спостереження – усі зовнішньоекономічні операції розглядають як потоки;

3) повнота відображення даних полягає в максимальному врахуванні всіх зовнішньоекономічних операцій та можливих змін у їхній вартості;

4) достовірність даних – платіжний баланс складається на основі даних митної статистики, статистики грошового сектору, статистики кредитного сектору тощо, суб'єкти яких беруть на себе відповідальність за повноту та достовірність надання даних;

5) бухгалтерська рівновага – сальдо першого розділу платіжного балансу дорівнює сальдо другого розділу із протилежним знаком. Тільки в цьому разі платіжний баланс є врівноваженим.

У багатьох випадках досягти такої рівноваги важко й тому використовують статтю "Чисті пропуски та помилки".

Активним є платіжний баланс, у якому сальдо рахунка поточних і капітальних операцій є позитивним, а фінансового рахунка – негативним.

Пасивним є платіжний баланс, у якому сальдо рахунка поточних і капітальних операцій є негативним, а фінансового рахунка – позитивним [8].

У табл. 1.1 наведено основні прибуткові та витратні статті платіжного балансу країни, що дозволить студентам більш чітко структурувати основні зовнішньоекономічні операції країни та правильно розраховувати сальдо за кожною з них.

Таблиця 1.1

Основні прибуткові та витратні статті платіжного балансу країни

Прибуткові статті (+) (Джерела грошових коштів)	Витратні статті (-) (Способи використання грошових коштів)
Експорт товарів та послуг	Імпорт товарів та послуг
Залучення іноземного капіталу в національну економіку	Укладення капіталу за кордон
Приватні та державні трансферти із-за кордону	Приватні та державні трансферти за кордон
Транспортні послуги, надані нерезидентам	Використання транспорту інших держав
Витрати іноземних туристів у заданій країні	Витрати на туризм за кордон
Воєнні витрати інших держав	Воєнні витрати за кордоном
Відсотки та дивіденди, отримані із-за кордону	Відсотки та дивіденди, сплачені нерезидентам
Продаж активів резидентів заданої країни нерезидентам	Придбання іноземних активів (наприклад, акцій, облігації та нерухомості)
Депозити нерезидентів у депозитних установах заданої країни	Депозити в іноземних депозитних установах
Залучення міжнародних кредитів у національну економіку	Надання державних кредитів іншим країнам та приватних – нерезидентам
Продаж золота нерезидентам	Придбання золота за кордоном
Продаж національної валюти нерезидентам	Купівля іноземної валюти

В Україні складанням платіжного балансу займається Національний банк України.

Платіжний баланс складається щоквартально на 75 – 80-й день після закінчення кварталу, міжнародна інвестиційна позиція країни – щоквартально на 85 – 90-й день після закінчення кварталу; зовнішній борг країни – щоквартально на 75 – 80-й день після закінчення кварталу [72].

1.3. Тестові завдання

1. Цілісна система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, суб'єктами господарювання і міжнародними організаціями, що має характерні взаємозв'язки, закономірності та реалізує ті специфічні інтереси, які пов'язані з використанням міжнародного співробітництва, міжнародного розподілу праці, – це:

- а) зовнішньоекономічна діяльність;
- б) міжнародна економічна діяльність;
- в) експортна діяльність;
- г) імпортна діяльність.

2. Діяльність національних та закордонних суб'єктів господарювання, яка ґрунтується на взаємовідносинах між ними як на території України, так і за її межами, – це:

- а) зовнішньоекономічна діяльність;
- б) міжнародна економічна діяльність;
- в) експортна діяльність.

3. Платіжний баланс України складається:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Міністерством фінансів України;
- в) Національним банком України;
- г) Верховною Радою та Кабінетом Міністрів України.

4. Основними розділами платіжного балансу є:

- а) рахунок поточних і капітальних операцій та фінансовий рахунок;
- б) торговельний баланс та рахунок операцій із капіталом і фінансових операцій;
- в) рахунок поточних операцій та резервні активи;
- г) рахунок поточних операцій, операцій із капіталом, резервні активи.

5. Країна з пасивним платіжним балансом має:

- а) додатково залучати іноземні довгострокові позики;
- б) заборонити переказ у країну доходів резидентів від закордонних інвестицій;
- в) збільшити емісію державних облігацій для населення;
- г) здійснити ревальвацію національної валюти.

6. Збільшення активного сальдо платіжного балансу у країні відбудеться за рахунок:

- а) збільшення державних витрат на соціальне забезпечення населення;
- б) розроблення заходів щодо стимулювання національного експорту;
- в) зміни політичної влади у країні;
- г) надання фінансової допомоги іншим країнам.

7. Одним із наслідків установлення українським урядом контролю над зовнішньою торгівлею для зниження дефіциту платіжного балансу буде:

- а) зменшення обсягів українського імпорту;
- б) зменшення обсягів українського експорту;
- в) збільшення обсягів українського імпорту;
- г) збільшення обсягів українського експорту.

8. Збільшення фінансового рахунку платіжного балансу відбудеться, завдяки:

- а) збільшенню обсягів трансфертних переказів у країну;
- б) збільшенню обсягів іноземних укладень у державні облігації;
- в) збільшенню обсягів інвестування резидентів за кордон;
- г) збільшенню центральним банком обсягів купівлі іноземної валюти.

9. Міжнародний валютний фонд надає країнам кредити, із метою:

- а) збільшення обсягів національного експорту;
- б) збільшення обсягів імпорту;
- в) збалансування дефіциту платіжного балансу;
- г) подолання дефіциту державного бюджету.

10. Погіршення платіжного балансу можливе за рахунок:

- а) збільшення обсягів реального валового національного продукту;
- б) здійснення центральним банком дефляційної політики;
- в) скорочення урядом витрат і посилення податкового навантаження;
- г) підвищення центральним банком ставки рефінансування.

11. За позитивного сальдо фінансового рахунка:

- а) експорт товарів і послуг має бути позитивним;
- б) експорт товарів і послуг має бути негативним;
- в) чистий експорт капіталів має бути позитивним;

- г) чистий експорт капіталів має бути негативним;
- д) трансфертів у країну немає.

12. Рахунок поточних операцій містить усе, за винятком:

- а) товарного імпорту та експорту;
- б) транспортних послуг іноземним державам;
- в) чистих прибутків від інвестицій;
- г) змін в активах країни за кордоном.

13. Фінансовий рахунок містить:

- а) товарний експорт;
- б) зміни в активах країни за кордоном;
- в) односторонні трансфертні платежі;
- г) чисті доходи від інвестицій.

14. Країна зі стійким позитивним сальдо платіжного балансу має:

- а) збільшувати державні витрати та скорочувати податки;
- б) зменшувати державні витрати та збільшувати податки;
- в) збільшувати грошову масу в обігу;
- г) підвищувати відсоткові ставки;
- д) правильної відповіді немає.

15. Резервні активи містять:

- а) монетарне золото, спеціальні права запозичення (СПЗ), резервну позицію у МВФ, валютні та інші активи;
- б) монетарне золото, євро, резервну позицію у МВФ, валютні та інші активи;
- в) монетарне золото та валютні резерви;
- г) резервну позицію у МВФ, монетарне золото та СПЗ.

16. Основний критерій зарахування того чи того активу до складу резервних полягає у:

- а) визначенні можливості здійснення урядом або центральним банком реального та прямого контролю над ним;
- б) високому рівні його ліквідності;

- в) входженні до його складу іноземної валюти;
- г) входженні до його складу монетарного золота.

17. У разі незбалансованості платіжного балансу уряд може використувати:

- а) резервні активи, надзвичайне фінансування;
- б) девальвацію валюти, резервні активи, надзвичайне фінансування;
- в) позики МВФ, МБРР та інших банків, резервні активи;
- г) надзвичайне фінансування.

18. До операцій із надзвичайного фінансування належать такі:

а) анулювання боргу, обмін заборгованості на акції, переоформлення заборгованості, прострочення платежів за заборгованістю, дефолт;

б) анулювання боргу, обмін заборгованості на акції, запозичення в інших країнах і МВФ для врегулювання платіжного балансу, переоформлення заборгованості, прострочення платежів за заборгованістю; залучення коштів із-за кордону іншими секторами економіки, крім уряду та центрального банку;

в) анулювання боргу, обмін заборгованості на акції, запозичення в інших країнах і МВФ для врегулювання платіжного балансу, переоформлення заборгованості, прострочення платежів за заборгованістю;

г) залучення коштів із-за кордону іншими секторами економіки, крім уряду та центрального банку.

19. Чисті односторонні трансфери відображають у:

- а) рахунку операцій із капіталом;
- б) торговельному балансі;
- в) фінансовому рахунку;
- г) рахунку послуг та некомерційних платежів.

20. Міжнародна валютна ліквідність не містить:

- а) офіційні золоті та валютні резерви країни;
- б) резервну позицію країни у МВФ;
- в) міжнародні кредити та позики;
- г) валютні рахунки країни у СПЗ та євро.

1.4. Ситуаційні завдання

1.4.1. У разі співвідношення основних розділів платіжного балансу країни можливі такі ситуації:

1) сальдо рахунка поточних та капітальних операцій позитивне, а сальдо фінансового рахунка – негативне;

2) сальдо рахунка поточних та капітальних операцій негативне, а сальдо фінансового рахунка – позитивне;

3) сальдо рахунка поточних та капітальних операцій позитивне і сальдо фінансового рахунка також позитивне;

4) сальдо рахунка поточних та капітальних операцій негативне і сальдо фінансового рахунка також негативне.

Дайте характеристику економічної ситуації у країні під час аналізу кожної з умов. Особливу вагу зверніть на можливі зміни валютного курсу та резервних активів.

1.4.2. Україна експортувала в Італію вироби з каменю, гіпсу, цементу вартістю 78 000 євро, текстильні матеріали та текстильні вироби вартістю 112 000 євро й агропромислову продукцію вартістю 89 000 євро. Італія надала Україні кредит у сумі 200 000 євро та імпортувала в Україну промислові товари вартістю 315 000 євро. Відобразіть ці операції у платіжному балансі України та Італії.

1.4.3. Україна експортувала в Німеччину електричні машини та устаткування вартістю 350 000 євро та агропромислову продукцію вартістю 122 000 євро, Німеччина імпортувала в Україну фармацевтичні товари вартістю 275 000 євро та надала інформаційні послуги вартістю 145 000 євро. Відобразіть ці операції у платіжному балансі України та Німеччини.

1.4.4. Україна імпортувала з Індії чай вартістю 200 000 дол. США, прянощі вартістю 158 000 дол. США та отримала туристичні послуги вартістю 250 000 дол. США, своєю чергою, Індія імпортувала з України металургійну продукцію вартістю 800 000 дол. США та інформаційні послуги вартістю 137 000 дол. США. Відобразіть ці операції у платіжному балансі України та Індії.

1.4.5. Україна експортувала в Чеську Республіку жири та олії тваринного або рослинного походження вартістю 180 000 євро та полімерні матеріали, пластмаси вартістю 213 000 євро, Чеська Республіка імпортувала

в Україну транспортні засоби вартістю 118 000 євро, надала туристичні послуги вартістю 316 000 євро, а також придбала акції українського підприємства в сумі 250 000 євро за загального обсягу емісії 1 250 000 євро. Відобразіть ці операції у платіжному балансі України та Чеської Республіки.

1.4.6. Українець працює в Польщі протягом 5 місяців. За цей час він отримує 5 000 євро заробітної плати, яку кладе на депозит у банку та отримує 250 євро. Витрати українського працівника становлять: 1 800 євро – на харчування, 1 700 євро – на придбання одягу, 750 євро – податок із доходу, який виплачує у Польщі. Відобразіть ці витрати та доходи українця у платіжному балансі України.

1.4.7. Використовуючи систему подвійного запису, унесіть такі міжнародні трансакції до гіпотетичного платіжного балансу України:

1) імпорт американських товарів у сумі 650 000 дол. США зі сплатою в доларах;

2) сплату готельних послуг у розмірі 1 300 дол. США українським туристом у Канаді;

3) продаж українських державних облігацій американському банку в сумі 525 000 дол. США;

4) придбання українською компанією облігацій бразильської компанії в сумі 125 000 дол. США;

5) придбання американською багатонаціональною корпорацією української фірми за 1 000 000 дол. США;

6) імпорт товарів із Канади на 252 500 дол. США з подальшою частковою їхньою оплатою Україною в сумі 101 700 дол. США;

7) експорт Україною товарів у сумі 250 000 дол. США в Канаду за умови імпорту канадських товарів на 125 000 дол. США.

1.4.8. Українська компанія володіє 35 % акцій чеської компанії. Поточного року прибуток чеської компанії становив 300 000 євро, із яких 100 000 євро виплачено як дивіденди, а 200 000 євро було реінвестовано у виробництво. Із метою поглиблення фінансових відносин між компаніями поточного року було здійснено такі операції:

1) надання чеською компанією українській компанії кредиту вартістю 65 000 євро під 12 % річних на 2 роки;

2) надання українською компанією чеській компанії торговельного кредиту на 50 000 євро під 10 % річних на півроку;

3) придбання чеською компанією корпоративних облігацій українського підприємства на 100 000 євро під 11 % річних.

Відобразіть ці операції у платіжному балансі Чехії та України.

1.5. Розрахунково-аналітичні завдання

1.5.1. У табл. 1.2 наведено статті платіжного балансу країни.

Таблиця 1.2

Платіжний баланс країни

Статті платіжного балансу	Обсяги, млн дол. США	
	2017 р.	2018 р.
1	2	3
Міжнародні кредити отримані	256	214
Доходи від прямих інвестицій:		
кредит	561	325
дебет	217	124
Капітальні трансферти:		
дебет	21	23
кредит	18	72
Грошові перекази осіб, які працюють за кордоном:		
дебет	510	256
кредит	189	149
Інші інвестиції – пасиви	455	321
Прямі інвестиції у країну	4 208	4 356
Сектор державного управління:		
дебет	102	104
кредит	201	228
Експорт товарів	10 258	9 574
Оплата праці:		
дебет	1 205	1 058
кредит	1 451	1 781
Монетарне золото	-112	-27
Портфельні інвестиції – пасиви	4 068	4 651
Імпорт товарів	20 458	22 877
Прямі інвестиції за кордоном	259	213
Імпорт послуг	4 974	5 670
Інші інвестиції – активи	1 069	1 200

Закінчення табл. 1.2

1	2	3
Портфельні інвестиції – активи	288	329
СПЗ	-125	-103
Придбання/реалізація нефінансових активів:		
дебет	11	1
кредит	20	15
Міжнародні кредити надані	127	335
Експорт послуг	6 456	8 977
Доходи від портфельних інвестицій:		
кредит	781	699
дебет	459	625
Доходи від інших інвестицій:		
дебет	187	125
кредит	145	129
Валютні резерви	180	101
Резервна позиція у МВФ	5	7
Цінні папери	407	461
Інші поточні трансферти:		
дебет	505	223
кредит	707	332

На основі наведених у табл. 1.2 даних виконайте такі завдання:

1. Структуруйте наведені статті за розділами платіжного балансу, відповідно до стандартної форми платіжного балансу країни.
2. Розрахуйте: сальдо торговельного балансу; сальдо рахунка поточних і капітальних операцій; сальдо фінансового рахунка; обсяги фінансування; чисті пропуски та помилки.
3. Проаналізуйте структуру платіжного балансу за два роки та розробіть рекомендації щодо її вдосконалення.

1.5.2. На основі даних статистики Національного банку України щодо стану платіжного балансу України виконайте такі завдання:

- 1) здійсніть аналіз динаміки платіжного балансу України протягом останніх трьох років;
- 2) здійсніть аналіз структури платіжного балансу України протягом останніх трьох років;
- 3) визначте основні зміни в міжнародній економічній діяльності України;

4) охарактеризуйте вплив змін основних статей платіжного балансу на економічну ситуацію в Україні;

5) розробіть та запропонуйте заходи з регулювання платіжного балансу України.

1.5.3. Завдання для роботи в академічних групах

Для закріплення теоретичного та методичного матеріалу щодо структури статей платіжного балансу та визначення його сальдо в табл. 1.3 наведено статті платіжного балансу країни за 5 варіантами. Розподіл студентів на варіанти здійснювати, відповідно до списку.

Таблиця 1.3

Статті платіжного балансу країни (за варіантами)

Статті платіжного балансу	Обсяги, млн дол. США (за варіантами)				
	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6
Торговельні кредити надані	215	311	400	200	125
Міжнародні кредити отримані	256	306	418	125	114
Доходи від прямих інвестицій:					
кредит	125	261	117	289	225
дебет	226	317	85	402	84
Капітальні трансферти:					
дебет	20	31	15	72	43
кредит	40	9	8	24	52
Грошові перекази осіб, які працюють за кордоном:					
дебет	215	310	118	112	156
кредит	401	189	404	502	49
Інші інвестиції – пасиви	212	555	702	333	620
Прямі інвестиції у країну	2 189	2 208	3 056	5 063	7 356
Сектор державного управління:					
дебет	85	302	75	86	304
кредит	14	201	15	19	328
Експорт товарів	7 859	6 258	5 426	8 970	5 574
Оплата праці:					
дебет	200	705	448	352	858
кредит	625	851	515	604	981

Закінчення табл. 1.3

1	2	3	4	5	6
Монетарне золото	52	-82	14	8	-47
Портфельні інвестиції – пасиви	6 589	5 068	4 056	2 500	6 651
Імпорт товарів	9 878	9 458	8 790	9 800	7 877
Прямі інвестиції за кордоном	514	559	625	702	413
Імпорт послуг	2 212	3 974	2 150	2 650	4 670
Інші інвестиції – активи	2 056	3 069	3 015	2 008	4 200
Портфельні інвестиції – активи	350	688	704	809	429
СПЗ	52	-25	14	7	-93
Придбання/реалізація нефінансових активів:					
дебет	95	41	14	3	2
кредит	14	30	69	18	10
Міжнародні технологічні гранти:					
дебет	15	31	18	11	15
кредит	51	18	40	50	49
Міжнародні кредити надані	289	627	508	690	735
Експорт послуг	5 870	5 456	5 090	7 890	9 977
Доходи від портфельних інвестицій:					
кредит	112	281	315	480	399
дебет	98	159	118	249	325
Доходи від інших інвестицій:					
дебет	618	487	708	405	425
кредит	515	445	609	502	429
Валютні резерви	200	380	150	400	501
Резервна позиція у МВФ	3	5	4	8	7
Цінні папери	205	107	208	115	361
Інші поточні трансферти:					
дебет	100	205	179	259	123
кредит	129	207	215	218	182

На основі наведених у табл. 1.3 даних виконайте такі завдання:

1. Структуруйте наведені статті за розділами платіжного балансу, відповідно до стандартної форми платіжного балансу країни.

2. Розрахуйте: сальдо торговельного балансу; сальдо рахунка поточних і капітальних операцій; сальдо фінансового рахунка; обсяги фінансування; чисті пропуски та помилки.

3. Проаналізуйте структуру платіжного балансу та розробіть рекомендації щодо її вдосконалення.

4. Запропонуйте заходи щодо регулювання основних статей платіжного балансу країни.

1.6. Питання для самостійної роботи

1. Теоретично-методичні підходи до визначення сутності поняття "міжнародна економічна діяльність країни".

2. Основні принципи міжнародної економічної діяльності України.

3. Фактори впливу на розвиток міжнародної економічної діяльності України.

4. Форми міжнародної економічної діяльності України та їхня характеристика.

5. Сутність, умови відкритості національної економіки.

6. Показники рівня відкритості національної економіки та їхня характеристика.

7. Методичні підходи до структурування платіжного балансу та визначення його сальдо.

8. Фактори впливу на платіжний баланс країни.

9. Методи регулювання платіжного балансу країни.

10. Особливості регулювання платіжного балансу України.

1.7. Запитання для самоконтролю за темою 1

1. У чому полягає сутність міжнародної економічної діяльності?

2. Чи можна ототожнювати поняття "міжнародна економічна діяльність" та "зовнішньоекономічна діяльність"?

3. У чому полягають основні принципи міжнародної економічної діяльності?

4. Які існують форми міжнародної економічної діяльності країни?

5. Які основні риси та показники відкритої економіки?

6. Дією яких факторів зумовлено економічний спад України 2009 – 2010 рр.?

7. Чому платіжний баланс є показником ефективності міжнародної економічної діяльності країни?

Рекомендована література до теми 1: [1; 7; 8; 12; 19; 24; 34; 37; 51; 68; 72; 85].

2. Суб'єкти міжнародних економічних операцій в Україні

2.1. Ключові поняття

Суб'єктами мікрорівня МЕД в Україні є: фізичні особи; юридичні особи; об'єднання фізичних, юридичних і фізичних та юридичних осіб; структурні одиниці іноземних суб'єктів господарювання; спільні підприємства за участю суб'єктів господарювання, що зареєстровані в Україні та мають постійне місцезнаходження на території України.

Загальнодержавними суб'єктами МЕДУ є Верховна Рада, Президент і Кабінет Міністрів України.

Координаційними суб'єктами МЕДУ є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України, Національний банк України, Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, Державна служба інтелектуальної власності України.

Галузевими суб'єктами МЕДУ є міністерства і відомства окремих галузей економіки.

Територіальними суб'єктами МЕДУ є управління зовнішньоекономічних зв'язків в областях, які здійснюють свою діяльність під керівництвом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Торговельні представництва за кордоном є складовими частинами посольств України й одночасно підпорядковуються Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, яке визначає їхню структуру та комплектує штати, виходячи з необхідності у представленні інтересів українських суб'єктів ЗЕД.

До **спеціалізованих функціональних установ** належать Фонд державного майна України, Торговельно-промислова палата України.

Недержавні органи управління економікою – це товарні, фондові, валютні біржі, торговельні палати, асоціації, спілки.

Суб'єктами наддержавного рівня регулювання міжнародної економічної діяльності є міжнародні економічні організації з регулювання міжнародного економічного співробітництва країн.

Світову організацію торгівлі (СОТ) створено, із метою поглиблення лібералізації міжнародної торгівлі, боротьби з дискримінацією в міжнародному економічному співробітництві країн, забезпечення вільного доступу до національних ринків і джерел сировини.

Конференцію ООН із торгівлі й розвитку (ЮНКТАД) було створено для стимулювання розвитку міжнародного економічного співробітництва країн, що розвиваються, та забезпечення їхнього доступу на світові ринки.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це міжурядова фінансово-кредитна організація, яка має статус спеціалізованого закладу ООН.

Група Світового банку – це багатобічна кредитна установа, що складається з п'яти тісно пов'язаних між собою інститутів, загальною метою яких є підвищення рівня життя у країнах, що розвиваються, за рахунок фінансової допомоги розвинених країн.

Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) – це головний орган ООН із координації у сфері економіки, соціальних відносин, екології, охорони здоров'я, культури, науки й освіти.

Комісія ООН із прав міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) є основним правовим органом ООН, у межах якого розробляють уніфіковані міжнародні правові норми в торговельній сфері, здійснюють координацію діяльності міжнародних організацій у сфері регулювання міжнародного торговельного співробітництва.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) є спеціалізованою установою ООН, створеною для стимулювання та вдосконалення охорони інтелектуальної власності у світі.

Міжнародна організація праці (МОП) є спеціалізованим закладом ООН із розроблення конвенцій щодо забезпечення прав та умов праці мігрантів.

Міжнародну організацію з міграції (МОМ) було створено, із метою забезпечення упорядкованої та планової міжнародної міграції.

2.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 2

Для аналізу та оцінювання рівня розвитку міжнародного економічного співробітництва країни та повноти відображення міжнародних економічних операцій національних суб'єктів у платіжному балансі важливе значення має структурування суб'єктів міжнародної економічної діяльності України.

Суб'єктів міжнародних економічних операцій України класифікують за двома критеріями: залежно від рівня їхньої взаємодії та характеру економічних інтересів.

На світовому ринку діяльність його суб'єктів спрямовано, насамперед, на отримання прибутку, однак діяльність таких суб'єктів, як окремі країни, їхні інтеграційні групування, міжнародні економічні організації, полягає у формуванні регулятивного механізму міжнародного економічного співробітництва, формуванні ефективних важелів впливу на його розвиток та ефективність. Тому тільки комплексний підхід до класифікації суб'єктів дасть можливість відтворити цілісну систему міжнародних економічних зв'язків країни.

Відповідно до цього, на основі критерію рівня міжнародної економічної взаємодії виокремлюють:

суб'єкти мікроекономічного рівня, до яких, передусім, належать підприємства, фірми тощо, які можуть здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, відповідно до чинного законодавства;

суб'єкти макроекономічного рівня як сукупність органів державного регулювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

суб'єкти міжнародного рівня як сукупність органів міжнародного регулювання міжнародного економічного співробітництва.

За економічними інтересами суб'єкти розподіляють на:

суб'єкти підприємницької сфери, економічні інтереси яких сконцентровано у сфері виробництва та обігу, спрямовано на отримання певних економічних переваг у міжнародному співробітництві;

суб'єкти регулятивної сфери, інтереси яких зосереджено на формуванні регулятивного механізму міжнародної економічної діяльності України;

суб'єкти подвійного призначення – суб'єкти підприємницької та регулятивної сфери, діяльність яких спрямовано на реалізацію економічних інтересів за рахунок регулювання (прямого чи опосередкованого) зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Основним суб'єктом міжнародної економічної діяльності України, відповідно до чинного законодавства, є держава в особі її уповноважених органів. Водночас подвійність природи суб'єктів цього рівня полягає у виконанні ними і підприємницької, і регулятивної функції. Державні органи як суб'єкти МЕД підписують угоди з іншими державами про економічне співробітництво. Виконання ними регулятивних функцій полягає в розробленні комплексу заходів зовнішньоекономічної політики, спрямованих

на стимулювання зовнішньоекономічної діяльності національних суб'єктів та їхній захист від іноземних конкурентів. Систему регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні наведено на рис. 2.1 [8; 30].

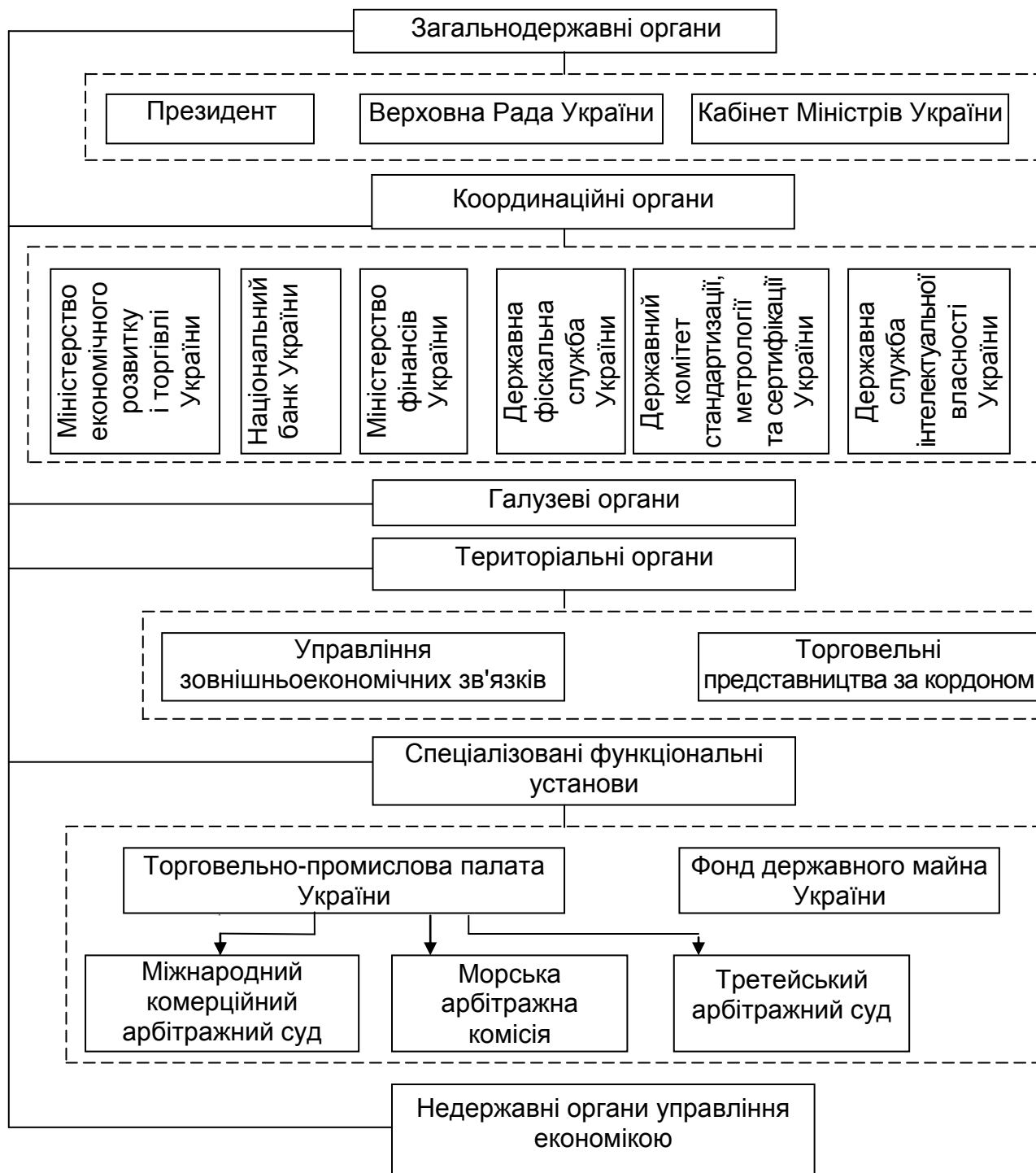

Рис. 2.1. Система регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

2.3. Тестові завдання

1. Україна як суб'єкт міжнародного бізнесу у процесі транскордонної взаємодії є:

- а) об'єктом дії контрагентів;
- б) самостійним учасником процесу взаємодії;
- в) ініціатором процесу взаємодії;
- г) усі відповіді правильні;
- д) усі відповіді неправильні.

2. Організації, членами яких є представники всіх (чи майже всіх) країн світу або регіонів, – це:

- а) глобальні організації;
- б) міжнародні недержавні організації;
- в) регіональні організації;
- г) субрегіональні організації.

3. Фундаментальні принципи формування міжнародної системи регулювання бізнесу мають забезпечувати:

- а) безперебійне функціонування, динамічний розвиток та досягнення цілей функціонування системи регулювання;
- б) динамічний розвиток та досягнення цілей функціонування системи регулювання;
- в) збалансованість, безперебійне функціонування, динамічний розвиток та досягнення цілей функціонування системи регулювання;
- г) досягнення цілей функціонування системи регулювання;

4. На міждержавному рівні міжнародна економічна діяльність України – це:

- а) сфера реалізації державних інтересів;
- б) сфера реалізації міждержавних інтересів;
- в) заходи ринкової політики суб'єктів господарювання;
- г) усі відповіді правильні.

5. Залежно від характеру економічних інтересів, вирізняють:

- а) суб'єкти мікроекономічного та макроекономічного рівня;
- б) суб'єкти мікроекономічного та макроекономічного рівня;

- в) суб'єкти підприємницького та регулятивного комплексу;
- г) суб'єкти підприємницького комплексу.

6. Державна фіскальна служба України належить до суб'єктів:

- а) координаційних;
- б) галузевих;
- в) загальнодержавних;
- г) спеціалізованих.

7. Правовим режимом, який застосовують до спеціальних економічних зон, є:

- а) спеціальний;
- б) режим найбільшого сприяння;
- в) національний;
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Правовим режимом, який означає, що іноземні суб'єкти господарювання мають такий самий обсяг прав та обов'язків, як і національні, є:

- а) спеціальний;
- б) режим найбільшого сприяння;
- в) національний;
- г) правильна відповідь відсутня.

9. На мікроекономічному рівні міжнародна економічна діяльність України – це:

- а) сфера реалізації державних інтересів;
- б) сфера реалізації міждержавних інтересів;
- в) заходи ринкової політики суб'єктів господарювання;
- г) усі відповіді правильні.

10. Режим найбільшого сприяння – це:

- а) режим, за якого іноземні суб'єкти мають більше прав та обов'язків, ніж національні;
- б) режим, за якого іноземні суб'єкти мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж національні;

в) режим, за якого іноземні суб'єкти мають менший обсяг прав та обов'язків, ніж національні;

г) режим, за якого іноземні суб'єкти господарювання мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків і зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарювання.

11. Національний банк України належить до суб'єктів:

- а) координаційних;
- б) галузевих;
- в) загальнодержавних;
- г) спеціалізованих.

12. Кабінет Міністрів України належить до суб'єктів:

- а) координаційних;
- б) галузевих;
- в) загальнодержавних;
- г) спеціалізованих.

13. При Торговельно-промисловій палаті України діє (діють):

- а) Міжнародний комерційний арбітражний суд;
- б) Морська арбітражна комісія та Третейський арбітражний суд;
- в) Міжнародний комерційний арбітражний суд, Третейський арбітражний суд та Морська арбітражна комісія;
- г) Фонд державного майна України.

14. До недержавних суб'єктів МЕДУ належать:

- а) управління зовнішньоекономічних зв'язків;
- б) закордонні представництва;
- в) валютні та товарні біржі;
- г) транснаціональні корпорації.

15. Принципом свободи вибору форми організації зовнішньоекономічних зв'язків є:

- а) спеціальний;
- б) національний;
- в) загальний;
- г) універсальний.

16. До складу ОЕСР входять:

- а) розвинені країни;
- б) країни, що розвиваються;
- в) розвинені країни, нові індустріальні країни, країни із трансформаційною економікою;
- г) розвинені країни та країни із трансформаційною економікою.

17. Головними ознаками суб'єкта міжнародного бізнесу є наявність:

- а) внутрішніх мотивів;
- б) цілеспрямованості;
- в) волі та здібностей;
- г) усі відповіді правильні;
- д) усі відповіді неправильні.

18. Норми, що мають обов'язковий характер для всіх учасників міжнародних організацій, – це:

- а) міжнародні норми;
- б) міжнародні кодекси поведінки;
- в) міжнародні звичаї;
- г) принципи.

19. Принципом суверенітету держав на свої природні ресурси є:

- а) спеціальний;
- б) національний;
- в) загальний;
- г) універсальний.

20. Об'єднання держав для вирішення нагальних проблем економічного характеру – це:

- а) міждержавні організації;
- б) недержавні організації;
- в) консультативні групи держав;
- г) регіональні об'єднання.

2.4. Ситуаційні завдання

2.4.1. Визначте характер та рівень впливу міжнародної економічної діяльності на розвиток національної економіки країни в умовах:

- 1) відкритої економіки;
- 2) трансформаційної економіки;
- 3) світової економічної кризи;
- 4) кризи в національній економіці;
- 5) загрози дефолту.

2.4.2. Відповідно до наведеної класифікації суб'єктів міжнародних економічних операцій в Україні, виконайте такі дії:

- 1) визначте їхні цілі та завдання;
- 2) визначте галузеві й регіональні пріоритети їхньої діяльності на світовому ринку;
- 3) виокремте можливі суперечності у їхній діяльності на світовому ринку;
- 4) розробіть і наведіть схему інформаційних зв'язків між суб'єктами різних рівнів, відповідно до цілей їхнього створення та особливостей функціонування.

2.4.3. Відповідно до наведеної на рис. 2.1 структури регулювання міжнародної економічної діяльності в Україні, розподіліть наведені компетенції між суб'єктами, згідно з їхнім функціональним призначенням:

- 1) управління резервними активами країни;
- 2) ухвалення, зміна та скасування законів у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- 3) розроблення заходів для здійснення зовнішньоекономічної політики України, відповідно до чинного законодавства;
- 4) підготовка пропозицій щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон;
- 5) ратифікація міжнародних угод України;
- 6) облік і координація діяльності суб'єктів ЗЕД регіону;
- 7) здійснення обліку і розрахунків за наданими й отриманими державними кредитами та позиками;
- 8) установа спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України;

- 9) ліцензування та квотування зовнішньоекономічної діяльності;
- 10) визначення товарних груп і окремих товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню або заборонено;
- 11) здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- 12) видавання дозволів на транзит товарів через територію України та реекспорт товарів, а також свідоцтва про походження товарів тощо;
- 13) представництво України в міжнародних відносинах;
- 14) здійснення посередницьких операцій із патентування винаходів, промислових зразків, реєстрації товарних знаків і знаків обслуговування, фірмових назв, місць походження;
- 15) здійснення заходів щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України;
- 16) визначення напрямів розвитку міжнародної економічної діяльності України;
- 17) інформування установ і організацій країн перебування про економічні та комерційні умови в Україні, а також про українське законодавство у сфері ЗЕД;
- 18) розгляд і вирішення суперечок у сфері ЗЕД;
- 19) розроблення стратегії міжнародної економічної діяльності країни;
- 20) аналіз стану національних товарних ринків;
- 21) визначення пріоритетів міжнародного інвестиційного, інноваційного, торговельного, інтеграційного співробітництва країни;
- 22) проведення переговорів та укладання міжурядових угод;
- 23) вирішення суперечок у сфері торговельного мореплавства;
- 24) визначення пріоритетів співробітництва країни з міжнародними організаціями;
- 25) реєстрація іноземних торговельних представництв на території України;
- 26) контроль за експортними та імпортними товарами щодо їхньої патентної чистоти;
- 27) надання допомоги, представництво і захист інтересів членів Торговельно-промислової палати України всередині країни та за кордоном щодо питань, пов'язаних із господарською діяльністю;
- 28) забезпечення провадження єдиної зовнішньоекономічної політики під час здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координація їхньої зовнішньоекономічної діяльності;

- 29) здійснення операцій із приватизації державних підприємств;
- 30) проведення антидемпінгових, антисубсидійних і спеціальних розслідувань;
- 31) представництво інтересів України у відносинах із центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами й укладання міжбанківських угод;
- 32) здійснення операцій із централізованими валютними ресурсами, які виділяють із Державного валютного фонду України в розпорядження Національного банку України;
- 33) розроблення та реалізація фінансової політики України;
- 34) складання платіжного балансу країни;
- 35) виконання доручень суб'єктів ЗЕД на проведення експертизи, здійснення контролю за якістю і комплектністю, перевірки кількості експортних та імпорتنих товарів;
- 36) управління валютними резервами країни;
- 37) надання консультаційних послуг, із метою сприяння пошуку ділових партнерів в Україні;
- 38) установлення середніх ставок за кредитами;
- 39) загальне керівництво міжнародною економічною діяльністю;
- 40) сертифікація і стандартизація експортних та імпорتنих товарів;
- 41) контроль за діяльністю вітчизняних суб'єктів ЗЕД у країні перебування;
- 42) митне регулювання та контроль за перетинанням товарами українського кордону;
- 43) розроблення основних напрямів регіонального зовнішньоекономічного розвитку;
- 44) прогнозування тенденцій розвитку національних товарних ринків і їхнього впливу на кон'юнктуру світових ринків;
- 45) визначення та затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;
- 46) регулювання регіональної експортно-імпоротної, цінової, валютної, фінансово-кредитної політики;
- 47) інформаційна підтримка суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- 48) сприяння підготовці кадрів і підвищенню кваліфікації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- 49) здійснення у країнах перебування зовнішньоекономічної політики України, створення найбільш сприятливих умов, забезпечення захисту державних інтересів України у сфері ЗЕД;

- 50) визначення форм і методів державної зовнішньоекономічної політики;
- 51) реєстрація зовнішньоторговельних контрактів;
- 52) контроль за дотриманням усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинного законодавства і норм міжнародного права та використання спеціальних санкцій до суб'єктів ЗЕД;
- 53) сприяння українським учасникам ЗЕД у встановленні й розвитку нових форм зовнішньоекономічного співробітництва, проведення переговорів, укладання та виконання зовнішньоторговельних угод у країнах перебування;
- 54) вивчення чинної у країні перебування системи стандартизації, сертифікації товарів;
- 55) сприяння участі вітчизняних суб'єктів ЗЕД у міжнародних виставках та ярмарках;
- 56) інформаційне обслуговування з питань ЗЕД, її правового забезпечення та комерційної діяльності за кордоном;
- 57) дослідження особливостей міжнародної економічної діяльності країн перебування, її нормативного забезпечення, кон'юнктури ринків товарів і послуг;
- 58) розроблення фінансових умов договорів та угод України з іншими країнами;
- 59) здійснення рекламної та виставкової діяльності;
- 60) визначення порядку ведення Недержавного реєстру надійних підприємств і підприємців;
- 61) розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- 62) установлення зв'язків з іноземними діловими та громадськими колами;
- 63) регулювання курсу національної валюти України до грошових одиниць інших держав;
- 64) засвідчення обставин форс-мажору, відповідно до умов зовнішньоторговельних угод і міжнародних договорів України, а також торговельні та портові звичаї, прийняті в Україні;
- 65) ухвалення нормативних актів управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;
- 66) декларування товарів під час здійснення експортно-імпортних операцій суб'єктами ЗЕД;

- 67) аналіз платіжного балансу країни;
- 68) ведення митної статистики та Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД);
- 69) здійснення обслуговування державного внутрішнього й зовнішнього боргу;
- 70) здійснення контролю за випуском та обігом цінних паперів в Україні.

2.5. Питання для самостійної роботи

1. Основні цілі та завдання суб'єктів мікрорівня у сфері міжнародного бізнесу.
2. Подвійні функції й цілі суб'єктів макроекономічного рівня.
3. Особливості діяльності територіальних органів регулювання міжнародної економічної діяльності України.
4. Особливості діяльності галузевих органів регулювання міжнародної економічної діяльності України.
5. Доцільність створення торговельних представництв за кордоном для:
 - а) держави;
 - б) національних суб'єктів господарювання;
 - в) іноземних суб'єктів господарювання;
6. Специфіка діяльності Торговельно-промислової палати України в регулюванні міжнародної економічної діяльності України.
7. Основні цілі й завдання створення та діяльності Міжнародного комерційного арбітражного суду.
8. Основні цілі та завдання створення і діяльності Морської арбітражної комісії.
9. Основні цілі й завдання створення та діяльності Третейського арбітражного суду.
10. Сутність і види правових режимів.
11. Основні завдання та напрями діяльності міжнародних економічних організацій.
12. Особливості участі України в діяльності міжнародних економічних організацій.

2.6. Запитання для самоконтролю за темою 2

1. Які критерії покладено в основу класифікації суб'єктів міжнародної економічної діяльності?
2. Якими є цілі суб'єктів міжнародної економічної діяльності підприємницького рівня?
3. Якими є цілі міжнародної економічної діяльності суб'єктів макrorівня?
4. Які суб'єкти макrorівня виконують функцію регуляторів міжнародної економічної діяльності на загальнодержавному рівні в Україні?
5. Які суб'єкти макrorівня виконують функцію координаційних органів із регулювання міжнародної економічної діяльності на загальнодержавному рівні в Україні?
6. Які суб'єкти макrorівня виконують функцію регуляторів міжнародної економічної діяльності на регіональному рівні в Україні?
7. Які суб'єкти макrorівня виконують функцію регуляторів міжнародної економічної діяльності на галузевому рівні в Україні?
8. У чому полягає специфіка діяльності суб'єктів наддержавного рівня?
9. Як взаємодіє Україна з такими міжнародними організаціями, як Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Світова організація торгівлі, Конференція ООН із торгівлі й розвитку, Міжнародна організація праці та Міжнародна організація з міграції?

Рекомендована література за темою 2: [1; 5; 8; 11; 14; 16; 24; 30; 34; 45; 65; 67 – 74; 76].

3. Експорт та імпорт товарів

3.1. Ключові поняття

Міжнародна торгівля товарами – це сфера міжнародних товарно-грошових відносин між суб'єктами світового господарства, яка є специфічною формою обміну продуктами праці між продавцями та покупцями різних країн.

Зовнішня торгівля – це сукупні вартісні обсяги експортних та імпортних операцій країни в торгівлі товарами за певний проміжок часу.

Генеральна торгівля – це сукупні вартісні обсяги експортних, імпорتنих і транзитних операцій країни в торгівлі товарами за певний проміжок часу.

Міжгалузєва торгівля – це сукупні вартісні обсяги експортних та імпорتنих операцій країни в торгівлі товарами різних галузей за певний проміжок часу.

Внутрішньогалузєва торгівля – це сукупні вартісні обсяги експортних та імпорتنих операцій країни в торгівлі диференційованими товарами однієї галузі товарами за певний проміжок часу.

Експорт – це процес, пов'язаний із вивозом за кордон товарів для передання їх у власність іноземному контрагенту.

Експортний потенціал країни – це спроможність національної економіки відтворювати свої конкурентні переваги на світових ринках.

Експортний потенціал виявляють у галузевій структурі експортно-імпорتنих операцій, яка формується як наслідок інтеграції країни в міжнародний економічний простір і відображає напрям розвитку її міжнародної спеціалізації.

Імпорт – це ввезення товарів у країну з-за кордону, із метою їхньої реалізації на внутрішньому ринку та використання на території країни.

Зовнішньоторговельне сальдо – це різниця між експортом та імпортом товарів.

Зовнішньоторговельний оборот – це сума експорту та імпорту товарів.

Індекс диверсифікації експорту – це показник оцінювання ступеня відхилення товарної структури експорту країни від структури світового експорту.

Товарна структура зовнішньої торгівлі – це питома вага окремих галузей і підгалузей у загальному обсязі зовнішньої торгівлі товарами.

Географічна структура зовнішньої торгівлі – це питома вага окремих країн у зовнішньоторговельному обороті України.

Індекс фізичного обсягу – індекс Ласпейреса – показує зміну цін за звітний і попередній періоди за незмінної структури виробленого валового внутрішнього продукту (ВВП).

Індекс середніх цін – індекс Пааше – показує рівень здорожчання або здешевлення фіксованого товарного кошика у звітному періоді, порівняно з попереднім.

Індекс умов торгівлі – це співвідношення індексів експортних та імпорتنих цін, який розраховують для окремих країн або груп країн.

Індекс внутрішньогалузевої торгівлі країни – це показник визначення рівня та галузевого характеру зовнішньої торгівлі товарами.

3.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 3

Послідовність аналізу зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів господарювання України наведено на рис. 3.1.

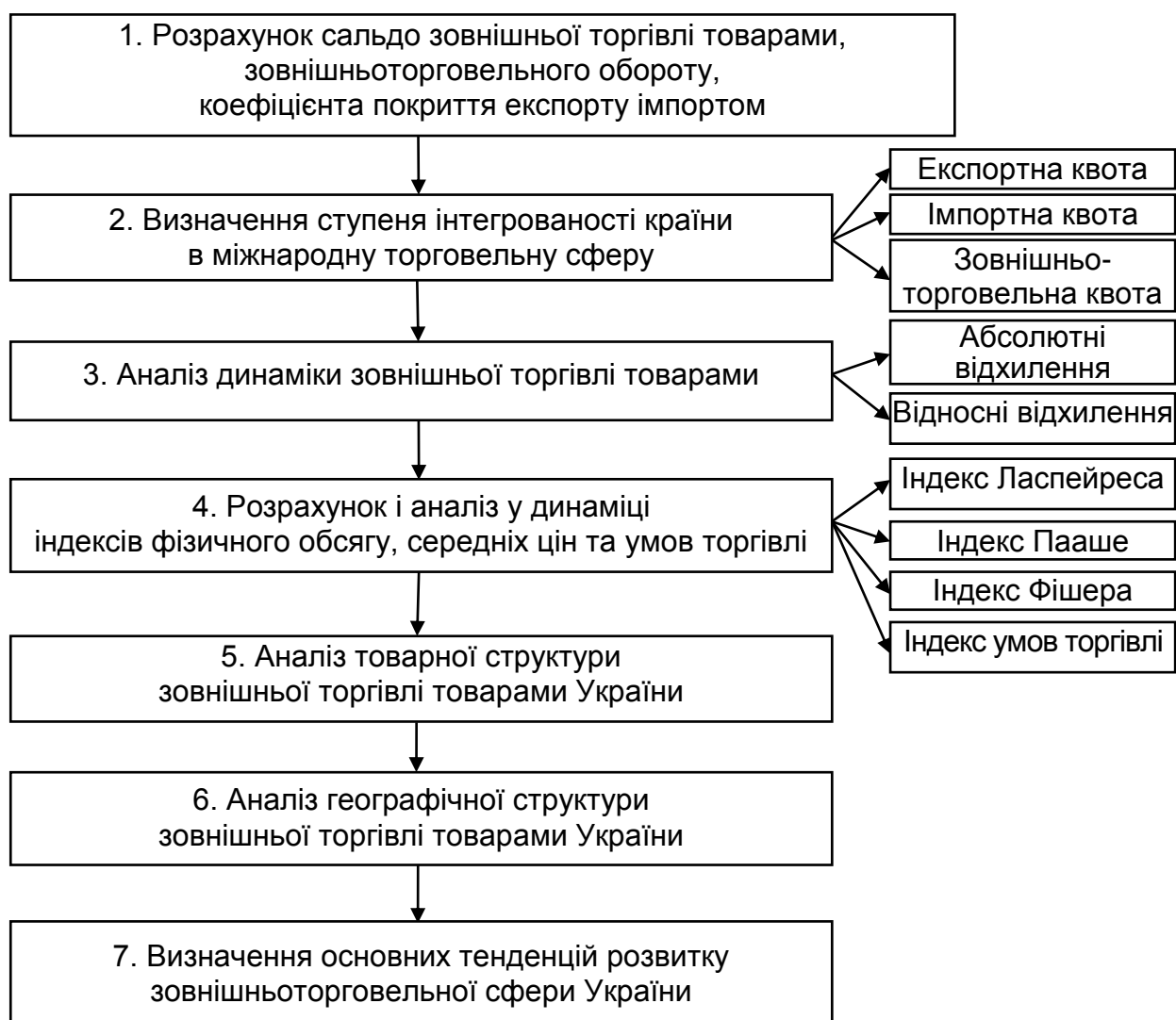

Рис. 3.1. Послідовність аналізу зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів господарювання України

Аналіз експортної та імпоротної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання здійснюють таким чином:

1) на *першому етапі* здійснюють розрахунок сальдо зовнішньої торгівлі товарами (ЗТС) та зовнішньоторговельний оборот (ЗТО) за такими формулами:

$$\text{ЗТО} = \text{Ех} + \text{Ім}, \quad (3.1)$$

де Ех – вартісні обсяги експорту товарів країни за певний період часу (рік);
 Ім – вартісні обсяги імпорту товарів країни за певний період часу (рік);

$$\text{ЗТС} = \text{Ех} - \text{Ім}. \quad (3.2)$$

2) на *другому етапі* здійснюють розрахунок експортної ($\text{Е}_к$), імпоротної ($\text{І}_к$) та зовнішньоторговельної квоти ($\text{ЗТ}_к$) для визначення ступеня інтегрованості країни в міжнародну торговельну сферу за такими формулами:

$$\text{Е}_к = \frac{\text{Ех}}{\text{ВВП}} \times 100\%; \quad (3.3)$$

$$\text{І}_к = \frac{\text{Ім}}{\text{ВВП}} \times 100\%; \quad (3.4)$$

$$\text{ЗТ}_к = \frac{(\text{Ех} + \text{Ім})}{\text{ВВП}} \times 100\% . \quad (3.5)$$

3) *третьому етапу* полягає в аналізі динаміки зовнішньої торгівлі товарами протягом останніх трьох років шляхом визначення абсолютних (ланцюгових, базисних) і відносних (темпів зростання та темпів приросту) відхилень основних показників зовнішньої торгівлі товарами для обґрунтування напрямів і тенденцій у розвитку цієї сфери;

4) на *четвертому етапі* визначають і аналізують у динаміці індекси фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі.

Індекс фізичного обсягу – індекс Ласпейреса – показує зміну цін за звітний та попередній періоди за незмінної структури виробленого ВВП, його розраховують за такою формулою:

$$I_l = \frac{\sum p_1 \times g_0}{\sum p_0 \times g_0}, \quad (3.6)$$

де p_1 , p_0 – ціна поточного та базового (попереднього) року;

g_1 , g_0 – обсяги виробництва поточного та базового (попереднього) року.

Індекс середніх цін – індекс Пааше – показує рівень здорожчання або здешевлення фіксованого товарного кошика у звітному періоді, порівняно з попереднім:

$$I_p = \frac{\sum p_1 \times g_1}{\sum p_0 \times g_1}. \quad (3.7)$$

Слід зазначити, що ці індекси не враховують зміни товарної структури споживання і тому для нівелювання їхніх недоліків використовують **індекс Фішера**, який розраховують за такою формулою:

$$I_f = \sqrt{I_l \times I_p}. \quad (3.8)$$

Для оцінювання вигідності зовнішньої торгівлі для країни використовують **індекс умов торгівлі** – співвідношення індексів експортних та імпорتنих цін, який розраховують для окремих країн або груп країн (переважно, використовують індекс Ласпейреса):

$$T = \frac{P_{ex}}{P_{im}} = \frac{\sum Ex_i \times p_i^{ex}}{\sum Im_i \times p_i^{im}}, \quad (3.9)$$

де p_i^{ex} – відношення експортної ціни і-го товару в поточному році до його ціни в базисному році;

p_i^{im} – відношення імпорتنної ціни і-го товару в поточному році до ціни того самого товару в базисному році;

Ex_i – частка кожного i -го товару в сукупній вартості експорту в базисному році;

Im_i – частка кожного i -го товару в загальній вартості імпорту в базисному році;

5) *п'ятий етап* полягає у визначенні й аналізі товарної структури зовнішньої торгівлі;

6) *шостий етап* – у визначенні та аналізі географічної структури зовнішньої торгівлі товарами;

7) на останньому – *сьомому етапі* – на основі узагальнення здобутих результатів визначають основні тенденції розвитку зовнішньоторговельної сфери України [8].

Для визначення рівня та галузевого характеру зовнішньої торгівлі товарами використовують **індекс внутрішньогалузевої торгівлі країни**, який розраховують для двох типів зовнішньоторговельних операцій:

1) для збалансованої торгівлі, за якої сукупні вартісні обсяги експорту за певний період часу дорівнюють сукупним вартісним обсягам імпорту, тоді індекс розраховують за такою формулою:

$$I_B = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n |Ex_i - Im_i|}{\sum_{i=1}^n (Ex_i + Im_i)}, \quad (3.10)$$

де Ex_i – вартісні обсяги експорту i -ї товарної групи;

Im_i – вартісні обсяги імпорту i -ї товарної групи;

n – кількість товарних груп.

2) для незбалансованої торгівлі, за якої сукупні вартісні обсяги експорту за певний період часу не дорівнюють сукупним вартісним обсягам імпорту, тоді індекс розраховують за такою формулою:

$$I_B = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n \left| \frac{Ex_i}{Ex} - \frac{Im_i}{Im} \right|}{\sum_{i=1}^n \left(\frac{Ex_i}{Ex} + \frac{Im_i}{Im} \right)}, \quad (3.11)$$

де Ex – сукупні вартісні обсяги експорту за всіма товарними групами;

Im – вартісні обсяги імпорту за всіма товарними групами.

Якщо $I_v > 0,5$, то зовнішня торгівля країни має, переважно, внутрішньогалузевий характер.

Якщо $I_v < 0,5$, то зовнішня торгівля країни має, переважно, міжгалузевий характер.

Якщо $I_v = 0,5$, то зовнішня торгівля країни має і внутрішньогалузевий, і міжгалузевий характер [7].

Сучасну експортну політику України, ураховуючи проблеми в товарній (велику частку сировинних товарів і малу частку продукції з високою доданою вартістю в загальному обсязі експорту) та географічній (необхідність у зміні регіональних пріоритетів у контексті євроінтеграційного спрямування національного економічного розвитку) складових частинах експорту, спрямовано на створення необхідних для його диверсифікації умов та підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Основним стратегічним документом 2017 року (розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1017-р) було ухвалено *Експортну стратегію України ("дорожню карту" стратегічного розвитку торгівлі) на 2017 – 2021 роки*.

Метою Стратегії є перехід України до експорту наукомісткої інноваційної продукції для сталого розвитку та успішного виходу на світові ринки.

Головними стратегічними завданнями було визначено:

1) створення сприятливих умов для стимулювання торговельної й інноваційної діяльності для диверсифікації експорту;

2) розроблення заходів щодо розвитку послуг із підтримки бізнесу, що будуть сприяти розвитку малого та середнього бізнесу;

3) підвищення рівня бізнес-грамотності вітчизняних суб'єктів господарської діяльності для здійснення міжнародних економічних операцій і забезпечення стійких конкурентних позицій на світових ринках [96].

На рис. 3.2 показано комплексне авторське бачення Експортної стратегії України ("дорожньої карти" стратегічного розвитку торгівлі) на 2017 – 2021 роки.

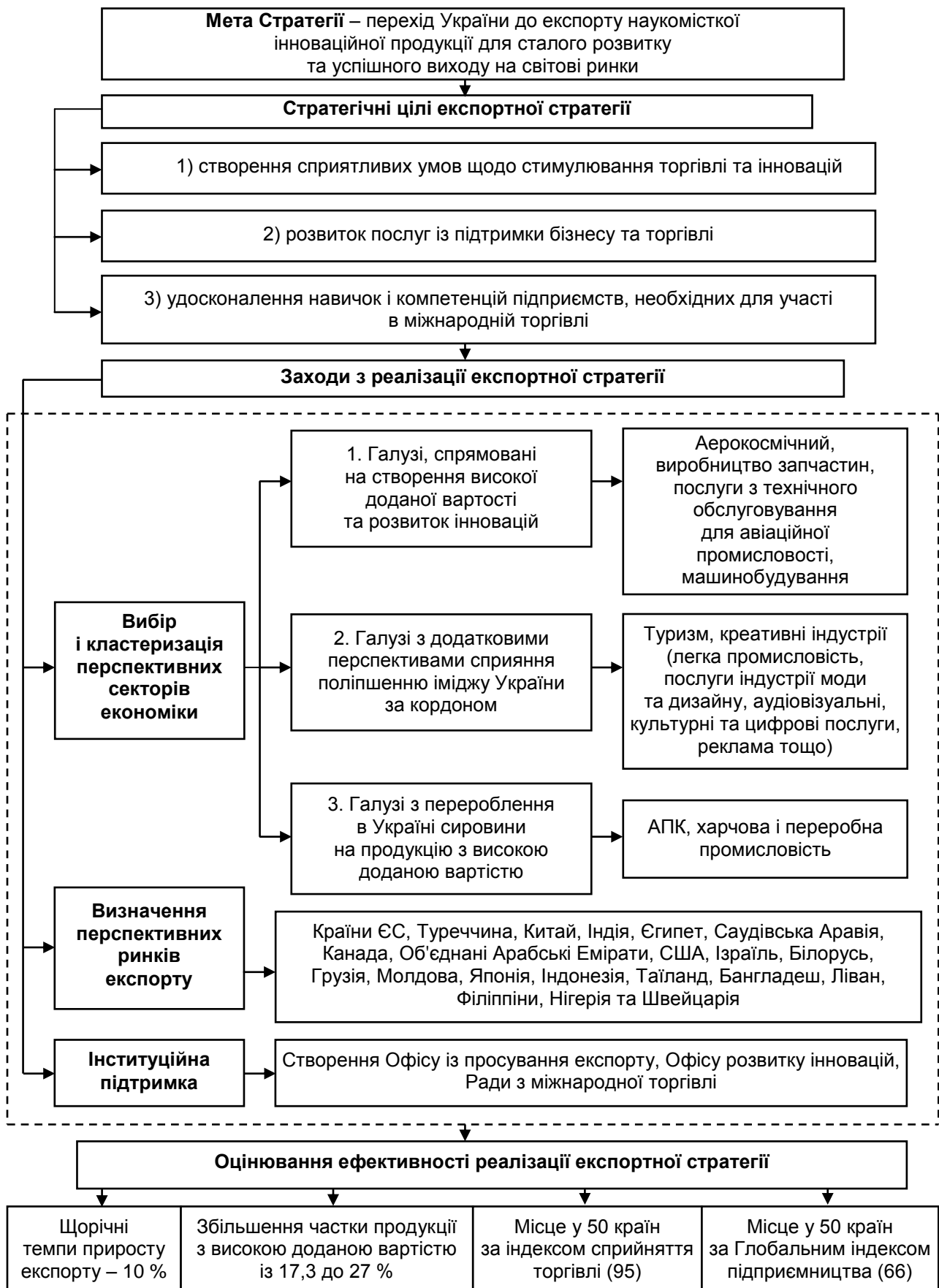

Рис. 3.2. Цілі та завдання реалізації Експортної стратегії України на 2017 – 2021 рр.

Із метою стимулювання та підтримки вітчизняних експортерів в організації експортної діяльності в Україні, було створено Офіс із просування експорту при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, Офіс розвитку інновацій та Раду з міжнародної торгівлі. Передбачають, що саме Рада з міжнародної торгівлі буде здійснювати координацію впровадження "дорожньої карти" [96].

Ефективна реалізація експортної стратегії України не можлива без відповідної фінансової підтримки національних виробників, яку мають забезпечувати шляхом формування державних фінансових механізмів. Такою підтримкою, як зазначено у Стратегії, є створення Експортно-кредитного агентства, правовою основою для функціонування якого є ухвалений *Закон України "Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорт"* № 1792-VIII від 20.12.2016 р. [83].

Слід зазначити, що подібний законодавчий документ уже було ухвалено Верховною Радою України 2012 року, хоча він не був підписаний Президентом України. Але сучасні реалії розвитку міжнародного бізнесу та проблеми, із якими стикаються українські експортери на світових ринках, обґрунтовують необхідність у державній підтримці експортної сфери. Досвід розвинених країн показує, що створення відповідних інституційних структур на державному рівні буде стимулювати національний експорт, створюючи умови для значного зниження ризиків та прискорення здійснення зовнішньоекономічних операцій. Тому саме в межах ухваленого 2016 року нормативно-законодавчого акту розроблено механізм державної фінансової підтримки вітчизняних експортерів шляхом створення державного Експортно-кредитного агентства (ЕКА) у формі акціонерного товариства. Засновником та акціонером ЕКА, якому належить не менше ніж 50 % статутного капіталу плюс одна акція, є держава в особі Кабінету Міністрів України.

Початковий статутний капітал ЕКА становить не менш ніж 200 млн грн і його формують за рахунок коштів державного бюджету.

Відповідно, основними напрямками державної підтримки експортної діяльності визначено:

- 1) упровадження програм кредитної підтримки українських експортерів із державного бюджету через уповноважені банки;

2) здійснення ЕКА операцій зі страхування експортних кредитів, прямих інвестицій з України та зовнішньоекономічних договорів (контрактів) від комерційних і некомерційних ризиків, перестраховування та надання гарантій;

3) часткову компенсацію відсоткової ставки за експортними кредитами, яку надають, залежно від різниці відсоткових ставок за кредитами у країні експортера та країні покупця;

4) надання ЕКА кредитів із державного бюджету для виплати страхових відшкодувань за договорами страхування експортних кредитів, інвестицій і зовнішньоекономічними договорами (контрактами) від комерційних та некомерційних ризиків;

5) надання державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань ЕКА [83].

Укладання договорів страхування від комерційних та некомерційних ризиків здійснює ЕКА у валюті зовнішньоекономічного договору (контракту) або експортного кредиту.

ЕКА самостійно буде встановлювати базові страхові тарифи на страхування від комерційних та некомерційних ризиків з урахуванням політичного ризику країни місцезнаходження контрагента страхувальника. Диференціацію держав за рівнем політичного ризику здійснюють з урахуванням інформації, що надається Організацією з економічного співробітництва та розвитку і Міжнародним союзом страховиків кредитів та інвестицій (Бернським союзом).

За зовнішньоекономічними контрактами сума страхової виплати буде становити, відповідно до чинного законодавства, не більше ніж 90 % суми зовнішньоекономічного договору (контракту) або експортного кредиту в разі настання некомерційного ризику та не більше ніж 85 % у разі настання комерційного ризику.

Джерелами фінансування ЕКА законодавством визначено:

1) власні кошти;

2) кошти, залучені від державних і приватних інвесторів на поворотній або безповоротній основі;

3) кошти, надані міжнародними організаціями на поворотній або безповоротній основі;

4) бюджетні кошти в разі передбачення їх законом про Державний бюджет України на відповідний рік;

5) інші джерела, не заборонені законодавством.

На особливу увагу заслуговує питання визначення стратегічно важливих галузей експорту України, які будуть отримувати державну підтримку з боку Експортно-кредитного агентства. Так, під час здійснення своєї основної діяльності ЕКА підтримує експорт робіт, послуг українського походження, а також товарів переробної промисловості за такими групами, згідно з УКТ ЗЕД:

Група 16. Готові харчові продукти з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних.

Група 19. Готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби.

Група 20. Продукти перероблення овочів, плодів або інших частин рослин.

Група 21. Різні харчові продукти.

Група 30. Фармацевтична продукція.

Група 61. Одяг та додаткові речі до одягу, трикотажні.

Група 62. Одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, крім трикотажних.

Група 64. Взуття, гетри та аналогічні вироби; їхні частини.

Група 84. Реактори ядерні, котли, машини, обладнання і механічні пристрої; їхні частини.

Група 85. Електричні машини, обладнання та їхні частини; апаратура для запису або відтворення звуку; телевізійна апаратура для запису та відтворення зображення і звуку, їхні частини та приладдя.

Група 86. залізничні локомотиви або моторні вагони трамвая, рухомий склад та їхні частини; шляхове обладнання і пристрої для залізниць або трамвайних колій та їхні частини; механічне (зокрема електромеханічне) сигналізаційне обладнання всіх видів.

Група 87. Засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу, їхні частини та обладнання.

Група 88. Літальні апарати, космічні апарати та їхні частини.

Група 89. Судна, човни та інші плавучі засоби.

Група 90. Прилади й апарати оптичні, фотографічні, кінематографічні, контрольні, вимірювальні, прецизійні; медичні або хірургічні; їхні частини та приладдя.

Група 94. Меблі; постільні речі, матраци, матрацні основи, диванні подушки й аналогічні набивні речі меблів, світильники та освітлювальні

прилади, в іншому місці не зазначені; світлові покажчики, табло та подібні вироби; збірні будівельні конструкції [83].

7 лютого 2018 року Кабінет Міністрів України за ініціати́ви Міністерства економічного розвитку і торгівлі України ухвалив рішення про створення Експортно-кредитного агентства та затвердив його установчі документи. Агентство буде діяти у формі приватного акціонерного товариства (ПрАТ). Кількість акцій у першому випуску буде становити 200 000 штук. Статутний капітал ЕКА буде становити 200 млн грн, його будуть забезпечувати з коштів державного бюджету [70].

3.3. Тестові завдання

1. Міжнародна торгівля товарами:

- а) є складовим елементом міжнародної економічної діяльності;
- б) є майже незалежною від міжнародної торгівлі послугами;
- в) є самостійним компонентом світогосподарських зв'язків;
- г) не потребує мобільності учасників відповідних угод.

2. Переважна частка міжнародної торгівлі товарами належить:

- а) промислово розвиненим країнам;
- б) країнам, що розвиваються;
- в) країнам із трансформаційною економікою;
- г) транснаціональним корпораціям.

3. У світовому експорті найбільшу частку становить:

- а) сировина;
- б) продукція обробної промисловості;
- в) продовольчі товари;
- г) обладнання.

4. Дія закону вартості у світовому господарстві ґрунтується на:

- а) формуванні світових цін;
- б) міжнародній конкуренції суб'єктів господарювання;
- в) зведенні національних витрат виробництва до середньосвітових;
- г) суперечностях між суб'єктами господарювання.

5. Купівля та ввезення товару із-за кордону – це:

- а) експорт;
- б) імпорт;
- в) зовнішньоторговельне сальдо;
- г) зовнішньоторговельний оборот.

6. Лідером у галузі електронної торгівлі є:

- а) Японія;
- б) США;
- в) Індія;
- г) Китай.

7. Основними складовими частинами торговельного балансу є:

- а) експорт та імпорт товарів;
- б) експорт та імпорт товарів і послуг;
- в) експорт та імпорт товарів і послуг, резервні активи;
- г) експорт та імпорт товарів і послуг, поточні трансферти.

8. Основу товарної номенклатури вітчизняного імпорту становить:

- а) продукція агропромислового комплексу;
- б) продукція чорної металургії;
- в) мінеральна сировина;
- г) продукція хімічної промисловості.

9. Спільною рисою міжнародної торгівлі послугами та міжнародної торгівлі товарами є:

- а) здійснення реєстрації зовнішньоторговельних операцій митними органами;
- б) мобільність предмета торгівлі;
- в) стирання кордонів між внутрішніми та закордонними послугами/товарами;
- г) здійснення реєстрації, відповідно до положень внутрішнього законодавства.

10. Провідним фактором розвитку і поглиблення участі України в системі міжнародного розподілу праці є:

- а) унікальний природно-кліматичний потенціал країни;
- б) вигідне географічне розташування країни;

- в) значний науково-технічний потенціал країни;
- г) потужний виробничий потенціал країни.

11. Національний господарський комплекс, інтегрований у міжнародний розподіл праці, – це:

- а) національна економіка;
- б) відкрита економіка;
- в) світова економіка;
- г) національне господарство.

12. Міжнародна торгівля товарами суттєво відрізняється від міжнародного руху факторів виробництва тим, що:

а) міжнародна торгівля товарами передбачає міжнародний рух кінцевого продукту і факторів виробництва, а міжнародний рух факторів виробництва – тільки факторів виробництва;

б) міжнародна торгівля товарами передбачає міжнародний рух тільки кінцевого продукту, а міжнародний рух факторів виробництва – кінцевого продукту і факторів виробництва;

в) міжнародна торгівля товарами передбачає міжнародний рух тільки кінцевого продукту, а міжнародний рух факторів виробництва – тільки факторів виробництва;

г) міжнародна торгівля товарами передбачає міжнародний рух тільки факторів виробництва, а міжнародний рух факторів виробництва – тільки кінцевої продукції.

13. Сума вартісних обсягів експорту та імпорту товарів – це:

- а) експорт;
- б) імпорт;
- в) зовнішньоторговельне сальдо;
- г) зовнішньоторговельний оборот.

14. Продаж і вивезення товару за кордон – це:

- а) експорт;
- б) імпорт;
- в) зовнішньоторговельне сальдо;
- г) зовнішньоторговельний оборот.

15. Вплив транспортних витрат на міжнародну торгівлю полягає в такому:

а) вони приводять до зростання обсягів торгівлі й рівня спеціалізації країн, а отже, і збільшення розміру вигаду від торгівлі;

б) вони сприяють повному вирівнюванню вартості факторів виробництва між країнами, що торгують, згідно з теоремою Хекшера – Оліна – Самуельсона;

в) вони спричиняють зміни в територіальному розподілі праці, у розміщенні підприємств і галузей;

г) розподіл транспортних витрат між країнами, що торгують, не залежить від еластичності попиту та пропозиції товару за цінами.

16. Основною статтею експорту товарів України є:

а) продукція машинобудування;

б) продукція хімічної промисловості;

в) недорогоцінні метали та вироби з них;

г) продукція агропромислового комплексу.

17. У платіжному балансі країни експортні операції відображають:

а) у рахунку операцій із капіталом;

б) за дебетом;

в) за кредитом;

г) у резервних активах.

18. У платіжному балансі країни імпорتنі операції відображають:

а) у рахунку операцій із капіталом;

б) за дебетом;

в) за кредитом;

г) у резервних активах.

19. Оцінювання вигідності зовнішньої торгівлі для країни здійснюють за допомогою розрахунку:

а) індексу Пааше;

б) індексу умов торгівлі;

в) індексу Ласпейреса;

г) індексу Фішера.

20. Не враховують зміни товарної структури споживання:

- а) індекс Пааше й індекс Фішера;
- б) індекс умов торгівлі й індекс Пааше;
- в) індекс Ласпейреса й індекс Пааше;
- г) індекс Фішера й індекс умов торгівлі.

3.4. Ситуаційні завдання

3.4.1. Визначте ступінь важливості впливу ефекту масштабу та порівняльних переваг на те, що:

- 1) основне виробництво алюмінію розміщено в Канаді, Норвегії;
 - 2) більшість великих пасажирських літаків складається підприємствами компанії "Боїнг" у Сіетлі (США);
 - 3) пшеницю та соняшник вирощують в Україні;
 - 4) напівпровідники виготовляють у США та Японії.
- Обґрунтуйте відповідь.

3.4.2. Аналіз товарної структури експорту України протягом останніх декількох років свідчить про малу частку продукції з високою доданою вартістю в загальному обсязі українського експорту – це приблизно 17 %; 41 % експорту становить продукція сільськогосподарської галузі, а 23,4 % експорту – продукція металургійної галузі.

Якими факторами пояснюють таку структуру експорту України? Виходячи з наявного стану справ, які проблеми та наслідки в перспективі буде мати українська економіка? Які кроки державній владі потрібно зробити, щоб змінити цю тенденцію?

3.4.3. Розвиток міжнародної економічної діяльності в розвинених країнах світу забезпечують активною державною фінансовою підтримкою експортерів. На сьогодні в понад 70 країнах світу вже створено відповідні інституції – експортно-кредитні агентства, які формують за однією з таких моделей:

- 1) як департамент уряду, тобто державна установа (характерні для Великої Британії, Швейцарії, Угорщини, Канади, Казахстану, Польщі, Китаю);

2) як приватна установа – агент уряду, що укладає з урядом угоду з підтримки експорту (характерні для Чеської Республіки, Франції, Німеччини, Нідерландів).

Виходячи з особливостей створення експортно-кредитних агентств у розвинених країнах, обґрунтуйте за якою моделлю доцільно створити таке агентство в Україні та які пріоритети необхідно визначити у його діяльності.

3.4.4. На основі вивчення досвіду створення та функціонування експортно-кредитних агентств у розвинених країнах, країнах Центральної та Східної Європи та СНД зробіть їхній порівняльний аналіз за такими критеріями:

- 1) модель створення;
- 2) мета створення;
- 3) напрями діяльності (кредитна, інвестиційна, страхова, консультаційна діяльність тощо);
- 4) види діяльності (експортне кредитування, страхування й перестраховання експортних кредитів, страхування та перестраховання зовнішньоекономічних договорів, надання гарантій експортерам тощо);
- 5) статутний капітал (обсяг і особливості формування (частки держави та приватних інвесторів));
- 6) пріоритетність експортерів;
- 7) результати діяльності.

3.5. Розрахунково-аналітичні завдання

3.5.1. На основі даних Державного комітету статистики України про обсяги зовнішньої торгівлі товарами визначте:

- 1) обсяги зовнішньоторговельного обороту протягом останніх п'яти років;
- 2) обсяги зовнішньоторговельного сальдо протягом останніх п'яти років;
- 3) коефіцієнт покриття експорту імпортом протягом останніх п'яти років;

4) експортну, імпортну та зовнішньоторговельну квоту України протягом останніх п'яти років.

Зробіть висновки про динаміку розвитку зовнішньої торгівлі України.

3.5.2. У табл. 3.1 наведено структуру експорту України.

Таблиця 3.1

Товарна структура експорту України, %

Назви товарних груп	1997 р.	2002 р.	2005 р.	2007 р.	2011 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Чорні метали та вироби з них	38,3	39,7	41,0	42,2	32,3	24,8	22,9	23,4
Продукція хімічної промисловості	10,6	7,8	8,7	8,2	7,9	5,6	4,3	3,8
Мінеральні продукти	9,0	12,5	13,7	8,7	15,0	8,1	7,5	9,1
Машини, обладнання та механізми	9,6	9,8	8,3	10,1	9,9	10,3	10,0	9,9
Транспортні засоби	3,8	3,8	4,8	6,7	7,1	1,8	1,5	1,4
Продукція АПК	11,5	13,3	12,6	13,7	18,8	38,3	42,0	41,0
Інші товари	17,2	13,1	10,9	10,4	9,0	11,1	11,8	11,4

Виконайте такі завдання:

1) визначте та обґрунтуйте модель включення економіки України у світове господарство;

2) визначте основні "валютні" галузі України;

3) дайте оцінку експортному потенціалу України;

4) обґрунтуйте, чому за незмінності сировинної спрямованості сучасна експортна сфера немає ознак "голландської хвороби".

3.5.3. У табл. 3.2 наведено статистичні дані про зовнішньоторговельні операції України.

Таблиця 3.2

Зовнішньоторговельні операції України

Товари	Обсяги експорту, млн дол. США		Обсяги імпорту, млн дол. США	
	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
IV. Готові харчові продукти	2 450,10	2 827,34	1 734,00	1 933,25
V. Мінеральні продукти	2 728,76	3 947,74	8 495,00	2 504,58
VI. Продукція хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості	1 558,20	1 660,67	5 619,50	6 546,52

Виконайте такі завдання:

- 1) визначте тип зовнішньоторговельних операцій;
- 2) розрахуйте індекс внутрішньогалузевої торгівлі;
- 3) зробіть висновки про галузеву спеціалізацію країни.

3.5.4. У табл. 3.3 наведено розрахунки індексів фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі України за 2013 – 2017 рр.

Таблиця 3.3

Індекси фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі України за 2013 – 2017 рр.

Показники	Індекс цін (Пааше)		Індекс фізичного обсягу (Ласпейреса)		Індекс Фішера		Індекс умов торгівлі	
	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт
2013 р.	92,20	89,60	101,00	101,30	96,50	95,27	102,90	99,80
2014 р.	92,10	74,40	94,80	98,30	93,44	85,52	123,80	96,40
2015 р.	86,00	76,70	82,30	89,80	84,13	83,00	112,10	91,60
2016 р.	99,10	108,60	96,20	96,40	97,64	102,32	91,30	99,80
2017 р.	102,70	110,90	115,90	114,00	109,10	112,44	92,60	101,70

Виконайте такі завдання:

- 1) визначте змістовність індексу Ласпейреса, індексу Пааше та індексу умов торгівлі для аналізу зовнішньої торгівлі України;
- 2) обґрунтуйте доцільність розрахунку індексу Фішера для аналізу зовнішньої торгівлі;
- 3) проаналізуйте динаміку змін наведених раніше показників за 2013 – 2017 рр. базисним та ланцюговим способом;
- 4) визначте характер і рівень впливу індексу Ласпейреса, індексу Пааше й індексу умов торгівлі на динаміку та структуру зовнішньоторговельних операцій України.

3.5.5. Завдання для роботи в академічних групах.

Для закріплення теоретичного та методичного матеріалу щодо розрахунку основних показників зовнішньої торгівлі в табл. 3.4 наведено зовнішньоторговельні операції країни за 5 варіантами. Розподіл студентів на варіанти здійснювати, відповідно до списку.

Таблиця 3.4

Зовнішньоторговельні операції країни (за варіантами)

Показники	Варіант 1		Варіант 2		Варіант 3		Варіант 4		Варіант 5	
	Обсяги експорту, млн дол. США	Обсяги імпорту, млн дол. США	Обсяги експорту, млн дол. США	Обсяги імпорту, млн дол. США	Обсяги експорту, млн дол. США	Обсяги імпорту, млн дол. США	Обсяги експорту, млн дол. США	Обсяги імпорту, млн дол. США	Обсяги експорту, млн дол. США	Обсяги імпорту, млн дол. США
2014 р.	128	517	2 100	600	515	414	410	982	416	198
2015 р.	329	121	1 200	250	610	519	511	746	321	322
2016 р.	615	802	250	250	120	401	851	218	128	714
2017 р.	702	704	450	1 500	670	780	967	411	528	624

Виконайте такі завдання:

- 1) визначте тип зовнішньоторговельних операцій;
- 2) розрахуйте індекс внутрішньогалузевої торгівлі;
- 3) зробіть висновки про галузеву спеціалізацію країни.

3.6. Питання для самостійної роботи

1. Специфіка експортного потенціалу України.
2. Основні структурні компоненти вітчизняного експорту.
3. Основні структурні компоненти вітчизняного імпорту.
4. Системний зв'язок між експортною та імпортною складовими частинами зовнішньої торгівлі України.
5. Регіональні пріоритети розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України.
6. Основні моделі експортно-кредитних агентств у світі.
7. Експортна стратегія України ("дорожня карта" стратегічного розвитку торгівлі) на 2017 – 2021 роки: основні цілі, завдання та пріоритети.
8. Основні моделі експортно-кредитних агентств у світі.
9. Досвід формування та функціонування експортно-кредитних агентств у:
 - а) розвинених країнах;
 - б) країнах, що розвиваються;
 - в) країнах із трансформаційною економікою.
10. Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження.

3.7. Запитання для самоконтролю за темою 3

1. Яка класифікація міжнародної торгівлі товарами?
2. Які зміни відбулися в товарній і географічній структурі міжнародної торгівлі за останнє десятиріччя?
3. У чому полягає специфіка розвитку експортно-імпортової діяльності в Україні?
4. Які особливості сучасного стану державної підтримки експортної сфери України?

5. Які причини посилення сучасної експортної орієнтації агропромислової галузі України?

6. Чому сучасна зовнішньоекономічна сфера України не має ознаки "голландської хвороби" та які її можливі наслідки?

7. Які особливості сучасного зовнішньоторговельного співробітництва України із країнами ЄС?

8. Чи є доцільною участь України в Регіональній конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження?

9. Чи є доцільним розроблення механізмів державної підтримки вітчизняного експорту?

10. Які пріоритети імпоротної політики України на сучасному етапі?

Рекомендована література за темою 3: [1; 3; 7; 8; 11; 20; 34; 37; 41; 45; 66; 67; 70 – 76; 78; 83; 96; 101; 103].

4. Особливості міжнародної торгівлі послугами в Україні

4.1. Ключові поняття

Послуга – це товар особливого роду, який не має матеріально-речової форми, бо його не створюють у процесі виробництва та споживають, із метою задоволення певних матеріальних і духовних потреб.

Міжнародний туризм – це реалізація комплексу туристичних послуг на території країни нерезидентам.

Міжнародні транспортні послуги є основним видом послуг, від якості надання яких залежить виконання зовнішньоторговельних вимог перед партнером та ефективність здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Міжнародні транспортні послуги відображають у платіжному балансі та розділі поточних і капітальних операцій за підрозділом "Послуги" та розподіляють на послуги морського, залізничного, автомобільного, авіаційного, трубопровідного транспорту.

Міжнародні транспортні витрати містять витрати із фрахту (наймання) судна, витрати на здійснення вантажних, розвантажувальних робіт, витрати зі страхування вантажу.

Банківські послуги містять традиційні послуги кредитування; здійснення депозитних та розрахункових операцій; інвестиційні, страхові, консультативні послуги.

Лізинг є одним із видів допоміжних операцій щодо надання орендних послуг.

Леверидж-лізинг – це довгострокова оренда наукомісткого обладнання на умовах державного стимулювання цих операцій через надання пільгових кредитів, податкових пільг;

Пекідж-лізинг – це вид оренди, який містить, окрім оренди, продаж орендатору обладнання у кредит або фінансування будівництва.

Франчайзинг – це надання прав на використання торговельної марки, технології відомої компанії (франчайзера) на певних умовах своєму партнеру (франчайзі), які вказують у відповідному договорі (франшизі).

Інжиніринг – це комплекс інженерно-консультаційних послуг у сфері будівництва об'єктів, виробництва та реалізації продукції.

Реінжиніринг – це надання технологічно-консультаційних послуг, із метою вдосконалення господарської діяльності підприємства.

Консалтинг – це надання спеціальних послуг інформаційного характеру, спрямованих на надання ділової інформації щодо стану та прогнозу розвитку ринку товарів і послуг, ліцензій, технологій, фінансових ресурсів, оцінки потенціалу розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства.

4.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 4

Міжнародна торгівля послугами є складовою частиною світової торговельної сфери нарівні з міжнародною торгівлею товарами та міжнародною торгівлею об'єктами інтелектуальної власності. На відміну від них, міжнародна торгівля послугами має певні характерні особливості, притаманні самій природі послуги як особливого товару, який споживають під час його надання. *Послуга*, маючи споживчу цінність і задовольняючи споживчі потреби, не має матеріально-речової форми. Відповідно до цього, і міжнародну торгівлю послугами, на відміну від міжнародної торгівлі товарами, здійснюють, переважно, без посередників, регулюють нормами внутрішнього законодавства країн-партнерів та нівелюють національну належність послуг як товару у процесі міжнародного товарообміну. Взаємозв'язок між міжнародною торгівлею товарами та міжнародною торгівлею

послугами обумовлено їхнім входженням до світової системи торгівлі, а також у допоміжній ролі послуг у просуванні товарів на закордонні ринки [8].

У світовій економіці виокремлюють чотири способи надання послуг, відповідно до Генеральної угоди з торгівлі послугами (GATS):

- 1) транскордонне постачання, тобто постачання послуг на територію країни споживача послуг;
- 2) споживання послуг за кордоном;
- 3) присутність нерезидентів на території країни надання послуг;
- 4) переміщення представників постачальника послуг за кордоном, із метою їхнього надання та сервісного обслуговування [74].

Сучасні класифікації видів послуг, які, переважно, розроблено міжнародними економічними організаціями, як критерії розглядають специфіку регулювання світового ринку послуг та доцільність їхнього відображення у платіжному балансі країн.

Так, у класифікації Світового банку підвищення ефективності регулювання міжнародної торгівлі послугами в межах СОТ, увагу якої сконцентровано, переважно, на нефакторних послугах, виокремлюють такі:

- 1) факторні послуги, пов'язані з рухом факторів виробництва;
- 2) нефакторні послуги, які мають нефінансовий характер (туристичні, транспортні, рекреаційні) [73].

Для повноти та достовірності відображення операцій із торгівлі послугами у платіжному балансі країн МВФ виокремлює такі види послуг:

- 1) морські перевезення;
- 2) інші види транспортних послуг;
- 3) подорожі;
- 4) інші приватні та інші офіційні послуги [68].

У класифікації Конференції ООН із торгівлі й розвитку (UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development) послуги розподіляють за їхнім функціональним призначенням, а саме:

- 1) фінансові;
- 2) послуги зв'язку;
- 3) будівельні та проектно-конструкторські;
- 4) транспортні;
- 5) професійні та ділові (юридичні, медичні, аудиторські тощо);
- 6) комерційні;
- 7) туристичні;
- 8) аудіовізуальні (теле-, відео-, аудіо-, кінематографічні) [76].

Найбільш поширеною є класифікація послуг, розроблена Світовою організацією торгівлі, у якій виокремлено понад 150 видів послуг за 12 секторами, а саме:

- 1) ділові;
- 2) послуги зв'язку;
- 3) будівельні та пов'язані з ними інженерні послуги;
- 4) дистриб'юторські;
- 5) освітні;
- 6) фінансові;
- 7) туризм і подорожі;
- 8) охорона здоров'я та соціальне забезпечення;
- 9) послуги, пов'язані з охороною навколишнього середовища;
- 10) організація культурних і спортивних заходів;
- 11) транспортні;
- 12) інші послуги [74].

Виходячи з можливості виокремлення в загальній сукупності послуг загальних функціональних компонентів відтворювальних процесів і тенденцій їхнього розвитку та форм підприємницької діяльності, які за своїм змістом є послугами, доцільно розглядати два блоки в системі міжнародних послуг: структурно-галузеві компоненти та виробничо-комерційні операції.

До *структурно-галузевих компонентів* системи міжнародних послуг слід зарахувати такі:

- 1) інформаційні;
- 2) транспортні;
- 3) туристичні;
- 4) банківські;
- 5) страхові послуги.

Як *допоміжні виробничо-комерційні операції*, що значною мірою впливають як на ефективність виробничої, так і на ефективність зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів господарювання, слід розглядати такі види послуг, як:

- 1) лізинг;
- 2) франчайзинг;
- 3) інжиніринг;
- 4) ліцензійний обмін [37].

Для здійснення аналізу зовнішньої торгівлі послугами України на рис. 4.1 показано розроблену автором послідовність його здійснення.

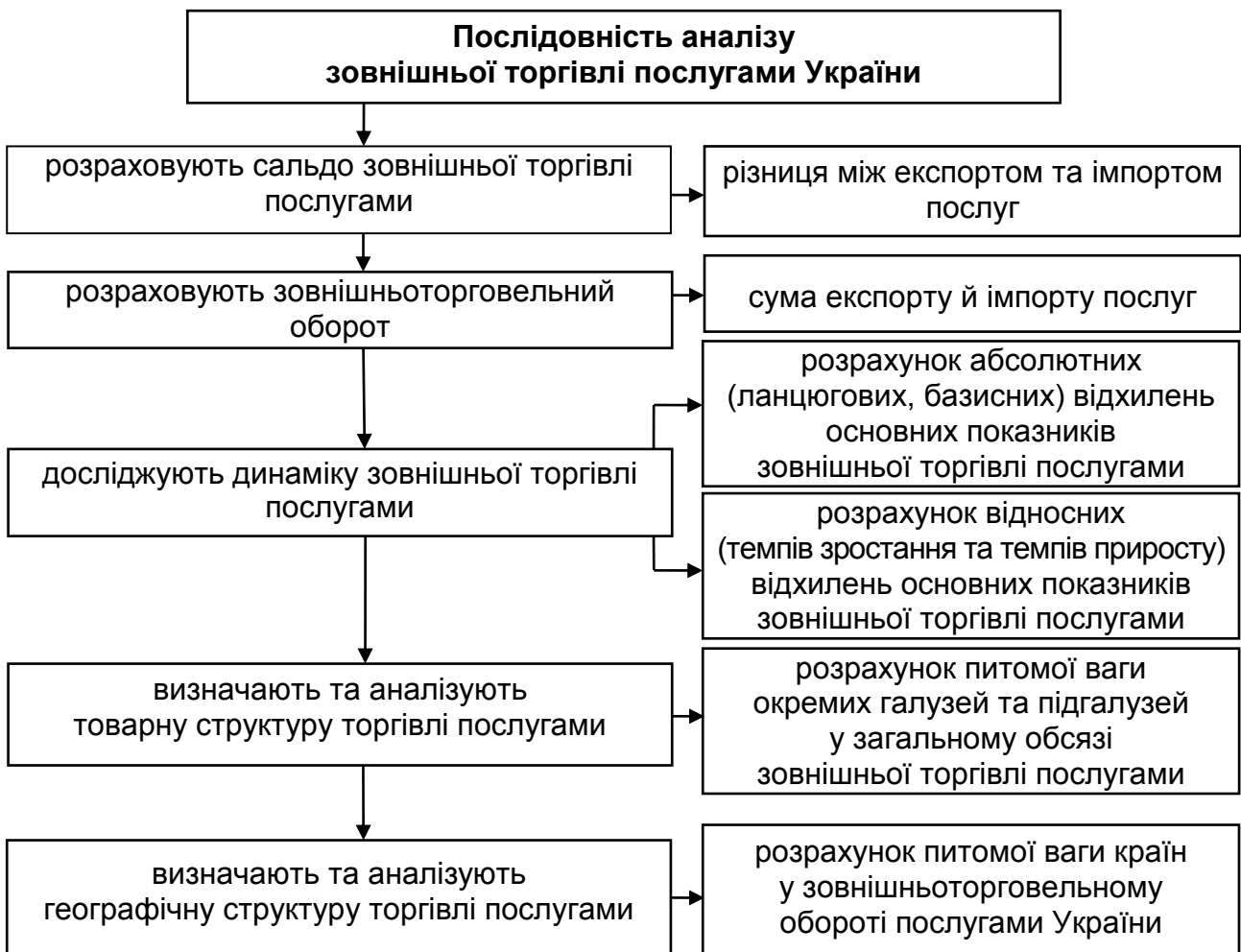

Рис. 4.1. **Послідовність аналізу зовнішньої торгівлі послугами України**

Відповідно, аналіз зовнішньої торгівлі послугами України здійснюють за такими етапами:

1) на *першому етапі* розраховують сальдо зовнішньої торгівлі послугами та зовнішньоторговельний оборот;

2) *другий етап* полягає в аналізі динаміки зовнішньої торгівлі послугами протягом останніх трьох років шляхом визначення абсолютних (ланцюгових, базисних) і відносних (темпів зростання та темпів приросту) відхилень основних показників зовнішньої торгівлі послугами для обґрунтування напрямів і тенденцій у розвитку цієї сфери;

3) на *третьому етапі* визначають та аналізують товарну структуру зовнішньої торгівлі послугами;

4) на *четвертому етапі* визначають та аналізують географічну структуру зовнішньої торгівлі послугами;

5) на останньому – *п'ятому* – *етапі* на основі узагальнення здобутих результатів визначають основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами України, її галузеві та географічні пріоритети [8].

Для адаптації національної класифікації послуг у міжнародній торгівлі до вимог шостої редакції зі складання платіжного балансу МВФ в Україні впроваджено нову класифікацію послуг, яка складається із 12 груп (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Структура класифікації зовнішньоекономічних послуг України

Її особливістю є виокремлення послуг із перероблення матеріальних ресурсів як складової частини операцій із давальницькою сировиною, а також чітке розмежування послуг із використання інтелектуальної власності та послуг інформаційного характеру – телекомунікаційних, комп'ютерних, інформаційних.

4.3. Тестові завдання

1. Послуга за своєю природою:

- а) може існувати як реальний, відособлений об'єкт, незалежно від покупця або продавця;
- б) є упередметненою працею, що має споживчу вартість і може задовольняти потреби споживача;
- в) споживається під час її надання;
- г) є упередметненою працею, що не має споживчої вартості, але може задовольняти потреби споживача.

2. Відповідно до Генеральної угоди з торгівлі послугами (GATS), у міжнародному співробітництві виділяють такі способи міжнародної торгівлі послугами:

- а) транскордонне постачання, споживання послуг за кордоном;
- б) споживання послуг за кордоном, присутність нерезидентів на території країни надання послуг;
- в) споживання послуг за кордоном, транскордонне постачання, присутність нерезидентів на території країни надання послуг, переміщення представників постачальника послуг за кордоном, із метою їхнього надання та сервісного обслуговування, транзитне постачання послуг;
- г) транскордонне постачання, споживання послуг за кордоном, присутність нерезидентів на території країни надання послуг, переміщення представників постачальника послуг за кордоном, із метою їхнього надання та сервісного обслуговування.

3. Порівняно невелика швидкість перевезень – це недолік транспорту:

- а) залізничного;
- б) автомобільного;
- в) морського;
- г) авіаційного.

4. Поняття лізингу є:

- а) ширшим, ніж поняття оренди;
- б) вужчим, ніж поняття оренди;
- в) рівнозначним поняттю оренди;
- г) не належить до оренди.

5. Відповідно до класифікації МВФ, виділяють такі види послуг:

- а) пов'язані з торгівлею, інвестиціями та виробничим кооперуванням; одночасно з торгівлею товарами, рухом капіталу і виробничим кооперуванням, що мають автономний характер;
- б) пов'язані з рухом факторів виробництва, нефінансового характеру;
- в) подорожі, інші приватні та інші офіційні послуги, морські перевезення, інші види транспортних послуг;
- г) фінансові, зв'язку, проектувально-конструкторські й будівельні, транспортні, професійні та ділові, комерційні, туристичні, аудіовізуальні.

6. До національного туризму належать:

- а) внутрішній, в'їзний, виїзний;
- б) в'їзний, виїзний;
- в) міжнародний, національний, туризм у межах країни;
- г) міжнародний і внутрішній.

7. Організацією, що регулює міжнародну торговельну сферу, є:

- а) МВФ;
- б) СОТ;
- в) ЮНЕСКО;
- г) МБРР.

8. У сфері послуг, на відміну від виробничої сфери:

- а) нижча норма прибутку та менший період окупності інвестованого капіталу;
- б) вища норма прибутку й менший період окупності інвестованого капіталу;
- в) вища норма прибутку і більший період окупності інвестованого капіталу;
- г) нижча норма прибутку та більший період окупності інвестованого капіталу.

9. До типів туризму належать:

- а) в'їзний, виїзний, внутрішній;
- б) в'їзний, виїзний;
- в) міжнародний, національний, туризм у межах країни;
- г) міжнародний і внутрішній.

10. До методів формування цін на туристичні послуги не належить:

- а) метод з орієнтацією на попит;
- б) метод з орієнтацією на пропозицію;
- в) метод з орієнтацією на рівень конкуренції;
- г) витратний метод.

11. Обов'язковою умовою здійснення цього виду лізингу є здобуття відповідних ліцензій на переміщення предмета лізингу, це стосується:

- а) сублізингу;
- б) пайового лізингу;
- в) зворотного лізингу;
- г) міжнародного лізингу.

12. Якщо лізингодавець перебуває в іншій країні, то це такий вид лізингу:

- а) імпортний;
- б) експортний;
- в) транзитний;
- г) спеціальний.

13. Франчайзинг, предмет якого – постачання товарів для подальшої їхньої реалізації, є:

- а) виробничим;
- б) торговельним;
- в) сервісним;
- г) франчайзингом бізнес-формату.

14. Документальним забезпеченням організації міжнародних авіаційних перевезень є таке:

- а) авіаційна накладна, коносамент, берс-нот, дозвіл на відвантаження, фрахтовий маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист;

б) авіаційна накладна, коносамент, букінг-нот, дозвіл на відвантаження, фрахтовий маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист;

в) авіаційна накладна, дозвіл на відвантаження, інвойс, фрахтовий маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист;

г) авіаційна накладна, дозвіл на відвантаження, інвойс, вантажний маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист.

15. Що спільного має міжнародна торгівля послугами з міжнародною торгівлею товарами:

а) реєстрація здійснюється митними органами;

б) мобільність предмета торгівлі;

в) стирання кордонів між внутрішніми та закордонними послугами/товарами;

г) реєстрацію здійснюють, відповідно до положень внутрішнього законодавства?

16. До методів розрахунку винагородження за надані інженерно-консультативні послуги не належить:

а) за використаним часом;

б) фактичні витрати плюс фіксована винагорода;

в) за тарифікацією робіт;

г) у відсотках від вартості об'єкта.

17. Здійснення лізингу за участю суб'єктів лізингу на основі укладення багатостороннього договору та залучення одного або кількох кредиторів, які беруть участь у здійсненні лізингу, інвестуючи свої кошти, – це:

а) зворотний лізинг;

б) пайовий лізинг;

в) об'єднаний лізинг;

г) сублізинг.

18. Лізинг, пов'язаний зі спорудженням великого промислового об'єкта, є:

а) імпортним;

б) експортним;

в) транзитним;

г) спеціальним.

19. Франчайзинг, який передбачає передання комплексної моделі організації та ведення бізнесу, є:

- а) виробничим;
- б) торговельним;
- в) сервісним;
- г) франчайзингом бізнес-формату.

20. Документальне забезпечення організації міжнародних морських лінійних перевезень таке:

а) штурманська розписка, коносамент, берс-нот, дозвіл на відвантаження, фрахтовий маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист;

б) штурманська розписка, коносамент, берс-нот, букінг-нот, дозвіл на відвантаження, фрахтовий маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист;

в) штурманська розписка, коносамент, берс-нот, букінг-нот, морська накладна, фрахтовий маніфест, дозвіл на відвантаження, інвойс, сертифікати якості, походження, пакувальний лист;

г) морська накладна, коносамент, дозвіл на відвантаження, вантажний маніфест, сертифікати якості, походження, пакувальний лист.

4.4. Ситуаційні завдання

4.4.1. На основі вивчення особливостей структурування світового ринку послуг наведіть найбільш поширені класифікації міжнародних послуг і проаналізуйте доцільність виокремлення структурно-галузевих компонентів та міжнародних операцій у структурі міжнародної торгівлі послугами.

4.4.2. В Україні спеціалізованою некомерційною організацією – Торговельно-промисловою палатою України – розглядаються такі методи просування українських товарів на закордонні ринки, як:

- 1) активізація розвитку міжнародної рекламної діяльності як за обсягами, так і за рівнем диверсифікації;
- 2) стандартизація зовнішньоторговельних контрактів;
- 3) відкриття закордонних консультаційних пунктів торговельно-промислової палати;

4) надання послуг іноземному покупцеві у його країні;

5) активізація укладання контрактів "під ключ".

Оцініть, який із наведених методів негативно вплине на баланс торгівлі послугами.

4.5. Розрахунково-аналітичні завдання

4.5.1. У табл. 4.1 наведено статистичні дані щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій України у сфері послуг.

Таблиця 4.1

Обсяги експорту та імпорту послуг за 2016 – 2017 рр.

Види послуг	Експорт, млн дол. США		Імпорт, млн дол. США	
	2017 р.	Темп зростання, %	2017 р.	Темп зростання, %
1	2	3	4	5
Послуги з перероблення матеріальних ресурсів	1 392 084,9	123,7	2703,9	51,0
Транспортні послуги	5 718 008,7	107,9	1 176 419,5	118,9
зокрема:				
морський	607 744,1	91,9	210 549,9	149,1
повітряний	976 948,8	110,7	449 336,3	125,7
залізничний	572 429,5	102,0	281 947,1	108,5
автомобільний	265 657,3	111,6	12 8110,5	111,5
трубопровідний	2 998 544,7	114,0	79 668,2	91,3
інший транспорт	232 026,8	88,3	15 680,5	75,2
Подорожі	258 566,4	126,0	783 714,0	129,9
Послуги з будівництва	95 721,1	24,6	105 487,1	171,6
Послуги зі страхування	39 483,8	73,5	127 276,7	106,9
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	74 179,6	89,2	423 394,7	75,5
Послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні, інформаційні	1 706 573,0	103,8	416 749,2	99,1
Роялті та ліцензійні послуги	28 067,0	95,6	395 525,9	122,4

Закінчення табл. 4.1

1	2	3	4	5
Ділові послуги	87 7810,4	111,0	802 861,9	98,7
Послуги приватним особам і послуги в галузі культури та відпочинку	13 704,6	126,5	19 154,3	285,7
Державні послуги, які не зараховано до інших категорій	3 812,8	106,5	1 036 346,3	77,8
Послуги з ремонту	238 627,8	102,9	69 582,4	76,6

Виконайте такі завдання:

1) розрахуйте зовнішньоторговельний оборот і баланс послуг за 2016 та 2017 роки;

2) розрахуйте темпи зростання, приросту експорту й імпорту послуг за два роки;

3) проаналізуйте структуру експорту й імпорту послуг за 2016 та 2017 рр., виявіть зміни та визначте експортно-орієнтовані види послуг.

Зробіть висновки про динаміку та структуру міжнародної торгівлі послугами України.

4.5.2. На основі даних Державного комітету статистики України про обсяги зовнішньої торгівлі послугами визначте:

1) обсяги зовнішньоторговельного обороту протягом останніх п'яти років;

2) обсяги зовнішньоторговельного сальдо протягом останніх п'яти років;

3) коефіцієнт покриття експорту імпортом протягом останніх п'яти років;

Проаналізуйте географічну структуру експорту та імпорту послуг протягом останніх п'яти років.

Зробіть висновки про динаміку розвитку зовнішньої торгівлі послугами України протягом останніх п'яти років.

4.5.3. Українській компанії необхідне обладнання вартістю 320 000 дол. США, яке будуть експлуатувати 6 років. Компанія вирішує проблему кредитування за допомогою банківського кредиту або за допомогою фінансового лізингу. Водночас щорічний лізинговий платіж буде становити 20 %. Лізингові виплати будуть здійснювати 2 рази на рік.

Після цього терміну залишкова вартість обладнання буде становити 90 000 дол. США. Обладнання можна також придбати у кредит: за умови банківського кредиту на суму 250 000 дол. США на 5 років під 18,5 % річних. Яка форма кредитування буде більш вигідною для компанії: лізинг чи банківський кредит? Обґрунтуйте відповідь.

4.5.4. Завдання для роботи в академічних групах

Для закріплення теоретичного і методичного матеріалу щодо розрахунку вартості лізингових операцій у табл. 4.2 наведено основні показники для здійснення лізингової та кредитної операцій підприємства, що вирішують питання щодо вибору найбільш ефективної форми фінансування придбання обладнання, за 5 варіантами. Розподіл студентів на варіанти здійснювати, відповідно до списку.

Таблиця 4.2

Показники для здійснення лізингової та кредитної операцій підприємства (за варіантами)

Показники	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5
Умови лізингового договору					
Вартість обладнання, тис. дол. США	500,0	650,0	720,0	840,0	450,0
Термін лізингу, роки	5	6	7	8	4
Лізинговий платіж, %	20,0	17,0	18,0	15,0	16,0
Періодичність лізингових платежів за рік	2	2	3	3	1
Залишкова вартість обладнання	120,0	180,0	140,0	250,0	90,0
Умови договору кредитування					
Обсяг кредитування, тис. дол. США	450,0	500,0	650,0	700,0	350,0
Термін надання кредиту, роки	4	5	5	6	3
Відсоткова ставка за кредитом, %	18,0	17,0	18,0	17,0	19,0

Визначте та обґрунтуйте найбільш вигідну форму кредитування для української компанії.

4.6. Питання для самостійної роботи

1. Еволюція природи та характеру послуг.
2. Особливості формування ринку послуг в Україні.
3. Роль міжнародних транспортних послуг у міжнародній економічній діяльності України.
4. Інформаційні послуги як фактор динамічного розвитку міжнародного ринку послуг.
5. Сутність та форми технологічних послуг.
6. Міжнародна торгівля ліцензіями та ноу-хау.
7. Інжинірингові та реінжинірингові послуги.
8. Консалтингові послуги.
9. Розвиток лізингових операцій в Україні.
10. Рекламні послуги в міжнародній економічній діяльності України.
11. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму в Україні.

4.7. Запитання для самоконтролю за темою 4

1. У чому полягає сутність міжнародної торгівлі послугами?
2. Які фактори сприяють динамічному розвитку міжнародної торгівлі послугами?
3. Які критерії класифікації міжнародних послуг?
4. Як впливає науково-технічний прогрес на розвиток світового ринку послуг?
5. Які особливості сучасного розвитку міжнародного ринку послуг?
6. Які сучасні пріоритети в географічній та товарній структурі світової торгівлі послугами?
7. У чому полягає необхідність у розвитку ринку послуг і його доцільність для:
 - а) економіки розвинених країн;
 - б) економіки країн, що розвиваються;
 - в) економіки країн з трансформаційною економікою;
 - г) економіки України?
8. У чому полягають особливості сучасного розвитку ринку послуг в Україні?

Рекомендована література за темою 4: [1; 7; 8; 15 – 17; 19; 20; 24; 25; 34; 37; 38; 65 – 67; 72 – 76; 101].

5. Міжнародні інвестиційні, валютно-кредитні відносини України

5.1. Ключові поняття

Прямі іноземні інвестиції (визначення МВФ) – це вкладання капіталу за національними межами, із метою розширення виготовлення товарів і надання послуг шляхом організації виробництва та придбання товарів для імпорту у власну країну чи експорту до третіх країн.

Іноземні інвестиції (за національним законодавством) – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності, відповідно до законодавства України, із метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Іноземні інвестори – це суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це придбання резидентом однієї країни власності в резидента іншої країни, із метою отримання прибутку та здобуття контролю над діяльністю останнього.

Вертикальні прямі інвестиції – це прямі інвестиції у сфери та галузі, що належать до різних стадій виробництва окремого продукту.

Горизонтальні прямі інвестиції – це прямі інвестиції за кордон, але в межах однієї галузі.

Портфельні іноземні інвестиції – це вкладання капіталу в іноземні цінні папери, із метою отримання прибутку, які не дають право контролю над об'єктом інвестування.

Міжнародна інвестиційна позиція країни – це співвідношення вартості активів, якими володіють резиденти країни за кордоном, до вартості активів, якими володіють іноземні компанії в цій країні.

Інвестиційний клімат – це сукупність характерних для певної країни або регіону факторів, які формують можливості компаній і створюють у них стимули до продуктивних інвестицій, розширення виробничої діяльності, збільшення робочих місць.

Інвестиційний потенціал – це реальна спроможність господарського механізму до освоєння вкладеного капіталу.

Інвестиційний ризик – це ймовірність втрати активів, які вкладає іноземний інвестор в економіку країни.

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це великі монополістичні об'єднання, які мають широку мережу філій у різних країнах, реалізують єдину послідовну стратегію.

Синдикат – це форма монополістичного об'єднання, яка передбачає об'єднання комерційної діяльності компаній за збереження їхньої юридичної та виробничої самостійності.

Картель – це найпростіша форма монополістичних об'єднань, яка передбачає укладення угоди між компаніями певної галузі щодо цін, обсягів збуту, ринків збуту, ринкових сегментів тощо.

Трест – це форма монополізації шляхом об'єднання виробничої, збутової та фінансової діяльності компаній.

Концерн – це багатогалузеве об'єднання трестівського типу на основі територіальної диверсифікації (компанії можуть розташовуватися в різних країнах).

Конгломерат – це багатогалузеве об'єднання шляхом поглинання функціонально не взаємопов'язаних компаній.

Пул – це монопольне об'єднання, за яких прибутки потрапляють до спільних фондів, після чого здійснюють погоджений їхній розподіл, відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, причому в заздалегідь обумовленій пропорції.

Консорціум – це тимчасове об'єднання фінансово-кредитних установ, промислових компаній для реалізації певних спільних проектів.

Транснаціональний альянс – це міжфірмове об'єднання на основі укладання багатосторонніх угод між компаніями різних країн, із метою довгострокової координації економічної діяльності його учасників у маркетинговій, інноваційній, інвестиційній, фінансовій, виробничій сферах.

Зовнішня заборгованість – це сума фінансових зобов'язань країни перед іноземними кредиторами, що підлягає погашенню у визначений термін та визначеній валюті.

Прямий державний зовнішній борг формують через залучення іноземних кредитів, безпосереднім позичальником за якими є держава.

Умовний державний зовнішній борг формують за рахунок іноземних кредитів, залучених іншими позичальниками під державні гарантії (гарантований державою борг).

Реструктуризація боргу – це погоджені боржником і кредитором заходи, спрямовані на підтримку платоспроможності боржника в середньо- та довгостроковій перспективі.

Пролонгація боргу – це форма добровільної згоди кредиторів на відстрочення виплат за зобов'язаннями боржника.

Списання/анулювання частини боргу – це відмова уряду від погашення боргу.

Викуп боргу з дисконтом на вторинному ринку – це скорочення обсягу державного боргу через викуп власних боргів із дисконтом (знижкою) на вторинному ринку.

Конверсія боргу – це заміна зовнішнього боргу іншими, більш вигідними для країни-боржника зобов'язаннями.

Обмін боргу на національну валюту – це надання кредиторам права продажу боргів із дисконтом за національну валюту.

Обмін боргу на облігації боржника – це надання кредиторам права обміну боргів на державні облігації країни-боржника.

Валютна політика – це сукупність правових норм і правил регулювання валютного курсу та валютних операцій на національному ринку і в зовнішньоекономічних операціях національних суб'єктів господарювання.

Дисконтна валютна політика – це метод державного регулювання курсу національної валюти та платіжного балансу шляхом зміни облікової (відсоткової) ставки, із метою збільшення або зменшення обсягів іноземного капіталу.

Девізна валютна політика (валютна інтервенція) – це метод державного регулювання курсу національної валюти шляхом купівлі-продажу центральним банком іноземної валюти (девізу).

Валютні обмеження – це законодавче або адміністративне регулювання міжнародних платежів і руху капіталів, репатріації експортного виторгу, прибутків, руху золота, цінних паперів; заборона вільної купівлі-продажу іноземної валюти; надання виключних прав центральному банку щодо концентрації іноземної валюти та інших валютних цінностей; заборона, лімітування й регламентування валютних операцій національних та іноземних суб'єктів господарювання.

Валютна блокада – це різновид валютних обмежень, який полягає в заморожуванні валютних цінностей держави в іноземних банках і застосування дискримінаційних валютних обмежень.

Диверсифікація валютних резервів – це форма валютної політики, яка полягає в регулюванні структури резервів країни, із метою забезпечення міжнародних розрахунків, здійснення ефективної валютної інтервенції

та зниження валютного ризику, яку реалізують шляхом продажу центральним банком нестабільних (ризикованих) і купівлею більш стабільних валют.

Ревальвація – це форма валютної політики, яка полягає в законодавчому підвищенні курсу національної валюти щодо іноземних валют.

Девальвація – це форма валютної політики, яка полягає в законодавчому зниженні курсу національної валюти щодо іноземних валют.

Іноземні позики – це форма валютної політики, яку традиційно використовують для тимчасового покриття дефіциту платіжного балансу країни та надають на встановлених кредитором умовах.

Використання офіційних валютних резервів – це метод покриття дефіциту платіжного балансу шляхом продажу центральним банком на міжбанківському ринку частини валютних резервів.

Іноземна допомога у формі субсидій і дарів – це кінцевий метод погашення дефіциту платіжного балансу в ситуації можливого дефолту у країні.

5.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 5

Сучасна міжнародна інвестиційна сфера розвивається під впливом інтернаціоналізації діяльності фірм, зростання кількості та зміцнення могутності транснаціональних корпорацій.

Однією з тенденцій розвитку міжнародної інвестиційної сфери у 2016 – 2017 рр. ЮНКТАД визначає інтенсивний розвиток цифрової економіки – використання цифрових інтернет-технологій у процесі виробництва й торгівлі товарами та послугами. Перехід до цифрової економіки відкриває широкі можливості для розвитку бізнесу шляхом підвищення рівня інтегрованості у глобальні електронні ланцюжки вартості. Крім того, розвиток цифрової економіки буде сприяти розробленню та реалізації погодженої інвестиційної політики країн з урахуванням не тільки національних особливостей інвестування, а й тенденцій розвитку світового інвестиційного ринку.

Водночас розвиток цифрової економіки створює додаткові ризики для економік країн, що розвиваються, пов'язаних із невідповідністю структури та динаміки їхньої зовнішньоекономічної сфери сучасним тенденціям розвитку світової економіки та сфери міжнародного інвестування.

Тому на міжнародному рівні в межах ЮНКТАД розробляють заходи з реформування системи міжнародного інвестиційного співробітництва, спрямовані на вирішення таких завдань:

1) забезпечення гарантій права здійснювати регулювання для досягнення цілей у сфері сталого розвитку – досягнення консенсусу між інтересами світової інвестиційної сфери та державними інвестиційними інтересами;

2) реформування механізму регулювання інвестиційних суперечок за двома напрямками: удосконалення сучасного механізму арбітражного розгляду шляхом створення апеляційного органу та механізму запобігання суперечкам або його заміну на міжнародний інвестиційний суд і механізм урегулювання суперечок між державами;

3) сприяння інвестицій і спрощення інвестиційних процедур;

4) забезпечення гарантій відповідального інвестування з боку іноземних інвесторів (підвищення соціальної та екологічної відповідальності корпорацій);

5) підвищення внутрішньої погодженості системи міжнародного інвестиційного співробітництва – між законодавчими актами країн і міжнародно-правовими документами [76].

Серед усіх форм інвестування за кордоном однією з найбільш важливих є **прямі іноземні інвестиції** – це придбання резидентом однієї країни власності в резидента іншої країни, із метою отримання прибутку та здобуття контролю над діяльністю останнього.

Іноземні портфельні інвестиції – це вкладення капіталу в іноземні цінні папери, із метою отримання прибутку, але без надання права контролю за діяльністю об'єкта інвестування.

Для оцінювання ефективності міжнародної інвестиційної діяльності країни особливе значення має оцінка її інвестиційного клімату.

За визначенням Світового банку, **інвестиційний клімат** – це сукупність характерних для певної країни або регіону факторів, які формують можливості компаній та створюють у них стимули до продуктивних інвестицій, розширення виробничої діяльності, збільшення робочих місць.

З інвестиційним кліматом тісно пов'язано показник інвестиційного потенціалу національної економіки, який визначає реальну спроможність господарського механізму до освоєння вкладеного капіталу.

Відповідно, інвестиційний клімат дає можливість оцінити рівень інвестиційної привабливості країни, а інвестиційний потенціал – рівень її інвестиційних можливостей. Такий взаємозв'язок між цими показниками має виключне значення:

для іноземних інвесторів, які прагнуть ефективно вкласти свій капітал за кордоном;

для національних суб'єктів господарювання, які прагнуть ефективно використати вкладені в них кошти;

для держави, яка за рахунок залучення капіталу не тільки забезпечує розвиток національної економіки, а й підвищує рейтинг власної інвестиційної привабливості у світі.

Оцінювання інвестиційного клімату здійснюється потенційним інвестором з урахуванням великої кількості факторів, які, залежно від рівня взаємодії суб'єктів інвестиційного процесу, можна розподілити на фактори макро- та мікрорівня.

На *макрорівні* необхідно враховувати такі фактори, як:

- фактори, які визначають характер і рівень розвитку соціально-політичної сфери у країні та її перспективи. До них можна зарахувати: рівень стабільності політичної системи (термін знаходження при владі уряду, президента); кількість політичних партій (рівень демократії у країні); характер і ступінь державного регулювання економіки та міжнародної економічної діяльності; погодженість правової системи з нормами міжнародного права; регулювання переміщення товарів, послуг, капіталу, робочої сили; ступінь захищеності прав власності та прав особистості; регулювання, створення і трансформації бізнесу; податкова система; антимонопольне законодавство; регулювання трудових відносин, рівень соціальної захищеності населення;

- фактори, які визначають характер і рівень розвитку економічної сфери та її перспективи. До них належать: загальний стан економіки (аналіз макроекономічних показників), становище у валютній, фінансовій і кредитній сферах, митний режим, податкові ставки та пільги тощо;

- фактори, які визначають характер і рівень розвитку міжнародної економічної сфери та її перспективи: чинне законодавство у сфері іноземних інвестицій, формування та діяльності підприємств за участю іноземного капіталу, особливості державної політики регулювання процесів іноземного інвестування [7].

Сучасний стан економіки України супроводжується посиленням кризових явищ в усіх її сферах, що загострює проблему активізації процесів міжнародного інвестування та актуалізує проблему аналізу й оцінювання сучасного стану інвестиційних процесів.

На рис. 5.1 наведено послідовність аналізу міжнародної інвестиційної діяльності України.

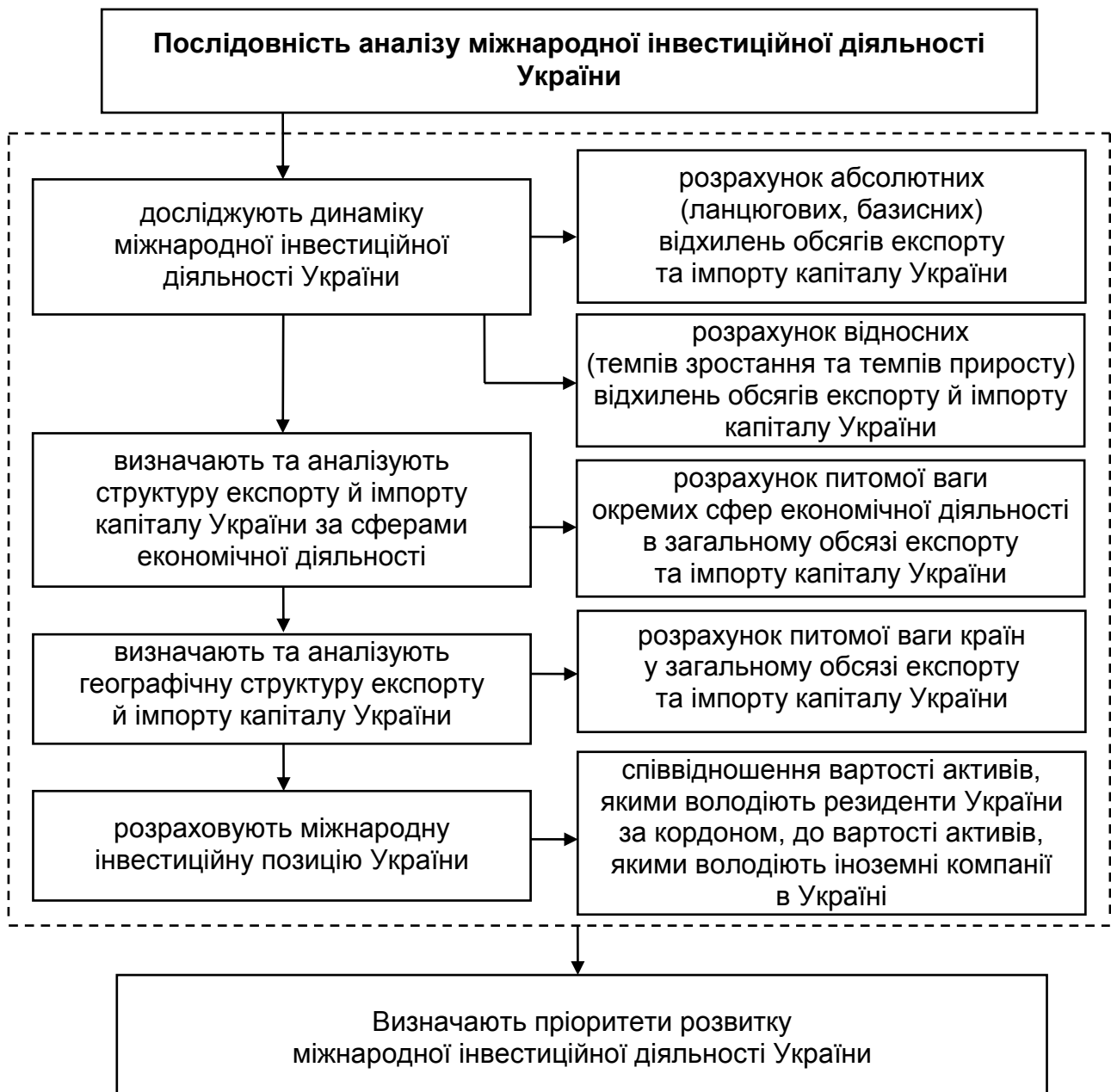

Рис. 5.1. Послідовність аналізу міжнародної інвестиційної діяльності України

Аналіз міжнародної інвестиційної діяльності України здійснюють таким чином:

1) на *першому етапі* досліджують динаміку міжнародної інвестиційної діяльності України протягом останніх трьох років шляхом визначення абсолютних (ланцюгових, базисних) і відносних (темпів зростання та темпів приросту) відхилень основних показників експорту й імпорту капіталу для обґрунтування напрямів і тенденцій у розвитку цієї сфери;

2) на *другому етапі* визначають та аналізують структуру експорту й імпорту капіталу за сферами економічної діяльності;

3) на *третьому етапі* визначають та аналізують географічну структуру експорту й імпорту капіталу;

4) на *четвертому етапі* розраховують міжнародну інвестиційну позицію України, а також додатково – чисту міжнародну інвестиційну позицію України. Міжнародну інвестиційну позицію України розраховують за такою формулою:

$$I_p = \frac{A_z}{A_{in}}, \quad (5.1)$$

де I_p – інвестиційна позиція України;

A_z – вартість активів, якими володіють резиденти України за кордоном;

A_{sn} – вартість активів, якими володіють іноземні компанії в Україні.

Якщо $A_z > A_{sn}$, то Україна є, переважно, інвестором, якщо ж $A_z < A_{sn}$, то Україна є об'єктом інвестування.

Чисту міжнародну інвестиційну позицію України розраховують за такою формулою:

$$I_p = A_z - A_{in}. \quad (5.2)$$

5) на *п'ятому етапі* на основі узагальнення здобутих результатів визначають основні пріоритети розвитку міжнародної інвестиційної діяльності України [8].

Ефективність міжнародної інвестиційної діяльності країни залежить від нормативно-правового забезпечення її здійснення, у якому чітко визначено основні права й обов'язки іноземних інвесторів, пріоритетні сфери міжнародного інвестування та державні гарантії захисту іноземних інвестицій.

У табл. 5.1 наведено узагальнені автором основні нормативно-правові акти з регулювання міжнародного інвестування в Україні [63; 77; 79 – 82; 84; 86; 87; 90; 93 – 95].

Таблиця 5.1

**Правове забезпечення міжнародної інвестиційної діяльності
України (узагальнено автором)**

Дати	Закони України	Основні положення
1	2	3
18.09.1991 р.	Закон України № 1560-XII "Про інвестиційну діяльність"	Гарантує захист прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності, установлює загальні умови та порядок державного регулювання інвестиційної діяльності
10.09.1991 р.	Закон України № 1540а-XII "Про захист іноземних інвестицій в Україні"	Гарантії захисту прав іноземних інвесторів
16.04.1991 р.	Закон України № 959-XII "Про зовнішньоекономічну діяльність"	Форми іноземного інвестування і статус спільних підприємств
19.03.1996 р.	Закон України № 93/96-ВР "Про режим іноземного інвестування"	Особливості іноземного інвестування
01.07.2010 р.	Закон України № 2404-VI "Про державно-приватне партнерство"	Регулювання відносин державних і приватних партнерів, із метою об'єднання ефективного використання інвестиційних ресурсів
22.12.2011 р.	Закон України № 4218-IV "Про внесення змін до Закону України "Про інвестиційну діяльність"	Визначення терміна "інвестиційний проект" та змісту складових частин інвестиційного проекту, напрямів, шляхів і заходів державної підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності, запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки та здійснення оцінювання їхньої економічної ефективності
17.11.2011 р.	Закон України № 4057-VI "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку"	Створення привабливого інвестиційного клімату через звільнення від оподаткування доходів

1	2	3
01.01.2012 р.	Закон України № 2623 "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна"	Визначення правових і організаційних засад відносин, пов'язаних із підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна"
21.06.2012 р.	Закон України № 5018-VI "Про індустриальні парки"	Визначення правових і організаційних засад створення та функціонування індустриальних парків на території України
01.06.2012 р.	Митний кодекс України	Митне оформлення товарів, що ввозять в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюють першочергово. Товари, що ввозять на митну територію України на термін від трьох років іноземними інвесторами, із метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями, звільняють від сплати ввізного мита
01.01.2013 р.	Закон України № 5211-VI "Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти в пріоритетних галузях економіки"	Уведення пільг в аспекті митних платежів, запровадження пільгової ставки податку на прибуток (0 % з 01.01.2013 р. до 31.12.2017 р. і 8 % з 01.01.2018 р. до 31.12.2022 р.), що отримують від реалізації інвестиційного проекту
01.01.2013 р.	Закон України № 5205 "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць"	Державна підтримка інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях, а також особливості оподаткування й оподаткування ввізним митом суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки
31.05.2016 р.	Закон України № 1390 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій"	Відміна обов'язкової реєстрації або перереєстрації інвестицій, що спрощує механізм залучення коштів

1	2	3
29.08.2016 р.	Указ Президента України № 365/2016 "Питання Національної інвестиційної ради"	Створення Національної інвестиційної ради України
19.10.2016 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 740 "Про утворення Офісу із залучення та підтримки інвестицій"	Утворення Офісу із залучення та підтримки інвестицій та затвердження Положення про Офіс із залучення та підтримки інвестицій
15.03.2017 р.	Угода між Урядом України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо приєднання до Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства	Запровадження Україною стандартів міжнародного інвестиційного співробітництва
23.05.2017 р.	Закон України № 2058-VIII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій"	Урегулювання базових аспектів оформлення дозволу на застосування праці іноземців і посвідки на тимчасове проживання, що спростить залучення іноземних менеджерів та іноземних кваліфікованих працівників, що необхідно на перших етапах розвитку дочірнього підприємства в Україні

Поглибленню інтеграції України у світовий інвестиційний простір сприяло її приєднання укладання в березні 2017 року до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства. У межах цієї Декларації ОЕСР викладено рекомендації для компаній щодо організації їхньої діяльності, відповідно до суспільних інтересів. Водночас чітко визначено їхню відповідальність:

- у соціально-трудої сфері – поважання прав на профспілку, надання їй необхідної інформації для переговорів, заборона погроз щодо перенесення виробництва, наймання персоналу, переважно, із місцевого населення;

- в екологічній сфері – упровадження проактивної політики, визначення потенційних ризиків від своєї діяльності та усунення їх.

ТНК будуть змушені розкривати нефінансову інформацію про екологічні й соціальні наслідки своєї діяльності.

Слід зазначити, що цей документ є рекомендаційним для корпорацій, зате обов'язковим для держав: вони мають забезпечити принцип недискримінації та звести до мінімуму обмеження на інвестиції.

Для України приєднання до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства дасть такі можливості:

- упроваджувати в національну економіку та систему регулювання міжнародні стандарти здійснення інвестиційної діяльності;
- розробляти заходи зі стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій шляхом усунення обмежень щодо галузевих сфер, у яких іноземне інвестування заборонено;
- забезпечувати національний режиму для ТНК, відповідно до системи розвитку міжнародних стандартів у регулюванні відносин ТНК із країнами, що беруть їхні інвестиції;
- розробляти заходи щодо стимулювання формування висококонкурентного національного економічного середовища;
- сприяти реалізації принципів та стандартів соціальної відповідальності бізнесу, згідно з керівними принципами ОЕСР щодо ведення відповідального бізнесу.

Реформування національної економіки в умовах глибокої економічної та політичної кризи неможливе без залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Однак активізація міжнародної інвестиційної діяльності гальмується низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних причин, що обумовлює необхідність у концентрації зусиль на формуванні ефективних форм та методів міжнародної кредитної діяльності [7].

Аналітичне підґрунтя дослідження особливостей валютно-фінансової та кредитної діяльності країни на світовому ринку становлять розрахунки валютного курсу та його взаємозв'язок із відсотковими ставками й умовами торгівлі країни.

Для оцінювання динаміки розвитку економічного країн використовують такі курси валют:

1) *номінальний валютний курс* – це офіційно встановлений курс між двома валютами:

$$E_n = \frac{C_f}{C_d}, \quad (5.3)$$

де E_n – номінальний валютний курс;

C_f – іноземна валюта;

C_d – національна валюта;

2) *реальний валютний курс* – це номінальний валютний курс, скоригований на зміни в рівні цін у заданій країні та країні-партнері, до валюти якої котирується курс національної валюти:

$$E_r = E_n \times \frac{P_f}{P_d}, \quad (5.4)$$

де E_r – реальний валютний курс;

E_n – номінальний валютний курс;

P_f – індекс цін країни-партнера;

P_d – індекс цін в заданій країні;

3) *номінальний ефективний валютний курс* – це індекс валютного курсу, розрахований як співвідношення між національною валютою та валютами інших країн, зважених, відповідно до їхньої частки у валютних операціях заданої країни:

$$E_n^e = \sum (P_n^e \times W_i), \quad (5.5)$$

де E_n^e – номінальний ефективний валютний курс;

P_n^e – індекс номінального валютного курсу поточного року (E_1) щодо базового року (E_0) кожної країни – торговельного партнера:

$$P_n^e = \frac{E_1}{E_0}; \quad (5.6)$$

W_i – питома вага кожної країни в торговельному обороті заданої країни:

$$W_i = \frac{X_i + IM_i}{X_{total} + IM_{total}}, \quad (5.7)$$

де X_i – обсяги експорту країни-партнера;

IM_i – обсяги імпорту країни-партнера;

X_{total} – загальний обсяг експорту;

IM_{total} – загальний обсяг імпорту;

i – країна – торговельний партнер;

4) *реальний ефективний валютний курс* – це номінальний ефективний валютний курс, скоригований на зміну цін, який показує динаміку реального курсу національної валюти до валют країн – основних партнерів:

$$E_r^e = \sum (P_r^e \times W_i), \quad (5.8)$$

де E_r^e – реальний ефективний валютний курс;

P_r^e – індекс реального ефективного валютного курсу в поточному році, відповідно до базового.

Характер взаємозв'язку валютного курсу і відсоткової ставки виявляють у розрахунку *очікуваного доходу від іноземного інвестування* як різниці (або) відсоткової ставки за кордоном та відсотка знецінення або подорожчання курсу національної валюти:

$$\mu = r_d - \left(r_f + \frac{E_{t+1} - E_t}{E_t} \right) = r_d - r_f - \left(\frac{E_{t+1} - E_t}{E_t} \right), \quad (5.9)$$

де μ – очікуваний дохід від інвестицій;

r_d – відсоткова ставка у країні;

r_f – відсоткова ставка за кордоном;

E_{t+1} – майбутній (очікуваний) обмінний курс національної валюти;

E_t – наявний обмінний курс національної валюти.

Вплив валютного курсу на умови торгівлі країни досліджувався А. Маршаллом, А. Лернером та Дж. Робінсоном, його узагальнено в *умові Маршалла – Лернера*: зниження вартості національної валюти сприяє покращенню торговельного балансу, якщо сума абсолютних значень еластичності національного попиту на імпорт та іноземного попиту на національний експорт більша за одиницю:

$$r_{im.} + r_{ex.} > 1, \quad (5.10)$$

де $r_{im.}$ – еластичність попиту на імпорт;

$r_{ex.}$ – еластичність попиту на експорт.

За еластичності експорту більшої за одиницю девальвація залишає доходи в іноземній валюті незмінними. Тоді за будь-якої еластичності імпорту девальвація буде сприяти покращенню торговельного балансу.

Аналогічно, якщо еластичність імпорту більша за одиницю або еластичність і експорту, і імпорту більша за 0,5, то девальвація буде сприяти погіршенню торговельного балансу.

У разі, якщо сума еластичності експорту та імпорту менша за одиницю, девальвація погіршить стан торговельного балансу [7].

Для дослідження особливостей міжнародної фінансово-кредитної діяльності країни особливе значення має аналіз і оцінювання динаміки та структури державного боргу країни, під яким слід розуміти суму її непогашених боргових зобов'язань перед кредиторами й нарахованих на них відсотків, оформлених, відповідно до чинного законодавства.

За резидентністю кредитора урядовий борг розподіляють на:

- 1) державний внутрішній борг;
- 2) державний зовнішній борг.

Здійснюючи міжнародну економічну діяльність, країна є, відповідно, кредитором і позичальником, що обумовлює виникнення зовнішнього боргу.

За методологією МВФ та Світового банку до складових частин зовнішнього боргу країни належать:

- 1) заборгованість за кредитами Міжнародного валютного фонду;
- 2) короткостроковий борг;
- 3) довгостроковий борг, зокрема борг за кредитами міжнародних фінансових організацій і частки боргу, який містить приватний негарантований борг, державний борг, гарантований державою борг [68].

5.3. Тестові завдання

1. Основною причиною прямого іноземного інвестування є:

- а) відсутність виробництва певної продукції у країні базування;
- б) непривабливість інвестиційного клімату у країні базування;
- в) відсутність стимулів реінвестування прибутку в національне виробництво;
- г) можливість отримати більші прибутки за кордоном, ніж у країні базування.

2. Функцією прямих іноземних інвестицій найважливішою для країни-реципієнта є:

- а) оновлення і модернізація виробничої бази;
- б) трансфер технологій;

- в) прискорення економічного зростання країни та підвищення рівня її міжнародної конкурентоспроможності;
- г) збільшення податкових надходжень у країні-реципієнті.

3. Активний підхід до формування міжнародного портфеля акцій ґрунтується на:

- а) розрахунку відношення ринкової ціни акцій до доходу на акцію за рік;
- б) аналізі та прогнозуванні показників прибутковості фондових ринків, ринковій оцінці компанії, ризику та цін акцій компанії;
- в) аналізі стану інвестиційної інфраструктури;
- г) аналізі інвестиційного клімату у країні.

4. У процесі розроблення національної політики регулювання інвестицій держава враховує:

- а) можливий негативний вплив від залучення інвестицій;
- б) обмеження надходження довгострокового капіталу у формі інвестицій;
- в) сприяння максимально можливому залученню капіталу;
- г) наявність ресурсів для спекулятивних операцій із цінними паперами та споживчими товарами.

5. Інвестиційний клімат країни визначають за:

- а) внутрішньою стабільністю;
- б) рівнем інвестиційного ризику;
- в) макроекономічними показниками;
- г) інвестиційним потенціалом та інвестиційним ризиком.

6. Міжнародна валютна ліквідність України не містить:

- а) офіційні золоті та валютні резерви країни;
- б) резервну позицію країни у МВФ;
- в) міжнародні кредити та позики;
- г) валютні рахунки країни у СПЗ та євро.

7. Функціонування Європейської валютної системи пов'язане з типом валютного регулювання:

- а) для країн – майбутніх учасниць ЄС – режим вільного плавання;
- б) для країн-членів ЄС і потенційних країн-учасниць ЄС – режим вільного плавання;

в) для країн-учасниць ЄС – режим вільного плавання, а для країн-членів ЄС – прив'язка до євро;

г) для країн-членів ЄС і країн – майбутніх учасниць ЄС – прив'язка до євро.

8. Згідно з ухваленим рішеннями Ямайської валютної системи та уставом Міжнародного валютного фонду, передбачено, що Україна, як і інші країни, може вибирати одну з:

а) 5 систем установлення режиму валютних курсів;

б) 4 систем установлення режиму валютних курсів;

в) 3 систем установлення режиму валютних курсів;

г) 2 систем установлення режиму валютних курсів.

9. До структурних факторів, що впливають на валютний курс української гривні, не належать:

а) попит і пропозиція;

б) темп інфляції;

в) конкурентоспроможність товарів країни на світовому ринку та її зміна;

г) коливання ділової активності.

10. До кон'юнктурних факторів впливу на валютний курс української гривні не належать:

а) стан платіжного балансу країни;

б) коливання ділової активності у країні;

в) політична ситуація у країні;

г) чутки та прогнози.

11. Зміна облікової ставки НБУ, спрямована на регулювання валютного курсу та платіжного балансу шляхом впливу на міжнародний рух капіталів і динаміку внутрішніх кредитів, грошової маси, цін, сукупного попиту, – це:

а) дисконтна валютна політика;

б) девізна валютна політика;

в) диверсифікація валютних резервів;

г) подвійний валютний ринок;

д) валютні обмеження.

12. Зовнішній борг, відповідно до ухваленої методології, містить такі складові частини:

- а) заборгованість перед МВФ;
- б) короткостроковий борг;
- в) довгостроковий борг і заборгованість перед МВФ;
- г) короткостроковий та довгостроковий борг, заборгованість перед МВФ.

13. Сфера ринкових відносин, де здійснюють купівлю-продаж валют за курсом, який установлюють на основі попиту та пропозиції, – це:

- а) валютний ринок;
- б) ринок боргових зобов'язань;
- в) ринок титулів власності;
- г) ринок фінансових послуг;
- д) ринок похідних фінансових інструментів.

14. Ринки, які обслуговують рух грошових потоків, опосередковуючи обмін товарами, послугами, рух капіталів, – це:

- а) міжнародні валютні ринки;
- б) національні валютні ринки;
- в) регіональні валютні ринки;
- г) правильна відповідь відсутня.

15. Грошовий документ, що обертається на ринку та засвідчує майнове право власника щодо особи, яка випустила цей документ, – це:

- а) боргові цінні папери;
- б) акціонерні цінні папери;
- в) фінансові деривативи;
- г) інструменти грошового ринку.

16. Платежі основної суми боргу і відсотків за залишком заборгованості, що здійснюються божником протягом року, – це:

- а) нерозподілений борг;
- б) несплачений і розподілений борг;
- в) платежі з обслуговування боргу;
- г) чисті потоки;
- д) чисті трансфери.

17. Співвідношення вартості активів, якими володіють резиденти країни за кордоном, до вартості активів, якими володіють іноземні компанії в заданій країні, – це:

- а) інвестиційна позиція країни;
- б) інвестиційний клімат;
- в) інвестиційний ризик;
- г) правильна відповідь відсутня.

18. Реструктуризація зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються, відбувається шляхом:

- а) перенесення платежів;
- б) скорочення суми боргу, рекапіталізації;
- в) рекапіталізації;
- г) перенесення платежів, скорочення суми боргу, рекапіталізації боргів.

19. Не отримана боржником сума кредитів, угоду про надання якої підписано, – це:

- а) нерозподілений борг;
- б) несплачений і розподілений борг;
- в) платежі з обслуговування боргу;
- г) чисті потоки;
- д) чисті трансфери.

20. Економічний, соціальний та політичний стан розвитку країни, що створює можливості для ефективного вкладення іноземними інвесторами капіталу в національну економіку, – це:

- а) інвестиційна позиція країни;
- б) інвестиційний клімат;
- в) інвестиційний ризик;
- г) правильна відповідь відсутня.

5.4. Ситуаційні завдання

5.4.1. Після проголошення незалежності Україна активно брала міжнародні позики, що призвело до її фінансової залежності. Водночас Угорщина впровадила політику стимулювання іноземних інвестицій, що дозволило їй здійснити економічний стрибок.

Із погляду теорії міжнародного руху капіталу та його форм обґрунтуйте:

1) яка країна робила наголос на поточне, а яка – на майбутнє споживання;

2) для якої із країн реальна відсоткова ставка за міжнародними позиками буде вищою;

3) які товари – поточного або майбутнього споживання – буде експортувати та імпортувати кожна із країн.

5.4.2. Національний банк України ухвалює рішення збільшити грошову масу на 11 % протягом року на тлі прогнозованого зростання реального ВВП цього року на 2,7 %. Інфляція в заданому році становить 7,8 %.

Визначте, як зміниться номінальний, реальний валютний курс національної валюти. Обґрунтуйте відповідь.

5.4.3. Велика частина інвесторів із розвинутих країн прагне укладати капітал у країни з перехідною економікою, зокрема в економіку України, і потребує урядових гарантій для своїх інвестицій. В Україні національним законодавством передбачено захист іноземного капіталу від націоналізації. Однак через нестабільну політичну та соціально-економічну ситуацію рівень інвестиційного ризику для іноземних інвесторів є значним, що підтверджено й основними позиціями України у світових рейтингах: 106-те місце в рейтингу безпеки, 80-те місце в рейтингу Doing Business, 85-те місце в рейтингу інвестиційної привабливості країн, 50-те місце за Глобальним індексом інновацій. Однак за рівнем корупції Україна входить до групи країн-лідерів, що знижує рівень її інвестиційної привабливості.

Ураховуючи потенційні можливості міжнародних організацій, розробіть рекомендації іноземним інвесторам і їхнім партнерам щодо доцільності та можливості інвестування в економіку України.

5.4.4. Український уряд, із метою збільшення вітчизняного виробництва винограду вирішує створити потужні зрошувальні системи на півдні країни, але йому не вистачає коштів для реалізації цієї програми. Німецький уряд запропонував Україні кредит під цю програму з умовою, що насоси, труби, будівельна техніка та інше обладнання в основному буде закуплено в німецьких фірм.

Поясніть, чи має така "зв'язана допомога" економічний сенс для України та як вона співвідноситься із проблемою трансфертів у міжнародній торгівлі.

5.4.5. Визначте характер наведених далі угод (прямі інвестиції, портфельні інвестиції, валютні операції, депозитні операції, кредитні операції):

1) Львівський машинобудівний завод збільшив свою частку у статутному капіталі спільного підприємства в Польщі із 12 до 18 %;

2) Укрсиббанк увозить із США 100 млн дол. США готівкою для забезпечення попиту на долари своїх клієнтів;

3) компанія АВК розміщує 15 млн дол. США на короткостроковому депозиті в американському банку;

4) Райфайзен Банк Аваль укладає 20 млн дол. США в облігації інвестиційного фонду;

5) Канадський фонд сприяння конверсії надає пільговий кредит українському оборонному підприємству;

6) ПАТ "Завод Південкабель" розробляє міжнародний інвестиційний проект будівництва нового цеху;

7) ПАТ "Турбогаз" здійснює додаткову емісію акцій у сумі 500 тис. грн за загального обсягу капіталу 220,5 млн грн;

8) Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) збільшує власну частку акції Райффайзен Банку Аваль із 30 до 32 %;

9) Ірландська компанія CRH придбала 27 % акцій ПАТ "Миколаївцемент";

10) Фонд державного майна України продав 2017 року 99,99 % акцій Українського банку реконструкції та розвитку (УБРР) за 82,827 млн грн Тяньцзіньській Бохайській товарній біржі;

11) Польська фірма ІКЕА розглядає пропозицію відкриття на Львівщині свого підприємства.

Обґрунтуйте відповідь.

5.4.6. Україна девальвувала національну валюту на 95 %. Використовуючи умову Маршалла – Лернена, визначте та обґрунтуйте, як вплине девальвація на торговельний баланс країни, якщо:

1) еластичність експорту дорівнює 0,3, а еластичність імпорту – 0,7;

2) еластичність експорту дорівнює 0,7, а еластичність імпорту – 0;

3) еластичність експорту дорівнює 0,5, а еластичність імпорту – 1.

Обґрунтувати відповідь.

5.4.7. Еластичність експорту України становить 0,7, а імпорту – 0,8. Україна девальвує свою валюту на 21 %. Використовуючи умову Маршалла – Лернена, визначте:

- 1) як зміниться ціна експорту в національній валюті;
- 2) як зміниться ціна експорту в іноземній валюті;
- 3) як зміниться ціна імпорту в іноземній валюті;
- 4) як зміниться ціна імпорту в національній валюті;
- 5) як зміниться фізичний обсяг експорту;
- 6) як зміниться фізичний обсяг імпорту;
- 7) як зміниться торговельний баланс України.

Обґрунтуйте відповідь.

5.4.8. Українське підприємство отримало пропозицію від корпорації LG створити спільне підприємство з виробництва побутових кондиціонерів потужністю 200 тис. на рік. Вартість проекту становить приблизно 50 млн дол. США. Частка імпортних комплектуючих становить 90 %, а в перспективі має знизитися до 50 %. Із-за кордону будуть постачати лише побутові компресори, які в Україні взагалі не виробляють. Через 5 років завод перейде на власну оригінальну торговельну марку та стане єдиним виробником побутових кондиціонерів в Україні з ексклюзивним правом на їхній експорт до країн СНД та країн, що розвиваються.

Проаналізуйте ситуацію й обґрунтуйте:

- 1) перспективи створення спільного підприємства для українського підприємства та корпорації LG;
- 2) потенційні проблеми під час створення спільного підприємства для українського підприємства й корпорації LG;
- 3) джерела ризику, які має враховувати як українське підприємство, так і корпорація LG на стадії створення спільного підприємства.

5.5. Розрахунково-аналітичні завдання

5.5.1. Іноземний інвестор планує вкласти кошти в економіку однієї з наведених країн – Польщі, України чи Білорусі. Під час ухвалення управлінського рішення інвестор бере до уваги рівень облікової ставки у країні та валютний курс національної валюти і його можливі зміни.

2017 року облікова ставка в Польщі становила 2,5 % річних, у Білорусі – 16 %, в Україні – 17 %. Прогнозують, що за рік курс златого до гривні

підвищиться із 7,1351 до 7,55 UAH/PLN, а курс білоруського рубля щодо гривні знизиться з 0,07 до 0,0744 BYR/UAH.

Розрахуйте очікуваний вигреш від інвестування коштів в економіку означених раніше країн та обґрунтуйте вигідність інвестування, виходячи з наведених умов.

5.5.2. У табл. 5.2 наведено динаміку обсягу прямих іноземних інвестицій у світі 2013 – 2016 рр.

Таблиця 5.2

**Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій у світі
2013 – 2016 рр.**

Регіони, країни	Імпорт ПІІ (надходження), млрд дол. США				Експорт (відплив) ПІІ, млрд дол. США			
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Світ	1 427	1 277	1 762	1 746	1 311	1 318	1 474	1 452
Розвинені країни	680	522	962	1 032	826	801	1 065	1 044
За регіонами								
Європа	323	306	504	533	320	311	576	515
Північна Америка	283	165	429	425	363	372	367	365
Країни, що розвиваються	662	698	765	646	409	446	378	383
За регіонами								
Африка	52	58	54	59	16	15	11	18
Азія	431	468	541	443	359	398	332	363
Латинська Америка	176	170	168	142	32	31	33	1
Океанія	3	2	3	2	2	1	2	1
Країни з перехідною економікою	85	56	35	58	76	72	31	25

Виконайте такі завдання:

- 1) проаналізуйте динаміку обсягів прямих інвестицій у світі;
- 2) проаналізуйте регіональну структуру прямих інвестицій у світі та її зміни;
- 3) визначте регіональні пріоритети міжнародного інвестиційного співробітництва країн і регіонів.

5.5.3. У табл. 5.3 наведено динаміку міжнародної інвестиційної діяльності України (на початок року).

Таблиця 5.3

Динаміка міжнародної інвестиційної діяльності України

Роки	ПІІ в Україну, млн дол. США	ПІІ з України, млн дол. США
2000	3 281,8	98,5
2001	3 875,0	170,3
2002	4 555,3	155,7
2003	5 471,8	144,3
2004	6 794,4	166,0
2005	9 047,0	198,6
2006	16 890,0	219,5
2007	21 607,3	243,3
2008	29 489,4	6 196,1
2009	35 723,4	6 198,6
2010	38 992,9	5 760,5
2011	45 370,0	6 402,8
2012	48 197,6	6 435,4
2013	51 705,3	6 568,1
2014	53 704,0	6 702,9
2015	40 725,4	6 456,2
2016	36 154,5	6 315,2
2017	37 513,6	6 346,3
2018	39 144,0	6 339,8

Виконайте такі завдання:

- 1) на основі даних таблиці розрахуйте інвестиційну позицію та чисту інвестиційну позицію України;
- 2) проаналізуйте динамічні зміни інвестиційної позиції України;
- 3) визначте темпи зростання обсягів експорту й імпорту капіталу і зробіть висновки та на основі виконаних розрахунків обґрунтуйте доцільність наявної інвестиційної політики України.

5.5.4. У табл. 5.4 наведено обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну.

**Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну
за 2015 – 2017 рр.**

Країни	2015 р., млн дол. США	2016 р., млн дол. США	2017 р., млн дол. США
Кіпр	12 769,4	10 239,5	9 690,1
Німеччина	2 105,2	1 598,2	1 584,6
Нідерланди	6 986,7	6 184,7	5 948,4
Австрія	1 648,7	1 559,8	1 268,2
Велика Британія	2 153,4	1 790,3	2 008,7
Росія	2 338,9	3 036,9	4 317,4
Швейцарія	1 391,5	1 390,8	1 451,9
Франція	1 394,6	1 305,4	1 294,5
Інші країни	9 937,0	9 048,9	9 949,8

Виконайте такі завдання:

- 1) визначте темпи зростання, приросту, абсолютні ланцюгові та базисні відхилення в обсягах імпорту ПІІ в Україну;
- 2) проаналізуйте динаміку імпорту ПІІ в Україну;
- 3) визначте та проаналізуйте географічну структуру імпорту ПІІ в Україну.

5.5.5. Номінальний валютний курс гривні до долара США знизився із 27,98 до 28,07 грн/дол. США. Ціни у США вирости на 8,3 %, в Україні – на 16,2 %.

Визначте реальний валютний курс гривні. Як вплине зміна валютного курсу гривні на умови зовнішньої торгівлі України? Обґрунтуйте відповідь.

5.5.6. На основі статистичних даних Державного комітету статистики України та Національного банку України про обсяги зовнішнього боргу України виконайте такі завдання:

- 1) проаналізуйте динаміку зовнішнього боргу України протягом останніх п'яти років базисним і ланцюговим способом;
- 2) проаналізуйте структуру зовнішнього боргу України протягом останніх п'яти років;

3) проаналізуйте валютну структуру зовнішнього боргу України протягом останніх п'яти років;

4) визначте показники рівня зовнішньої заборгованості України протягом останніх п'яти років та проаналізуйте динаміку їхніх змін;

Зробіть висновки про сучасний стан зовнішньої заборгованості України та запропонуйте заходи щодо підвищення рівня боргової безпеки країни.

5.6. Питання для самостійної роботи

1. Показники оцінювання інвестиційного клімату країни.

2. Роль приватизації у процесах залучення іноземних інвестицій в економіку України.

3. Форми транснаціоналізації господарської діяльності.

4. Міжнародна природа господарської діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК).

5. Позитивні та негативні наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК для:

а) розвинених країн;

б) країн, що розвиваються;

в) країн із трансформаційною економікою;

г) України.

6. Спільні підприємства як форма міжнародної господарської діяльності в Україні.

7. Фінансово-кредитна відкритість держав із трансформаційною економікою.

8. Проблема стабільності гривні.

9. Механізм збалансування платіжного балансу України.

10. Зовнішній борг країни: структура, обслуговування, визначення оптимальності, показники.

11. Особливості зовнішньої заборгованості України.

12. Шляхи вирішення боргової проблеми в Україні.

5.7. Запитання для самоконтролю за темою 5

1. Які особливості міжнародного інвестування на сучасному етапі?

2. Як визначають інвестиційну позицію країни?

3. Як оцінюють інвестиційний клімат країни?

4. Які основні напрями сучасної інвестиційної політики України?
5. Яку роль відіграють ТНК у системі міжнародного інвестування?
6. Які організаційні форми підприємницької транснаціоналізації існують в Україні?
7. Які особливості сучасного розвитку світової валютної системи?
8. Яку роль відіграють країни трансформаційного типу в міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносинах?
9. У чому полягають особливості національної валютно-кредитної політики?
10. Які характерні ознаки еволюції державного боргу України?
11. Який сучасний стан зовнішнього боргу України?
12. Які існують напрями вирішення боргової проблеми?
13. Чи є ефективною сучасна стратегія управління державним зовнішнім боргом України?

Рекомендована література темою 5: [1; 7; 8; 12; 34; 37; 49; 51; 59; 60; 63; 66 – 68; 70; 71; 77; 79 – 82; 84; 86; 87; 90; 93 – 95].

6. Україна на світових ринках праці та міжнародна трудова міграція

6.1. Ключові поняття

Робоча сила – це працездатне населення країни віком 15 – 70 років, яке має фізичні й розумові здібності та потенціал до здійснення трудової діяльності різного роду і різної кваліфікації.

Світовий ринок праці – це система відносин між країнами щодо погодження попиту і пропозиції робочої сили, регулювання її міждержавних потоків, оплати праці та соціального захисту.

Міжнародна міграція робочої сили – це процес міждержавного переміщення працездатного населення терміном понад один рік з економічних та неекономічних причин.

Імміграція – це в'їзд працездатного населення в задану країну із-за кордону.

Еміграція – це виїзд працездатного населення із заданої країни за кордон.

Реєміграція – це повернення емігрантів на батьківщину на постійне місце проживання.

"Відплив" інтелекту – це міжнародна міграція висококваліфікованих кадрів.

Міграційне сальдо – це різниця між імміграцією та еміграцією робочої сили.

Тимчасова міжнародна міграція – це виїзд населення до іншої країни на певний проміжок часу.

Сезонна міжнародна міграція – це переміщення працездатного населення за кордон на невеликий проміжок часу, пов'язане з періодичним виникненням потреби у працівниках.

Маятникова міжнародна міграція – це щоденне переміщення робочої сили між населеними пунктами в різних країнах.

Добровільна міжнародна міграція – це процес міждержавного переміщення робочої сили на добровільній основі, із метою реалізації власного потенціалу за кордоном, відповідно до вимог країн-імпортерів робочої сили.

Примусова міжнародна міграція (трудове рабство) – це процес міждержавного переміщення робочої сили на примусовій основі, що має незаконний характер, порушує права людей і пов'язаний із торгівлею людьми. У деяких випадках примусову міжнародну міграцію може бути викликано певними економічними та політичними обставинами, які змушують населення до пошуку роботи за кордоном.

За визначенням Міжнародної організації праці, **безробітні** – це особи віком 15 – 70 років (зареєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які не мають постійної роботи (постійного джерела доходу), активно шукають роботу або намагаються організувати власну справу протягом чотирьох тижнів, які передували опитуванню, та готові почати працювати протягом двох найближчих тижнів.

Рівень безробіття у країні розраховують як відношення кількості безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, до кількості населення працездатного віку (15 – 70 років).

Трудовий дохід – це заробітна плата, премії, надбавки, допомога та інші виплати у грошовій і натуральній формі (що оцінюють у грошовому еквіваленті), які отримують робітники-нерезиденти (мігранти) за роботу, виконану для резидентів та оплачену ними.

Переміщення мігрантів – це оцінний грошовий еквівалент вартості майна, яке перевозять із собою мігранти в іншу країну.

Перекази робітників – це пересилання на батьківщину мігрантами грошей або товарів, які мають оцінну вартість.

6.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 6

Міжнародна міграція робочої сили як складова частина міжнародної економічної діяльності країни сприяла формуванню світового ринку праці, особливостями сучасного розвитку якого є:

1) *неухильне збільшення обсягів міжнародної міграції робочої сили у світі.* 2017 року кількість міжнародних мігрантів у світі збільшилася до 258 млн осіб, що на 49 % більше за значення 2000 року, яке випереджає темпи зростання населення на 26 %. На сьогодні частка мігрантів у загальній кількості населення світу збільшилася із 2,8 до 3,4 %.

50 % усіх мігрантів живуть у 10 країнах, 67 % – у 20 країнах.

Із 258 млн мігрантів 2017 року 117 млн осіб (45,3 %) народилися в Азії; 61 млн осіб (23,6 %) – у Європі; 38 млн осіб (14,7 %) – у Латинській Америці та країнах Карибського басейну; 36 млн осіб (14 %) – в Африці; 4 млн осіб (1,6 %) – у Північній Америці; 2 млн осіб (0,8 %) – в Океанії.

За віковою ознакою 177 млн осіб із загальної кількості міжнародних мігрантів (72,5 %) – це мігранти віком 20 – 64 років, тобто працездатне населення.

За гендерною ознакою 48 % від загальної кількості мігрантів становлять жінки, 42 % – жительки Азії. Водночас більшість мігрантів у Європі (52,4 %) та Північній Америці (51,2 %) – жінки [69];

2) *відповідно до збільшення кількості міжнародних мігрантів у світі, збільшуються обсяги міжнародних грошових переказів мігрантів.* За оцінками Світового банку 2013 року сукупний обсяг грошових переказів міжнародних мігрантів становив 560 млрд дол. США, 2014 року – збільшився до 580 млрд дол. США, 2015 року – 588 млрд дол. США, а 2016 року – 610 млрд дол. США, що на 22 млрд дол. США більше за значення попереднього року та на 53 млрд дол. США – значення 2010 року (457 млрд дол. США). 2017 року сума грошових переказів мігрантів становила 596 млрд дол. США, що на 14 млрд дол. США менша від попереднього року.

Основний обсяг грошових переказів мігрантів спрямовано у країни, що розвиваються – до 75 % усіх обсягів грошових переказів (1990 р. – 45 %, 2000 р. – 65 %) – 452 млрд дол. США, що на 17 млрд дол. США більше за значення 2015 р. [73]

Слід зазначити, що на обсяги міжнародних грошових переказів мігрантів впливають такі фактори, як:

1) нерівномірність відновлення економічного зростання в розвинених країнах;

2) значні коливання світових цін на сировинні ресурси та коливання долара як міжнародної резервної валюти;

3) посилення державного міграційного контролю у країнах-реципієнтах робочої сили;

4) посилення внутрішніх конфліктів у країнах-донорах робочої сили;

3) *збільшення кількості безробітних у світі*. Незважаючи на зниження загального рівня безробіття у світі з 6,6 % 2009 року до 6,1 % 2015 року, на кінець 2015 року у світі нараховували 197,1 млн безробітних, а за прогнозами 2016 року їхня кількість збільшиться на 2,3 млн осіб, 2017 р. – на 1,1 млн осіб, а 2019 року досягне 212 млн осіб. Водночас рівень безробіття у розвинених країнах знизився із 7,1 % 2014 р. до 6,7 % 2015 р. [69];

4) *зростання рівня безробіття серед молоді*. Частка зайнятих серед молоді протягом останніх років скоротилася з 51,6 до 47,3 %, що обумовлює необхідність у вирішенні цієї проблеми шляхом якісного аналізу характеру та рівня компетентностей, яких вимагають працедавці.

Проведені дослідження МОП та МОМ свідчать, що до 2020 року відбудуться кардинальні зміни в рейтингу *10 провідних навичок, які найбільш високо ціняться працедавцями*:

1) комплексний підхід до вирішення проблем і завдань;

2) критичне мислення;

3) творчий підхід;

4) менеджмент людських ресурсів;

5) уміння погоджувати свої дії;

6) емоційний тип інтелекту;

7) аналітичні здібності та вміння ухвалювати рішення;

8) орієнтованість на якісні послуги;

9) уміння вести переговори;

10) гнучкість мислення [69];

5) *загострення гендерної проблеми зайнятості*. У країнах Південної Азії частка безробітних серед жінок становить 35 %, на Близькому Сході та в Північній Африці – 29 %, країнах Латинської Америки та Карибського басейну – 19 %, країнах Центральної та Східної Європи та СНГ – 13,4 %, країнах Південно-Східної Азії й Океанії та країнах Африки південніше Сахари – 16 %;

б) *упровадження гнучкої системи управління зайнятістю*. Із 2015 року урядами багатьох країн ініціювалися зміни у трудовому законодавстві, спрямовані на збереження робочих місць, стримання безробіття шляхом упровадження гнучких систем управління зайнятістю. Так, у Фінляндії планують замінити наявну систему допомоги єдиним для всієї країни безумовним доходом, який будуть виплачувати всім громадянам, незалежно від рівня доходів, у розмірі 550 євро (у подальшому – 800 євро) для розвитку своїх здібностей та пошуку роботи. Аналогічну систему планує упровадити Швейцарія з виплатою безумовного доходу 900 євро та Німеччина – 1 000 євро.

У багатьох розвинених країнах як гнучкі системи управління зайнятістю упроваджено скорочений робочий тиждень (4 дні) та скорочений робочий день (4 – 6 годин).

За розрахунками МОП, скорочення робочого часу на 20 % дозволить забезпечити зайнятість 20 % персоналу, який підлягав звільненню;

7) *збільшення кількості біженців із зон воєнних конфліктів*. У світі протягом п'яти останніх років виникли або знову спалахнули принаймні 15 конфліктів: вісім в Африці (зокрема, у Лівії, на північному сході Нігерії, у Південному Судані, у Бурунді), три на Близькому Сході (Сирія, Ірак та Ємен), один у Європі (Україна), а також у Киргизстані та деяких районах М'янми та Пакистану [8].

Україна є активним суб'єктом міжнародних міграційних процесів, але, переважно, як країна-донор робочої сили.

Для дослідження динаміки та структури міжнародних міграційних процесів в Україні виокремлюють:

1) міжрегіональну міграцію – переміщення населення між регіонами України;

2) внутрішньорегіональну міграцію – переміщення населення в регіонах України;

3) міждержавну міграцію – переміщення населення між країнами.

В аспекті цих трьох видів визначають обсяги еміграції, імміграції та розраховують міграційне сальдо.

Послідовність аналізу міжнародної міграції робочої сили в Україні показано на рис. 6.1.

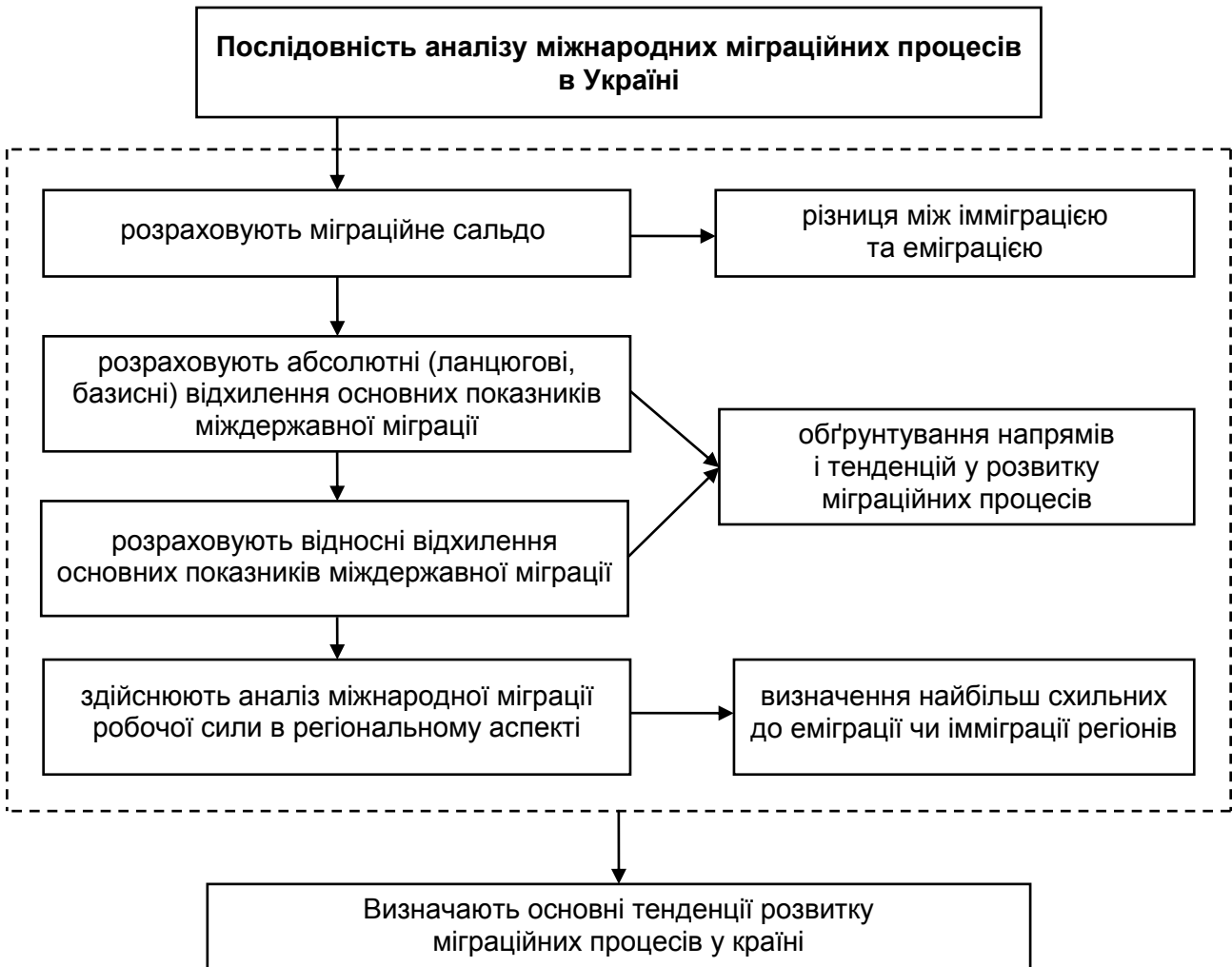

Рис. 6.1. Послідовність аналізу міжнародної міграції робочої сили в Україні

Відповідно до цього, в аналізі міжнародних міграційних процесів виокремлюють такі етапи:

1) на *першому етапі* розраховують міграційне сальдо як різницю між імміграцією та еміграцією;

2) на *другому етапі* визначають абсолютні (ланцюгові, базисні) і відносні (розрахунок темпів зростання та темпів приросту) відхилення основних показників міждержавної міграції для обґрунтування напрямів і тенденцій у розвитку міграційних процесів;

3) на *третьому етапі* здійснюють аналіз міжнародної міграції робочої сили в регіональному аспекті для визначення найбільш схильних до еміграції чи імміграції регіонів;

4) на *четвертому етапі* на основі узагальнення здобутих результатів визначають основні тенденції розвитку міграційних процесів у країні та особливості розвитку національного ринку праці [8].

На сьогодні в Україні існує низка проблем у сфері міжнародної міграції робочої сили, а саме:

а) низький рівень регулювання імміграції, що сприяє поширенню нелегальної міграції та закріпленню за Україною статусу країни-транзитера нелегалів;

б) відсутність ефективного регулювання експорту робочої сили, що сприяє розвитку трудового рабства, еміграції висококваліфікованих кадрів;

в) відсутність мотиваційного механізму зайнятості у країні та, як наслідок, високий рівень безробіття.

Державне регулювання міжнародної міграції робочої сили здійснюють шляхом розроблення та реалізації державної міграційної політики.

На сьогодні регулюванням міграції в нашій країні здійснює створена 24 червня 2009 року Державна міграційна служба України. Крім цього, регулювання міграції здійснюють такі органи державного управління, як Міністерство праці та соціальної політики України, Державна служба зайнятості України, Міністерство закордонних справ України, Департамент зв'язків із закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва, Міністерство освіти і науки України, Інформаційно-іміджевий центр (щодо питань визнання кваліфікацій), Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та Державний комітет у справах охорони державного кордону, Рада з питань трудових мігрантів при Кабінеті Міністрів України [62].

12 липня 2017 року було ухвалено *Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року*. Ця стратегія передбачає реалізацію таких цілей:

1) зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування населення України;

2) зменшення негативних наслідків еміграції з України та збільшення її позитивного впливу на розвиток держави;

3) створення необхідних умов для повернення і реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство;

- 4) сприяння легальній міграції в Україну, погодженій із соціальною політикою й економічним розвитком держави;
- 5) забезпечення успішної інтеграції іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, в українське суспільство;
- 6) ефективне використання системи видавання віз і можливості консульських установ для управління міграцією;
- 7) здійснення прикордонного контролю за особами, адаптованого до змінних міграційних потоків і можливостей інтегрованого управління кордонами;
- 8) посилення контролю за дотриманням міграційного законодавства всередині держави;
- 9) забезпечення поваги до людської гідності реемігрантів, заохочуючи їх до добровільного повернення;
- 10) розроблення та впровадження механізму регулювання нелегальної міграції;
- 11) забезпечення прозорості й ефективності процедури надання захисту біженцям або додаткового захисту;
- 12) забезпечення необхідних умов для біженців та осіб, які потребують додаткового захисту;
- 13) забезпечення умов для інтеграції в українське суспільство біженців та осіб, які потребують додаткового захисту [100].

6.3. Тестові завдання

1. Міжнародна міграція робочої сили є:
 - а) рівнем взаємодії суб'єктів міжнародної економічної діяльності України;
 - б) формою міжнародної економічної діяльності України;
 - в) самостійною сферою світової економіки;
 - г) видом зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.
2. Вплив міжнародної міграції робочої сили на світову економіку полягає в:
 - а) забезпеченні стійких економічних зв'язків між країнами;
 - б) стабілізації обсягів світового виробництва;
 - в) зменшенні обсягів світового виробництва;
 - г) збільшенні обсягів світового виробництва.

3. У платіжному балансі України показники, що характеризують міграцію робочої сили, класифікують за такими статтями:

- а) заробітна плата нерезидентів, перекази робітників, податки, отримані від нерезидентів;
- б) переміщення мігрантів, перекази робітників;
- в) заробітна плата нерезидентів, перекази нерезидентів, оподаткування нерезидентів;
- г) переміщення робітників, трудовий дохід.

4. Грошові перекази робітників у платіжному балансі України відображають у:

- а) рахунку операцій із капіталом;
- б) балансі послуг;
- в) балансі некомерційних платежів;
- г) торговельному балансі.

5. Оцінний грошовий еквівалент вартості майна, яке перевозять із собою мігранти в іншу країну, – це:

- а) заробітна плата нерезидентів;
- б) переміщення мігрантів;
- в) перекази робітників;
- г) трудовий дохід.

6. Пересилання на батьківщину мігрантами грошей або товарів, які мають оцінну вартість, – це:

- а) заробітна плата нерезидентів;
- б) переміщення мігрантів;
- в) перекази робітників;
- г) трудовий дохід.

7. Заробітна плата, премії, надбавки, допомога та інші виплати у грошовій і натуральній формі, які отримують робітники-мігранти за роботу, виконану для резидентів та оплачену ними, – це:

- а) заробітна плата резидентів;
- б) переміщення мігрантів;
- в) перекази робітників;
- г) трудовий дохід.

8. Виїзд з України спеціалістів у галузі мікробіології або інформаційних технологій є прикладом:

- а) трудової імміграції;
- б) трудової рееміграції;
- в) "відпливу" інтелекту;
- г) маятникової міграції.

9. Повернення до України громадян, що раніше виїхали до країн Західної Європи або США, є прикладом:

- а) трудової імміграції;
- б) трудової рееміграції;
- в) "відпливу" інтелекту;
- г) маятникової міграції.

10. Міграція працівників з України на сільськогосподарські роботи до Великої Британії є прикладом:

- а) трудової рееміграції;
- б) "відпливу" інтелекту;
- в) сезонної міграції;
- г) маятникової міграції.

11. Сучасний розвиток міграційних процесів в Україні характеризується:

- а) значним збільшенням кількості іммігрантів в Україну;
- б) значним збільшенням кількості емігрантів з України;
- в) значним збільшенням кількості реемігрантів в Україну;
- г) стабільністю розвитку національного ринку праці.

12. Еміграція робочої сили з України спрямована, переважно, до:

- а) США;
- б) країн Західної Європи;
- в) країн Азії;
- г) країн Африки.

13. Основними причинами української еміграції є:

- а) політичні;
- б) релігійні;

- в) соціальні;
- г) економічні.

14. Заходи щодо стимулювання реєміграції містять:

- а) розроблення та реалізацію програм стимулювання реєміграції шляхом професійної підготовки й адаптації реємігрантів;
- б) розроблення та реалізацію програм стимулювання реєміграції шляхом професійної підготовки й адаптації іммігрантів, розроблення та реалізацію програм надання економічної допомоги країнам масової еміграції, уведення жорсткого візового режиму;
- в) ухвалення програм професійної підготовки та адаптації реємігрантів, амністію правопорушень, уведення імміграційних квот із країн, що розвиваються;
- г) амністію правопорушень, уведення імміграційних квот із країн, що розвиваються.

15. Як основні засоби контролю за обсягами та напрямками міжнародної міграції робочої сили країна може використовувати:

- а) стимулювання реєміграції, імміграційну квоту, візовий режим;
- б) прикордонний контроль за нелегальною міграцією, візовий режим, оподаткування нерезидентів, соціальне страхування резидентів;
- в) прикордонний контроль за нелегальною міграцією, візовий режим, стимулювання реєміграції;
- г) візовий режим, стимулювання реєміграції?

16. Імміграційною політикою країни передбачено обмеження або ж повну заборону в'їзду до країни таких груп мігрантів, як:

- а) низькокваліфіковані працівники, спеціалісти для нових і перспективних галузей; спеціалісти вузького профілю, усесвітньо відомі спеціалісти;
- б) злочинці, наркомани, особи, що потребують соціального захисту;
- в) низькокваліфіковані працівники, які готові дешево виконувати важку роботу;
- г) низькокваліфіковані працівники, спеціалісти для нових і перспективних галузей; спеціалісти вузького профілю, усесвітньо відомі спеціалісти, студенти та молоді сім'ї.

17. Імміграційною політикою країни передбачено стимулювання в'їзду до країни таких груп мігрантів, як:

а) низькокваліфіковані працівники, спеціалісти для нових і перспективних галузей; спеціалісти вузького профілю, усесвітньо відомі спеціалісти;

б) злочинці, наркомани, особи, що потребують соціального захисту;

в) низькокваліфіковані працівники, які готові дешево виконувати важку роботу;

г) низькокваліфіковані працівники, спеціалісти для нових і перспективних галузей; спеціалісти вузького профілю, усесвітньо відомі спеціалісти, студенти та молоді сім'ї.

18. Вплив імміграції на обсяги виробництва трудомісткого та капіталомісткого товарів у країні-реципієнті робочої сили, за теорією співвідношення факторів виробництва Е. Хекшера та Б. Оліна, полягає у:

а) зменшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та збільшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару;

б) збільшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та зменшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару;

в) збільшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та збільшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару за умови мобільності праці як фактора виробництва;

г) зменшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та зменшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару.

19. Вплив імміграції на обсяги виробництва трудомісткого та капіталомісткого товарів у країні-реципієнті робочої сили, за теорією специфічних факторів виробництва П. Самуельсона, полягає у:

а) зменшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та збільшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару;

б) збільшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та зменшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару;

в) збільшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та збільшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару за умови мобільності праці як фактора виробництва;

г) зменшенні обсягів виробництва трудомісткого товару та зменшенні обсягів виробництва капіталомісткого товару.

20. До законодавчих методів державного регулювання обсягів та структури міжнародної міграції робочої сили слід зарахувати:

а) обмеження віку, статі, стану здоров'я; кількісне квотування, економічне регулювання, часові обмеження, географічні пріоритети, релігійні та соціальні пріоритети;

б) установлення вимог до професійної кваліфікації, віку, стану здоров'я; кількісне квотування, економічне регулювання, часові обмеження, географічні пріоритети;

в) установлення вимог до професійної кваліфікації, віку, статі, стану здоров'я; кількісне квотування, економічне регулювання, часові обмеження, географічні пріоритети, соціальні пріоритети, обмеження політичного характеру;

г) економічне регулювання, часові обмеження, географічні пріоритети.

6.4. Ситуаційні завдання

6.4.1. Уряд України розробляє такі нові заходи імміграційної та еміграційної політики:

а) лібералізація правил виїзду громадян зі своєї країни за кордон;

б) лібералізація правил в'їзду в країну із-за кордону;

в) ухвалення програми економічної допомоги країнам, що розвиваються;

г) ухвалення програми диверсифікації національного складу іммігрантів.

Як наведені заходи вплинуть на обсяги міжнародної міграції робочої сили, якщо Україна є малою країною?

6.4.2. Визначте характер впливу імміграції в Україну, відповідно до теорії специфічних факторів виробництва П. Самуельсона, на:

а) відсоткову ставку і земельну ренту в Україні (доходи від капіталу та землі);

б) рівень середньої заробітної плати в Україні;

в) перерозподіл доходів в Україні;

г) умови її зовнішньої торгівлі.

Обґрунтуйте свою відповідь.

6.4.3. Велика українська компанія, що займається зовнішньоекономічною діяльністю, планує збільшувати обсяги експорту та виходити на нові закордонні ринки збуту. У зв'язку із цим, у керівництва компанії виникла дилема: створити додаткове виробництво власної продукції у країні, що розвивається, із дешевою робочою силою за рахунок власних прямих інвестицій чи спробувати розширити власне виробництво за рахунок залучення закордонних інвестицій.

Визначте можливі шляхи вирішення цієї дилеми з урахуванням її соціальних наслідків для колективу компанії та ставлення профспілок. Обґрунтуйте відповідь.

6.4.4. У Чехії є три групи робітників: перша група має досвід і навички у виробництві автомобілів, друга – у виробництві тракторів, робітники третьої групи не мають спеціальних навичок, але можуть працювати у виробництві автомобілів та тракторів на підсобних роботах. Через скорочення виробництва тракторів в Україні до Чехії почали приїжджати робітники зі спеціальними навичками у виробництві тракторів.

Як ця тенденція вплине на обсяги виробництва автомобілів та тракторів? Як зміниться рівень заробітної платні робітників цих груп? Обґрунтуйте відповідь.

6.5. Розрахунково-аналітичні завдання

6.5.1. Кількість населення в Україні 2017 року становила 42 403 тис. осіб, із них працездатного віку – 17 200 тис. осіб. Кількість безробітних в Україні загалом становить 1 676 тис. осіб, із них офіційно зареєстрованих у Державній службі зайнятості України – 367 тис. осіб.

Визначте рівень безробіття в Україні.

6.5.2. В Україні за рік емігрувало 59,6 тис. осіб, із них працездатного віку – 38,5 тис. осіб; іммігрувало 45,0 тис. осіб, із них працездатного віку – 37,5 тис. осіб. Нелегальна еміграція становила 15,4 тис. осіб, із них працездатного віку – 14,7 тис. осіб; нелегальна імміграція – 31,4 тис. осіб, із них працездатного віку – 29,7 тис. осіб. Загальні додаткові прогнозні потреби української економіки на наступний рік у трудових ресурсах становлять 7,4 тис. осіб.

Розрахуйте міграційне сальдо та забезпеченість країни трудовими ресурсами.

6.5.3. На основі даних статистики Державного комітету статистики України та Державної міграційної служби України щодо стану міжнародних міграційних процесів в Україні виконайте такі завдання:

1) зробіть аналіз динаміки (абсолютних (ланцюгових, базисних) і відносних (темів зростання та темів приросту) відхилень) основних показників міждержавної міграції міжнародних міграційних процесів в Україні протягом останніх п'яти років;

2) розрахуйте міграційне сальдо протягом останніх п'яти років;

3) зробіть аналіз структури еміграції та імміграції в Україні протягом останніх п'яти років;

4) визначте основні причини міжнародної еміграції та імміграції в Україні;

5) охарактеризуйте вплив змін обсягів і структури еміграції та імміграції на економічну ситуацію в Україні;

6) розробіть та запропонуйте заходи з регулювання міжнародної міграції робочої сили в Україні.

6.6. Питання для самостійної роботи

1. Основні складові частини міграційного процесу.

2. Основні наслідки міжнародної міграції робочої сили:

а) для економіки країни-донора робочої сили;

б) для економіки країни-реципієнта робочої сили;

в) для світової економіки загалом.

3. Особливості сучасного розвитку світового ринку праці.

4. Аналіз динаміки та структури еміграції в Україні.

5. Аналіз динаміки та структури імміграції в Україні.

6. Аналіз динаміки та структури рееміграції в Україні.

7. Сучасна державна міграційна політика України: сутність, цілі й методи реалізації.

8. Роль міжнародних організацій у регулюванні міжнародних міграційних потоків.

6.7. Запитання для самоконтролю за темою 6

1. Які фактори впливають на міжнародну міграцію робочої сили?

2. Як класифікують види міжнародної міграції робочої сили?

3. Які соціально-економічні наслідки міграції робочої сили?
4. Які особливості сучасного розвитку світового ринку праці?
5. Яку роль відіграє Україна в міжнародних міграційних процесах?
6. Які особливості сучасного розвитку національного ринку праці?
7. Які цілі, завдання, методи та засоби національної еміграційної політики?
8. Які цілі, завдання, методи та засоби національної імміграційної політики?
9. Які цілі, завдання, методи та засоби національної рееміграційної політики?
10. Із якими міжнародними організаціями у сфері регулювання міжнародних міграційних процесів співпрацює Україна?

Рекомендована література за темою 6: [1; 7; 8; 24; 34; 37; 41; 62; 66; 68; 69; 73; 75; 100].

7. Міжнародний трансферт технологій та інноваційна політика в системі пріоритетів міжнародної економічної діяльності

7.1. Ключові поняття

Технологія (technology) – це науково-методичне забезпечення процесу досягнення певних практичних цілей.

Міжнародний трансферт технологій – це процес міждержавного руху науково-технічних досягнень на комерційній та некомерційній основі.

Патент – це свідоцтво, яке видається винахіднику компетентним державним органом та засвідчує його монопольне право на використання винаходу.

Ліцензія – це дозвіл власника технології на її використання протягом визначеного періоду часу, у визначених межах та за визначену винагороду.

Копірайт – це ексклюзивне право автора літературного, аудіо- або відеотвору на показ і відтворення своєї роботи.

Торговельна марка – це символ індивідуалізації підприємства, фірми-виробника товару у вигляді рисунка, графічного зображення, поєднання букв, ініціалів власників чи партнерів, який не можна використовувати без офіційного дозволу власника.

Патентна угода (patent agreement) – це міжнародний торговельний договір із передання прав власності на винахід.

Ліцензійна угода – це міжнародний торговельний договір із надання дозволу власником технології на її використання покупцем у визначених межах, протягом визначеного періоду часу та за визначену винагороду.

Ноу-хау – це надання технічного досвіду та секретів виробництва, використання яких забезпечить підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Інжиніринг – це надання технологічних знань, необхідних для придбання або орендування, монтажу та введення в експлуатацію основних виробничих фондів (машин, обладнання, транспортних засобів тощо).

Франчайзинг – це передання торговельної марки та технології власником (франчайзером) на визначених умовах покупцю (франчайзі), які зазначають у франчайзинговому договорі (франшизі).

Технологічна місткість торгівлі – це частка науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) у загальному обсязі виробництва та торгівлі продукції окремих галузей.

Міжнародне технічне сприяння – це надання країнам на комерційній або некомерційній основі технологічної допомоги у формі трансферту технологій, технічних консультацій, обміну спеціалістами тощо.

Технологічні гранти – це безоплатне передання розвиненими країнами технологій, технологічно містких товарів та коштів на фінансування технічних програм.

Спільне фінансування – це надання технічної допомоги за умови часткового фінансування країною-реципієнтом, відповідно до умов угоди про технічне сприяння.

Технополіс (технопарк) – це територіальний науково-промисловий комплекс, до якого входять науково-дослідні, навчальні, конструкторські установи, промислові підприємства, збутові фірми, діяльність яких спрямовано на розвиток інноваційної сфери.

Бізнес-інкубатори – це потенційні носії передових технологій підтримки малого бізнесу та інновацій, що надають такі послуги, як: оренда

приміщень за нижчими цінами, ніж ринкові; надання в оренду офісного обладнання; бухгалтерські, консалтингові, інформаційні, секретарські, комунікаційні послуги тощо.

7.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 7

Сучасна сфера міжнародного науково-технічного співробітництва країн є однією з найбільш динамічно розвинених сфер світової економіки, особливостями якої є:

1) інтенсивний розвиток наукомістких технологій за рахунок неухильного збільшення частки експорту високотехнологічних товарів у загальній вартості експорту товарів обробної промисловості.

2) домінування впливу транснаціональних і багатонаціональних компаній та розвинених країн на світовому ринку технологій, інноваційний потенціал яких забезпечено значними фінансовими можливостями й наявністю джерел доступу до них;

3) значні обсяги внутрішньокорпораційних операцій із технологічного обміну у транснаціональних корпораціях. Так, серед усіх ліцензійних надходжень розвинених країн 60 % – внутрішньокорпораційні надходження, зокрема частка у США надходжень від продажу ліцензій дочірнім компаніям становила 80 %, у Великій Британії – 50 %;

4) посилення економічної та технологічної залежності країн, що розвиваються, оскільки їхня частка в міжнародному технологічному обміні через малу технологічну місткість ринків становить усього 10 %;

5) значна роль венчурних компаній із вузькою спеціалізацією виробництва в міжнародному технологічному обміні, які мають доступ на вузькоспеціалізовані світові ринки;

6) розвиток міжнародної технічної допомоги розвинених країн країнам, що розвиваються, і країнам із перехідною економікою у формі технологічних грантів та спільного фінансування.

7) виокремлення таких сучасних ключових технологій для бізнесу, як: машинне навчання і штучний інтелект; "розумні" додатки; інтернет речей; доповнена та віртуальна реальність; цифрові двійники об'єктів; блокчейн; системи чат-спілкування; адаптивні системи безпеки; додатки й мережева сервісна архітектура; платформи цифрових технологій;

8) концентрація зусиль компаній-інвесторів інновацій на проривних технологіях, а не на поступовому поліпшенні. Із загальної кількості компаній-інвесторів, які реінвестують понад 15 % власних доходів, більшість займаються проривними інноваціями, причому понад 40 % із них зосереджено лише на цьому [8].

Міжнародне науково-технічне співробітництво є одним із дієвих та ефективних засобів інтеграції України у європейський і світовий економічний та технологічний простір.

Основою ефективного міжнародного науково-технічного співробітництва країни є формування дієвої *державної інноваційної політики*, під якою слід розуміти систему заходів органів держави для створення умов для найкращого розвитку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, підвищення конкурентоспроможності національної наукомісткої продукції, розроблення й удосконалення нормативно-правової бази та розвитку інноваційного середовища.

Методи державної інноваційної політики розподіляють на:

1) **прямі**, до яких належать:

державні цільові програми, розроблення та реалізацію яких спрямовано на фінансування інновацій у визначених на державному рівні пріоритетних галузях економіки;

адміністративне регулювання, що полягає в наданні державою дотацій найбільш перспективним підприємствам на розроблення (або закупівлю) та впровадження нових технологій;

контрактне фінансування – це укладання державою як замовником та споживачем договорів на виконання суб'єктами господарювання науково-дослідних розробок;

2) **непрямі методи** полягають у стимулюванні інноваційної діяльності суб'єктів господарювання шляхом установлення визначених законодавчих норм, що окреслюють правове поле діяльності інноваційних фірм і захист їхньої інтелектуальної власності, та інформаційної інфраструктури, що забезпечує формування єдиної інформаційної системи у країні, адже вільний доступ до інформації є важливим фактором розвитку конкуренції в національній економіці [8].

6 квітня 2017 року Кабінетом Міністрів України було ухвалено *Стратегію розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року*.

Метою реалізації Стратегії є формування нової моделі економічного розвитку – інноваційної економіки, підвищення технологічності, зростання конкурентоспроможності та підвищення ефективності наявного виробництва.

Стратегія містить п'ять програм, що в сукупності дозволяють досягти мети цієї стратегії та створюють передумови для інноваційного розвитку економіки.

1. Офіс високих технологій (High Tech Office) як інструмент підтримки інноваційних проектів.

2. Розвиток експортно-орієнтованої інноваційної екосистеми.

3. Цифровий порядок денний для України (Digital Agenda).

4. Залучення інноваційних ТНК (Welcome MNC) – це програма заохочення та залучення світових високотехнологічних лідерів до розвитку виробництва, проведення наукових досліджень і створення робочих місць в Україні.

5. Високотехнологічна нація (High Tech Nation) – це програма популяризації високих технологій, науки й техніки для населення України, насамперед серед молоді.

Ключовими драйверами економіки України визначено такі:

- 1) аграрний сектор;
- 2) воєнно-промисловий комплекс;
- 3) створення нових речовин, матеріалів та нанотехнологій;
- 4) ІКТ;
- 5) енергетика;
- 6) високотехнологічне будівництво;
- 7) розвиток наук про людину, біомедична інженерія, клітинна медицина, фармація;
- 8) розвиток транзитної інфраструктури;
- 9) туризм, відпочинок;
- 10) інші напрями економіки [102].

7.3. Тестові завдання

1. Технологія, порівняно з іншими факторами виробництва:

а) має нижчу міжнародну мобільність;

б) має вищу міжнародну мобільність;

- в) є стабільним фактором виробництва;
- г) усі відповіді неправильні.

2. У разі перевищення темпами зростання споживання імпортованих товарів темпів зростання споживання експортних товарів вплив зростання споживання на міжнародну торгівлю в результаті технічного прогресу є:

- а) нейтральним;
- б) позитивним;
- в) негативним.

3. У разі перевищення темпами зростання споживання експортних товарів темпів зростання споживання імпортованих товарів вплив зростання споживання на міжнародну торгівлю в результаті технічного прогресу є:

- а) нейтральним;
- б) позитивним;
- в) негативним.

4. Міжнародний рух технології можна вважати:

- а) міжнародним рухом фактора виробництва;
- б) міжнародною торгівлею специфічним товаром;
- в) міжнародним рухом фактора виробництва та міжнародною торгівлею специфічним товаром;
- г) усі відповіді неправильні.

5. До форм правового захисту технологій належать:

- а) патент, франчайзинг, ліцензія, ноу-хау;
- б) патент, торговельна марка, копірайт та ноу-хау;
- в) патент, ліцензія, копірайт, торгова марка;
- г) ліцензія, ноу-хау, торговельна марка та копірайт.

6. Патент – це:

- а) свідоцтво, що дає монопольне право використання винаходу та діє приблизно протягом 15 – 20 років на території певної країни;
- б) дозвіл власника технології зацікавленій стороні на використання запатентованої або незапатентованої технології за певну плату протягом певного часу;

- в) право автора на показ і відтворення своєї роботи;
- г) свідоцтво, що дає монопольне право використання винаходу та діє приблизно протягом 15 – 20 років на території зазначених у ньому країн.

7. Ліцензія, яка передбачає право ліцензіара надавати ліцензії та іншим ліцензіатам, є:

- а) патентною;
- б) безпатентною;
- в) простою;
- г) виключною.

8. Ліцензія, під час продажу якої ліцензіату надають виключні права на використання об'єкта ліцензії на визначених у договорі умовах та за збереження права ліцензіара, є:

- а) патентною;
- б) безпатентною;
- в) простою;
- г) виключною.

9. В Україні, як і у світовій економіці, не має правового захисту:

- а) ноу-хау;
- б) інжиніринг;
- в) ліцензування;
- г) франчайзинг.

10. Ліцензія, яка засвідчує передання прав користування запатентованим винаходом без відповідного ноу-хау, є:

- а) патентною;
- б) безпатентною;
- в) простою;
- г) виключною.

11. Платником податку на ліцензійне винагородження є:

- а) ліцензіар;
- б) ліцензіат;
- в) ліцензіар і ліцензіат порівну;
- г) більшою мірою ліцензіат, а меншою – ліцензіар.

12. Основним зобов'язанням ліцензіата з ліцензійної угоди є:

- а) неухильне використання предмета ліцензійної угоди;
- б) обов'язкове комерційне виробництво продукції з ліцензії;
- в) обов'язок не розголошувати таємниці виробництва;
- г) своєчасна та правильна оплата винагородження ліцензіару.

13. До класифікації франчайзингу не входить:

- а) франчайзинг продукту і торговельної марки;
- б) роздрібний франчайзинг;
- в) повний франчайзинг;
- г) комплексний франчайзинг.

14. Каналами реалізації комерційних форм передання технологій є:

- а) інвестиційний та внутрішньофірмовий;
- б) міжфірмовий і внутрішньофірмовий;
- в) міжфірмовий, інвестиційний, зовнішньоторговельний та внутрішньофірмовий;
- г) інвестиційний і зовнішньоторговельний.

15. Науково-виробничий територіальний і точковий багатофункціональний комплекс, головним завданням якого є формування максимально сприятливого середовища для розвитку наукомістких інноваційних форм, надання їм різних послуг, – це:

- а) зони високих технологій;
- б) технополіс;
- в) регіон науки;
- г) індустріальний парк.

16. Територіальний науково-промисловий комплекс, до якого входять науково-дослідні, навчальні, конструкторські установи, промислові підприємства, збутові фірми, діяльність яких спрямовано на розвиток інноваційної сфери, – це:

- а) зони високих технологій;
- б) технополіс;
- в) регіон науки;
- г) індустріальний парк.

17. Ядром технополісу, у якому дослідний науковий центр є його ключовим елементом, є:

- а) зони високих технологій;
- б) технополіс;
- в) науковий парк;
- г) індустріальний парк.

18. Перший технопарк виник у:

- а) США;
- б) Великій Британії;
- в) Німеччині;
- г) Японії.

19. Найбільша кількість технопарків розташовано у:

- а) США;
- б) Великій Британії;
- в) Німеччині;
- г) Японії.

20. Структура, яка спеціалізується на створенні сприятливих умов для ефективної діяльності малих інноваційних організацій, що реалізують оригінальні науково-технічні ідеї, – це:

- а) бізнес-інкубатор;
- б) технополіс;
- в) науковий парк;
- г) індустріальний парк.

7.4. Ситуаційні завдання

7.4.1. Американська компанія Microsoft на ринку комп'ютерних технологій продає нову версію своєї комп'ютерної програми в Україні.

Обґрунтуйте, який засіб платежу за ліцензію – роялті, паушальний платіж, участь у прибутку або участь у власності – необхідно додати до ліцензійної угоди під час продажу програми:

- 1) індивідуальним українським користувачам;
- 2) українським компаніям, які розробляють прикладні програми;
- 3) українській компанії, яка хотіла б стати генеральним дистриб'ютором компанії Microsoft в Україні.

7.4.2. Компанія IBM продає комплектуючі для складання та готові комп'ютери в Україну. Україна запроваджує високе імпорфтне мито на ввезення готових комп'ютерів, із метою захисту вітчизняних виробників, і збільшує податок на прибуток іноземних компаній.

Проаналізуйте можливі дії компанії IBM, із метою скорочення обсягу податків на прибуток та збереження своїх конкурентних позицій на українському ринку.

7.4.3. Українська фірма планує відкрити свій філіал у Бразилії, але виникла дилема: з одного боку, бразильські закони, що стосуються регулювання імпорту, забороняють їй реалізовувати свою продукцію на бразильському ринку; з іншого – сама українська компанія не бажає продавати патентні права бразильським фірмам, оскільки остерігається втрати технологічних переваг на українському ринку.

Визначте можливі варіанти розв'язання цієї дилеми. Обґрунтуйте відповідь.

7.5. Розрахунково-аналітичні завдання

7.5.1. У табл. 7.1 наведено дані щодо фінансування інновацій в Україні.

Таблиця 7.1

Джерела фінансування технологічних інновацій

Роки	Загальна сума витрат, млн грн	Зокрема за рахунок коштів			
		власних, млн грн	державного бюджету, млн грн	іноземних інвесторів, млн грн	інші джерела, млн грн
1	2	3	4	5	6
2000	1 757,1	1 399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1 971,4	1 654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3 013,8	2 141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3 059,8	2 148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4 534,6	3 501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5 751,6	5 045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6 160,0	5 211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10 850,9	7 999,6	144,8	321,8	2 384,7
2008	11 994,2	7 264,0	336,9	115,4	4 277,9
2009	7 949,9	5 169,4	127,0	1 512,9	1 140,6
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4	771,9

1	2	3	4	5	6
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9	6 542,2
2012	11 480,6	7 335,9	224,3	994,8	2 925,6
2013	9 562,6	6 973,4	24,7	1 253,2	1 311,3
2014	7 695,9	6 540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13 813,7	13 427,0	55,1	58,6	273,0
2016	23 229,5	22 036,0	179,0	23,4	991,1
2017	9 117,5	7 704,1	227,3	107,8	1 078,3

На основі наведених у табл. 7.1 даних:

- 1) визначте структуру фінансування технологічних інновацій;
- 2) проаналізуйте динаміку змін структури фінансування технологічних інновацій;
- 3) оцініть ефективність фінансування інноваційної сфери економіки;
- 4) обґрунтуйте роль інновацій у розвитку держави.

7.5.2. У табл. 7.2 наведено кадрове забезпечення проведення наукових досліджень і виконання розробок в Україні протягом останніх восьми років.

Таблиця 7.2

Кількість працівників, задіяних під час проведення наукових досліджень і виконання розробок за категоріями

Роки	Загальна кількість працівників, осіб	Зокрема				
		з науковим ступенем		Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал
		кількість докторів наук, осіб	кількість кандидатів наук, осіб			
2010	182 484	11 974	46 685	133 744	20 113	28 627
2011	175 330	11 677	46 321	130 403	17 260	27 667
2012	164 340	11 172	42 050	122 106	15 509	26 725
2013	155 386	11 155	41 196	115 806	14 209	25 371
2014	136 123	9 983	37 082	101 440	12 299	22 384
2015	122 504	9 571	32 849	90 249	11 178	21 077
2016	97 912	7 091	20 208	63 694	10 000	24 218
2017	94 274	6 942	19 219	59 392	9 144	25 738

На основі наведених у табл. 7.2 даних:

- 1) проаналізуйте динаміку змін кадрового забезпечення інноваційної сфери України;
- 2) проаналізуйте структуру кадрового забезпечення інноваційної сфери України;
- 3) дайте оцінку кадровому забезпеченню науково-технічного співробітництва України, відповідно до частки підприємств, які займаються інноваційною діяльністю;
- 4) обґрунтуйте доцільність збільшення фінансування наукової сфери України.

7.5.3. У табл. 7.3 наведено витрати на проведення наукових досліджень та виконання розробок за 2010 – 2017 рр. [66].

Таблиця 7.3

Витрати на проведення наукових досліджень і виконання розробок

Роки	Усього, у фактичних цінах	Зокрема на проведення (виконання)		
		фундаментальних наукових досліджень	прикладних наукових досліджень	науково-технічних (експериментальних) розробок
2010	8 107,1	2 175,0	1 589,4	4 342,7
2011	8 513,4	2 200,8	1 813,9	4 498,7
2012	9 419,9	2 615,3	2 023,2	4 781,4
2013	10 248,5	2 698,2	2 061,4	5 488,9
2014	9 487,5	2 452,0	1 882,7	5 152,8
2015	11 003,6	2 460,2	1 960,6	6 582,8
2016	11 530,7	2 225,7	2 561,2	6 743,8
2017	13 379,3	2 924,5	3 163,2	7 291,6

На основі наведених у табл. 7.3 даних:

- 1) проаналізуйте структуру витрат на проведення наукових досліджень і виконання розробок та порівняйте її зі структурою витрат на наукові дослідження й розроблення, що здійснюються у розвинених країнах;
- 2) проаналізуйте динаміку витрат на проведення наукових досліджень і виконання розробок загалом та за видами;
- 3) оцініть ефективність розподілу коштів на науково-технічні роботи.

7.6. Питання для самостійної роботи

1. Основні форми міжнародного трансферу технологій.
2. Основні форми правового захисту міжнародного трансферу технологій.
3. Економіко-соціальні наслідки розвитку світового ринку технологій для:
 - а) розвинених країн;
 - б) країн, що розвиваються;
 - в) країн із трансформаційною економікою;
 - г) України.
4. Форми науково-технічного регулювання у відкритій економіці.
5. Світовий досвід створення та функціонування технопарків.
6. Аналіз діяльності технологічних парків в Україні.
7. Аналіз та оцінювання сучасного стану міжнародного науково-технічного співробітництва України
8. Оцінювання ефективності сучасної інноваційної політики України.
9. Інноваційна активність українських підприємств: оцінювання стану, проблеми та перспективи розвитку.

7.7. Запитання для самоконтролю за темою 7

1. У чому полягає сутність міжнародного трансферу технологій? Які його основні форми?
2. Які особливості сучасного розвитку інформаційних технологій?
3. Які особливості сучасної науково-технічної політики України та розвинених країн?
4. До яких наслідків для економіки України може привести розвиток мережі технологічних парків?
5. Як впливає діяльність бізнес-інкубаторів на розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва України?
6. У чому причини зниження активності діяльності технопарків в Україні?
7. Які заходи державної політики України необхідно впровадити для відтворення діяльності технопарків?

Рекомендована література за темою 7: [1; 4; 7; 8; 11; 24; 26; 27; 31; 43; 47; 48; 61; 64; 66; 80; 89; 91; 92; 94; 98; 102].

Розділ 2

Регулювання міжнародної економічної діяльності України

8. Регулювання міжнародної економічної діяльності України

8.1. Ключові поняття

Державна економічна політика – це сукупність методів, інструментів державного регулювання економічної діяльності національних суб'єктів господарювання.

Державна зовнішньоекономічна політика – це сукупність методів та інструментів державного регулювання відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання, із метою захисту національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Пасивна відповідь на економічну взаємозалежність, що зростає, – це згода на часткову або повну втрату суверенітету на здійснення економічної політики.

Експлуатаційний підхід – це реалізація ліберальної державної зовнішньоекономічної політики, із метою інтенсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та підвищення ступеня інтегрованості економіки у світову економічну систему.

Захисна відповідь – це підвищення ступеня незалежності державної економічної політики від умов та вимог міжнародного середовища.

Економічна агресія щодо інших країн, причинами якої можуть бути відмінності політичного, соціального, економічного розвитку країн, які сприяють виникненню або посиленню суперечностей між ними.

Політика конструктивного погодження систем регулювання міжнародних економічних відносин спрямована на досягнення консенсусу в міжнародній економічній взаємодії шляхом уніфікації національних регулятивних механізмів, відповідно до вимог міжнародних організацій, для вирішення загальних проблем світової економіки.

Податкова система – це сукупність загальнодержавних і місцевих податків, принципів, форм та методів їхнього встановлення, зміни, скасування, сплати, а також застосування заходів із забезпечення їхньої сплати,

здійснення податкового контролю, притягнення до відповідальності за порушення податкового законодавства.

Податковий механізм – це сукупність організаційно-правових норм і методів управління оподаткуванням.

Прямі податки – це податки, які стягують безпосередньо з доходу чи майна.

Непрямі податки встановлюють на товари чи послуги, сплачують у ціні товару або входять до тарифу.

Загальні податки надходять до бюджету для фінансування різних заходів.

Спеціальні податки надходять до бюджету для фінансування цільових програм.

8.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 8

Державне регулювання міжнародної економічної діяльності здійснюють методом розроблення і реалізації *державної зовнішньоекономічної політики*, під якою слід розуміти систему заходів торговельного, інвестиційного, інноваційного, валютно-фінансового, кредитного спрямування на розвиток міжнародних економічних зв'язків національних суб'єктів господарювання, поглиблення та розширення їхньої участі в міжнародному розподілі праці, із метою вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Оцінювання ефективності державного регулювання передбачає врахування двох найбільш важливих аспектів:

по-перше, оцінювання ефективності державної зовнішньоекономічної політики в контексті регулювання міжнародної економічної діяльності національних суб'єктів господарювання;

по-друге, оцінювання ефективності державної зовнішньоекономічної політики в контексті реалізації державою економічних інтересів як суб'єкта світогосподарських зв'язків.

Рушійною силою розвитку і диверсифікації міжнародних економічних відносин є суперечності, які виникають між суб'єктами світової економіки та формуються, залежно від рівня й характеру розвитку національних економік і характеру державного економічного регулювання.

Відповідно, Р. Купером було виокремлено 5 типів державної економічної політики:

1) *пасивна відповідь на економічну взаємозалежність, що зростає*, передбачає добровільну згоду уряду країни на часткову або повну втрату суверенітету на здійснення економічної політики;

2) *експлуатаційний підхід* передбачає розроблення та реалізацію ліберальної державної зовнішньоекономічної політики, із метою інтенсифікації зовнішньоекономічних зв'язків і підвищення ступеня інтегрованості економіки у світову економічну систему;

3) *захисна відповідь* передбачає підвищення ступеня незалежності державної економічної політики від умов та вимог міжнародного середовища. Така політика враховує, насамперед, національні інтереси;

4) *економічна агресія* виявляється у впровадженні урядом країни жорстких торговельних, інвестиційних, валютних санкцій щодо інших країн під час виникнення або загострення суперечностей у їхніх взаємовідносинах;

5) найбільш зваженою є *політика конструктивного погодження систем регулювання міжнародних економічних відносин*, оскільки спрямовується на досягнення консенсусу в міжнародній економічній взаємодії шляхом уніфікації національних регулятивних механізмів, відповідно до вимог міжнародних організацій, для вирішення глобальних проблем світової економіки [8].

8.3. Тестові завдання

1. Взаємозв'язок державного регулювання та міжнародної економічної діяльності країни виявляють у:

а) односпрямованому впливі державного регулювання на розвиток міжнародної економічної діяльності країни;

б) односпрямованому впливі розвитку міжнародної економічної діяльності країни на державне регулювання;

в) взаємопов'язаному впливі державного регулювання на розвиток міжнародної економічної діяльності країни та розвитку міжнародної економічної діяльності країни на державне регулювання;

г) відсутності зв'язку між ними.

2. Вплив держави на умови та результативність міжнародного співробітництва можна класифікувати за:

- а) критерієм глобальності;
- б) критерієм масштабності;
- в) критерієм масштабності та характером впливу;
- г) критерієм глобальності, масштабності та характером впливу.

3. Державний вплив на міжнародну економічну сферу розподіляють на:

- а) прямий і непрямий;
- б) основний та другорядний;
- в) тарифний і нетарифний;
- г) фінансовий та організаційний.

4. До інструментів прямого впливу не належать:

- а) ліцензування;
- б) квотування;
- в) маніпуляція валютним курсом;
- г) виділення бюджетних коштів.

5. До інструментів непрямого впливу належать:

- а) девізна політика;
- б) дисконтна політика;
- в) квотування;
- г) податкова політика.

6. Класифікацію моделей відкритої економічної політики розробив:

- а) В. Новицький;
- б) О. Киреев;
- в) Р. Купер;
- г) Р. Вернон.

7. Створення вільних економічних зон є прикладом:

- а) захисної відповіді;
- б) експлуатаційного підходу;
- в) економічної агресії;
- г) пасивної відповіді на економічну взаємозалежність, що зростає.

8. Уведення ембарго є прикладом:

- а) захисної відповіді;
- б) експлуатаційного підходу;
- в) економічної агресії;
- г) пасивної відповіді на економічну взаємозалежність, що зростає.

9. Запровадження антидемпінгових заходів є прикладом:

- а) захисної відповіді;
- б) експлуатаційного підходу;
- в) економічної агресії;
- г) пасивної відповіді на економічну взаємозалежність, що зростає.

10. Обмеження на імміграцію робочої сили є прикладом:

- а) захисної відповіді;
- б) експлуатаційного підходу;
- в) економічної агресії;
- г) пасивної відповіді на економічну взаємозалежність, що зростає.

11. Часткова або повна втрата країною суверенітету на здійснення економічної політики характерна для такої економічної моделі, як:

- а) захисна відповідь;
- б) експлуатаційний підхід;
- в) економічна агресія;
- г) пасивна відповідь на економічну взаємозалежність, що зростає.

12. Основні положення концепції асоційовано-залежного розвитку Ф. Кардозо та Е. Фалетто відповідають такій економічній моделі, як:

- а) захисна відповідь;
- б) експлуатаційний підхід;
- в) економічна агресія;
- г) пасивна відповідь на економічну взаємозалежність, що зростає.

13. Державна політика, що полягає в забезпеченні національної економіки необхідним обсягом грошової маси, досягненні ефективного готівкового обігу, залученні коштів суб'єктів господарювання й населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування та розвитку економіки, є:

- а) валютною;
- б) грошово-кредитною;

- в) податковою;
- г) зовнішньоекономічною.

14. Державна політика зі встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їхнього ефективного використання є:

- а) валютною;
- б) грошово-кредитною;
- в) податковою;
- г) зовнішньоекономічною.

15. Державна політика регулювання відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання в інвестиційній, торговельній, інноваційній, валютній, фінансовій, кредитній сферах і захист національного ринку та вітчизняного товаровиробника є:

- а) валютною;
- б) грошово-кредитною;
- в) податковою;
- г) зовнішньоекономічною.

16. Державна політика оптимізації структури доходів і видатків державного бюджету є:

- а) бюджетною;
- б) грошово-кредитною;
- в) податковою;
- г) зовнішньоекономічною.

17. Сукупність загальнодержавних і місцевих податків, принципів, форм та методів їхнього встановлення, зміни, скасування, сплати, здійснення податкового контролю, притягнення до відповідальності за порушення податкового законодавства – це:

- а) податкова система країни;
- б) податковий механізм;
- в) державна податкова політика;
- г) податкове законодавство.

18. Сукупність організаційно-правових норм і методів управління оподаткуванням – це:

- а) податкова система країни;
- б) податковий механізм;
- в) державна податкова політика;
- г) податкове законодавство.

19. Держава надає податковому механізму юридичну форму за допомогою:

- а) податкової система країни;
- б) податкового механізму;
- в) державної податкової політики;
- г) податкового законодавства.

20. Залежно від об'єкта оподаткування, виокремлюють:

- а) прями й непрямі податки;
- б) загальні та спеціальні податки;
- в) загальні та прями податки;
- г) непрямі та спеціальні податки.

8.4. Ситуаційні завдання

8.4.1. Залежно від рівня та характеру інтегрованості країни в систему світогосподарських відносин, Р. Купером було виокремлено такі основні типи державної економічної політики, як: пасивна відповідь на економічну взаємозалежність, що зростає; експлуатаційний підхід; захисна відповідь; економічна агресія; політика конструктивного погодження систем регулювання міжнародних економічних відносин.

Відповідно до наведених типів державної економічної політики, виконайте такі завдання:

- 1) визначте переваги та недоліки кожної з них;
- 2) наведіть приклади реалізації даних типів економічної політики в:
 - розвинених країнах;
 - країнах, що розвиваються;
 - країнах із трансформаційною економікою;

- 3) визначте тип сучасної економічної політики України;
- 4) обґрунтуйте доцільність її реалізації.

8.4.2. Уряд України, спільно з Національним банком України, вирішує ревальвувати національну валюту – гривню – та звільнитися від доларизації вітчизняної економіки.

Як це рішення вплине на зовнішньоторговельні відносини України, на розвиток інноваційного та інвестиційного співробітництва? Чи буде сприяти звільненню від доларизації економіки збільшенню обсягів експортної діяльності? Наведіть приклади розроблення країнами державних заходів із подолання доларизації економіки.

8.4.3. Для стимулювання залучення іноземних інвестицій у країну урядом України розробляються нові законодавчі акти, у межах яких визначають умови щодо формування сприятливого національного інвестиційного середовища. Із реалізацією цих законодавчих актів очікують значне збільшення надходження іноземного капіталу у країну.

Обґрунтуйте можливості та загрози для української економіки від збільшення надходження іноземних інвестицій. Запропонуйте найбільш прийнятні державні важелі впливу на національну інвестиційну сферу та діяльність іноземних інвесторів на національному інвестиційному ринку.

8.4.4. Сучасна зовнішньоторговельна сфера країни характеризується домінуванням у структурі експорту продукції агропромислового комплексу за наявності значних експортних можливостей для розвитку експорту продукції інших галузей.

Обґрунтуйте, чи має Україна в такому разі вводити протекціоністський захист на виробництво вітчизняних товарів? Якщо так, то які з наведених далі товарів мають у ньому особливу потребу:

- 1) літаки;
- 2) автомобілі;
- 3) телевізори;
- 4) цукор;
- 5) пшениця;
- 6) металевий прокат;
- 7) текстиль;

- 8) готовий одяг;
- 9) мінеральні добрива;
- 10) пральні машини.

Визначте найбільш дієві методи та інструменти протекціоністського захисту, які необхідно застосувати до тієї чи тієї групи українських товарів.

8.5. Питання для самостійної роботи

1. Взаємозв'язок держави з міжнародним економічним середовищем.
2. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки.
3. Світовий досвід застосування моделей державного впливу на сферу господарювання.
4. Аналіз національної моделі економічного регулювання.
5. Податкова система та податковий механізм: сутність та складові частини.
6. Класифікація податків.
7. Особливості сучасної податкової системи України.

8.6. Запитання для самоконтролю за темою 8

1. Яким чином держава може впливати на умови та результативність міжнародного співробітництва?
2. Як сфера міжнародного співробітництва впливає на національну економіку?
3. Які моделі відкритої економічної політики використовують у регулюванні міжнародної економічної діяльності?
4. Якої моделі економічної політики дотримується Україна в контексті євроінтеграції?
5. Чому податки є ефективним інструментом оптимізації міжнародного співробітництва країни?
6. Які особливості сучасного стану податкового регулювання в Україні?
7. Які основні критерії оптимізації податкової системи України?

Рекомендована література за темою 8: [1; 7; 8; 11; 14; 18; 28; 34; 37; 63; 66; 67; 77; 81].

9. Особливості митного регулювання міжнародної торгівлі в Україні

9.1. Ключові поняття

Політика вільної торгівлі – це політика мінімального державного втручання в зовнішню торгівлю, яка розвивається на основі вільних ринкових сил попиту та пропозиції.

Протекціонізм – це політика активного державного втручання в зовнішню торгівлю шляхом використання тарифних та нетарифних методів.

Тарифні методи – це методи державного зовнішньоторговельного регулювання, що ґрунтуються на використанні митного тарифу як основного інструменту регулювання обсягів експортно-імпортних операцій.

Нетарифні методи – це методи державного зовнішньоторговельного регулювання, що ґрунтуються на використанні квот, ліцензій, інструментів прихованого протекціонізму та інструментів фінансового стимулювання експорту.

Мито – це податок, яким обкладають товар під час перетину ним митної території країни.

Митна вартість товару – це ціна товару, яку формують у країні призначення на відкритому ринку в момент подання митної декларації.

Тарифна ескалація – це підвищення рівня митного оподаткування в міру збільшення ступеня оброблення товару.

Оптимальний митний тариф – це рівень митного тарифу, за якого забезпечено максимальну економічну вигоду від його введення.

Квотування – це метод нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі шляхом обмеження її обсягів.

Ліцензування – це метод кількісного обмеження обсягів зовнішньої торгівлі товарами шляхом надання дозволів на її здійснення в певних межах.

Добровільне обмеження експорту (ДОВЕ) – це квота, яка обмежує обсяг імпорту та вводиться експортером.

Експортні субсидії – це надання національним експортерам державних коштів для часткового компенсування витрат на виробництво продукції та підвищення рівня її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Експортне кредитування – це метод прихованого протекціонізму, який полягає в наданні державою пільгових або зв'язаних кредитів та страхуванні експортних ризиків, із метою сприяння експорту.

Демпінг – це метод нетарифного регулювання, який передбачає встановлення експортних цін на продукцію на більш низькому рівні, ніж на внутрішньому ринку.

9.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 9

Державне регулювання зовнішньої торгівлі спрямовано на стимулювання експорту національних виробників, підвищення конкурентоспроможності їхньої продукції на світових ринках та обмеження імпорту для розширення можливостей національних виробників задовольняти внутрішній попит і конкурувати з іноземними компаніями. Водночас характер зовнішньоторговельного режиму країни, тобто ступінь його жорсткості, розподілено на протекціоністський, помірний та відкритий [8].

Митне регулювання – це комплекс організаційних, адміністративних, економічних і правових заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, передбачених національним законодавством і положеннями Міжнародних договорів країн-учасниць щодо захисту прав та інтересів суб'єктів ЗЕД і держави загалом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках із боку державних органів (органів доходів та зборів), які здійснюють державну митну справу.

Такий теоретичний підхід до трактування сутності митного регулювання має універсальний характер та ґрунтується на законодавчо визначених завданнях органів доходів і зборів, що дозволяє розглядати та передбачати як інструментарій регулювання не тільки митний тариф і митні платежі, а й інструменти, які належать до нетарифного регулювання: квоти, тарифні квоти, ліцензії, сертифікати тощо.

Ураховуючи запропонований підхід до визначення поняття "митне регулювання" на рис. 9.1 показано інструменти такого процесу.

Для забезпечення ефективного зростання ринкової економіки України в сучасних умовах активного розвитку інтеграційних угруповань одним з основних завдань держави є формування та вдосконалення системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

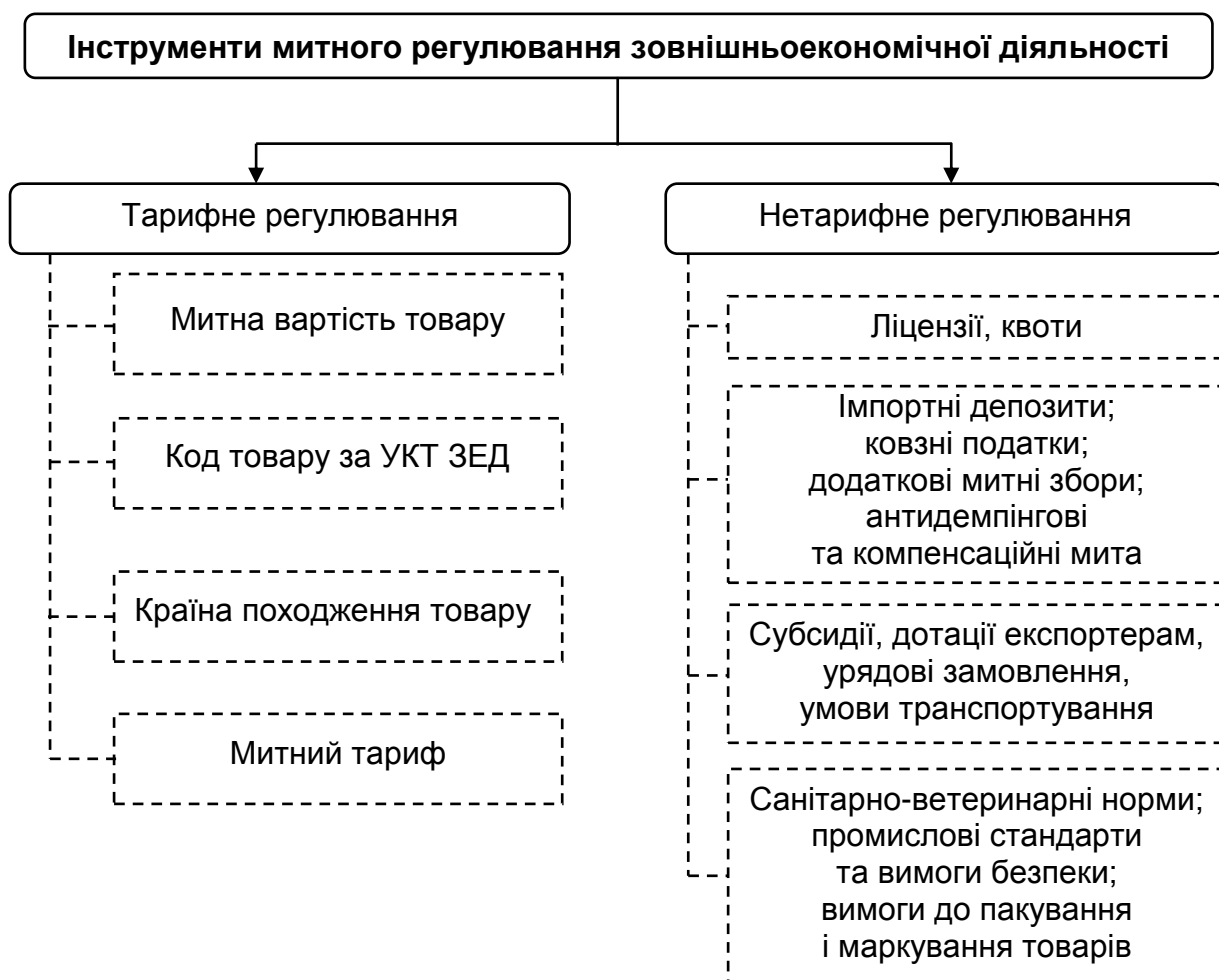

Рис. 9.1. Інструменти митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [6]

У табл. 9.1 визначено етапи розвитку митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України за часів незалежності [6].

Таблиця 9.1

Характеристика етапів розвитку митного регулювання України за період незалежності

Періоди	Характеристика
1	2
I етап 1991 – 1993 рр. Орієнтація на регулювання експорту	25 червня 1991 року ухвалено Закон України "Про митну справу в Україні", а вже 01.01.1992 р. введено в дію Митний кодекс України. У цей період стягнення мита має суто фіскальні функції, перевагу віддають експортному миту. Імпортне мито до початку 1993 р. стягують, згідно з Митним тарифом СРСР. Єдиний митний тариф (1993 р.) містив середньоарифметичну ставку ввізного мита – 15 %, рівень ставок увізного мита визначався, залежно від ступеня оброблення й економічної доцільності ввезення товару

1	2
<p>II етап 1994 – 1995 рр. Орієнтація на податкові надходження від ЗЕД</p>	<p>У зв'язку з лібералізацією ЗЕД, митне регулювання виконує суто фіскальну функцію та захист товаровиробника. Із метою наповнення Держбюджету України за рахунок оподаткування імпорту, Митно-тарифною радою України 1994 р. ухвалено перше рішення щодо підвищення ставок увізного мита</p>
<p>III етап 1996 – 1998 рр. Орієнтація на товаровиробника</p>	<p>Посилення протекціонізму та приведення системи митного регулювання у відповідність до вимог ГАТТ/СОТ, у зв'язку з переговорним процесом щодо приєднання України до неї. Унаслідок ухвалення низки законів щодо регулювання зовнішньої торгівлі, середньозважена ставка мита зросла із 4,67 % 1997 р. до 5 – 6 % 1999 р. За період 1993 – 1999 рр. до чинного митного тарифу було внесено зміни близько 60 постановами Кабінету Міністрів України та 5 законами України (які стосуються підакцизної й сільськогосподарської продукції 1 – 24-ї груп ТН ЗЕД). Таким чином, ухвалений у 1993 р. митний тариф практично змінено на 95 %, фактично з 1998 р. діє новий митний тариф. 1997 року Кабінетом Міністрів України ухвалено Постанову № 244 "Про заходи щодо поетапного впровадження в Україні вимог директив ЄС, санітарних, екологічних, ветеринарних, фітосанітарних норм міжнародних і європейських стандартів"</p>
<p>IV етап 1998 – 2001 рр. Удосконалення митного регулювання, відповідно до норм ГАТТ/СОТ</p>	<p>Протягом цього періоду рівень середньозважених ставок зберігають на рівні 5 – 6 %. 1998 р. Верховна Рада ухвалює низку законів: "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту", "Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту", "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні". Рішення, ухвалені Митно-тарифною радою України протягом поточного року, спрямовано на стимулювання внутрішнього виробництва, тобто ставки імпортного мита знижено на сировину і підвищено на готову продукцію, аналоги якої випускають в Україні. Невідповідність чинного Митного кодексу міжнародним стандартам спонукало до розроблення та ухвалення проекту нового Митного кодексу України</p>
<p>V етап 2001 – 2002 рр. Ухвалення законодавчих актів, відповідно до міжнародних митних стандартів</p>	<p>2002 р. було ухвалено новий МКУ, у якому передбачали сучасні підходи в тарифному регулюванні, митного оцінювання товарів, упорядкування тарифних преференцій до окремих країн та визначення країни походження товарів. Протягом 2002 – 2004 рр. було суттєво зменшено рівень оподаткування ввізним митом товарів (середньоарифметична ставка ввізного мита сягала близько 10 %)</p>

1	2
VI етап 2003 – 2012 рр. Ухвалення нового МКУ	Указом Президента від 17.05.2002 р. № 466/2002 встановлено приєднатися до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14 червня 1983 року. УКТ ЗЕД складається на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації з урахуванням Комбінованої номенклатури Європейського Союзу. Законодавче закріплення в новому Митному кодексі України системи методів визначення митної вартості, які застосовують у світовій практиці. 2008 р. значне реформування структури митної системи
Сучасний етап	Ухвалення нового Закону України "Про митний тариф", введення електронного декларування товарів. Митне регулювання, переважно, має фіскальний характер. Об'єднання податкової інспекції та митниці у Фіскальну службу України

Для визначення перспектив подальшого вдосконалення митного регулювання ЗЕД України з урахуванням його інструментарію, у роботі [6] було сформовано систему статистичних показників аналізу та оцінювання стану економічного розвитку України у сфері митного регулювання. Ця система формувалася на основі проведених досліджень українського вченого-економіста Мартинюка В. П. [28; 29] і наукових напрацювань колективу авторів роботи [6].

Зазначену систему наведено в табл. 9.2.

Таблиця 9.2

Система статистичних показників економічного розвитку України у сфері митного регулювання

Статистичні показники	Формули розрахунків	Характеристика
1	2	3
Номінальний рівень митного навантаження на економіку, % (M_N) [28; 29]	$M_N = \frac{M_n}{\text{ВВП}} \times 100 \%$	M_n – надходження до державного бюджету від митних платежів; ВВП – валовий внутрішній продукт
Реальний рівень митного навантаження на економіку, % (M_R) [28; 29]	$M_R = \frac{M_n}{\text{ВВП} - P - D} \times 100 \%$	P – продукція підприємств, що мають пільги; D – продукція домогосподарств

Закінчення табл. 9.2

1	2	3
Митне навантаження на імпор-т, % (M_I) [28; 29]	$M_I = \frac{M_n}{I} \times 100 \%$	I – обсяг імпорту у грошовому еквіваленті
Митне навантаження на експорт, % (M_E) [6]	$M_E = \frac{M_n}{E} \times 100 \%$	E – обсяг експорту у грошовому еквіваленті
Митне навантаження на зовнішньоторговельний оборот у ЗЕД ($3O_{MH}$) [11]	$3O_{MH} = \frac{M_n}{I+E} \times 100 \%$	$I + E$ – сума обсягів імпорту та експорту у грошовому еквіваленті
Митне навантаження на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (M_{ZED}), [28; 29]	$M_{ZED} = \frac{M_n}{K_{ZED}}$	K_{ZED} – кількість суб'єктів ЗЕД
Коефіцієнт стягнення мита, (K_m), [28; 29]	$K_m = \frac{M_i}{I_T}$	M_i – надходження до державного бюджету від імпортного мита; I_T – вартість імпортих товарів
Частка митних доходів у зведеному (державному) бюджеті країни, % K_b , [28; 29]	$K_b = \frac{M_n}{\Sigma D} \times 100 \%$	ΣD – загальні доходи зведеного (державного) бюджету країни
Митне навантаження на одного громадянина України, дол. США/особу (G) [6]	$G = \frac{M_n}{X}$	X – населення України, осіб
Рівень збираності митних платежів R [28; 29]	$R = \frac{M_{\text{факт.}}}{M_{\text{план.}}} \times 100 \%$	$M_{\text{факт.}}$ – фактичні надходження митних платежів; $M_{\text{план.}}$ – планові надходження митних платежів. Чим ближче значення коефіцієнта збираності митних платежів до одиниці (100 %), то більш ефективною є робота митних органів щодо планування надходжень митних платежів та виконання планових завдань. Індикатор можна розраховувати і в аспекті окремих митних платежів

Слід зазначити, що такі показники, як митне навантаження на імпор-т та експорт, а також митне навантаження на зовнішньоторговельний оборот доречно розраховувати як загалом по країні, так і за географічним

спрямуванням. Саме такі розрахунки дозволять зробити більш глибокий економічний аналіз та дати обґрунтовану оцінку ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності з окремими країнами світу з урахуванням особливостей митного регулювання [6].

2008 року Україна стала членом Світової організації торгівлі, що дало їй можливість не тільки розширювати зовнішньоторговельні зв'язки, адаптувати національне зовнішньоторговельне законодавство до міжнародних норм і стандартів, підвищувати якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність на світових ринках, але й брати участь у багатосторонніх торговельних переговорах раунду "Доха – Розвиток" і переговорах із питань приєднання до СОТ нових країн-членів для реалізації інтересів держави в торговельно-економічній сфері.

Участь в інформаційній системі СОТ і використання переваг від участі в системі завчасного обміну інформацією дало можливість доступу українських підприємств до інформації та джерел отримання інформації щодо змін у торговельних режимах країн-членів СОТ, ініціювання діалогу й обговорень, із метою покращення умов торгівлі. 7 грудня 2013 року члени Світової організації торгівлі завершили переговори щодо Угоди про спрощення процедур торгівлі. 27 листопада 2014 року Генеральна рада СОТ офіційно ухвалила Протокол про доповнення Угоди про заснування СОТ Угодою про спрощення процедур торгівлі (УСПТ). Переважну частину положень цієї Угоди погоджено з положеннями Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (переглянуто Кіотську конвенцію Всесвітньої митної організації). Проте УСПТ, як і всі угоди СОТ, стосується всього комплексу питань торгівлі, а не лише митних процедур.

До основних цілей Угоди про спрощення процедур торгівлі слід зарахувати:

- 1) здійснення заходів щодо оптимізації часу та вартості митного контролю;
- 2) підвищення прозорості й ефективності операцій державних митних органів;
- 3) збільшення обсягів торговельних потоків, державних доходів і прямих іноземних інвестицій;
- 4) зниження рівня корупції в зовнішньоторговельній сфері;
- 5) розширення співпраці між учасниками приватного та державного секторів;
- 6) поліпшення розвитку малого та середнього бізнесу.

Країни-члени СОТ, відповідно до цієї Угоди, беруть на себе такі ключові зобов'язання: забезпечення вільного доступу, зокрема в Інтернеті, до всіх чинних нормативно-правових актів; упровадження попередніх рішень митних органів; використання електронних платежів під час митного оформлення; використання гарантій для прискореного випуску товарів у вільний обіг; запровадження системи авторизованих економічних операторів; розроблення впровадження процедури прискореного відправлення товарів; розроблення заходів із забезпечення прискореного митного очищення товарів, що швидко псуються; оптимізація документообігу під час митного оформлення – скорочення кількості документів і формальностей на основі вироблення спільних митних стандартів; розроблення правового забезпечення митного оформлення товарів за принципом "єдиного вікна"; використання режиму тимчасового ввезення товарів; запровадження процедури прискореного відправлення товарів кур'єрськими службами; уніфікація прикордонних та спрощення транзитних процедур; скорочення кількості документів і формальностей на основі вироблення спільних митних стандартів та співробітництво митних служб різних країн [8].

2015 року Україною було ратифіковано цю Угоду, а виконання зобов'язань, передбачених нею, за ініціативи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України було зараховано до пріоритетних завдань Кабінету Міністрів України [99].

9.3. Тестові завдання

1. До аргументів на користь тарифів не належить такий:

- а) захищає молоді галузі;
- б) є джерелом бюджетних надходжень;
- в) стимулює імпорт;
- г) стимулює вітчизняне виробництво.

2. Ефект споживання під час застосування тарифів полягає у:

- а) збільшенні споживання товару, унаслідок падіння його ціни на внутрішньому ринку;
- б) зростанні чистого обсягу споживання в результаті поліпшення умов торгівлі;

в) скороченні споживання товару, унаслідок зростання його ціни на внутрішньому ринку;

г) збільшенні споживання товару, унаслідок зростання його ціни на внутрішньому ринку.

3. Тарифна ескалація – це:

а) збільшення рівня середньозваженого імпортного тарифу в міру поглиблення міжнародної торгівлі країни;

б) збільшення рівня митного оподаткування товарів в міру зростання ступеня їхнього оброблення;

в) перелік податкових ставок, розташованих у порядку збільшення;

г) постійне взаємне збільшення ставок митних тарифів двох країн, які почали торговельну війну одна з одною.

4. Квотування, на відміну від митного тарифу, завжди:

а) скорочує імпорт;

б) приводить до зростання доходів держави;

в) призводить до зменшення споживчої ренти;

г) збільшує доходи виробників імпортозамінної продукції.

5. Оптимальний тариф України:

а) додатний і менший від тарифу Великої Британії;

б) додатний і більший від тарифу Великої Британії;

в) дорівнює нулю;

г) від'ємний.

6. За правилами СОТ експортні субсидії:

а) дозволено;

б) не дозволено;

в) дозволено, якщо торговельний партнер використовує імпортний тариф;

г) заборонено, але їх можуть використовуватися за згодою з торговельним партнером.

7. Оцінювання ефективності митного регулювання великої країни полягає в порівнянні:

а) ефекту умов торгівлі з ефектом споживання;

б) ефекту умов торгівлі з ефектом захисту та споживання;

- в) ефекту перерозподілу з ефектом захисту;
- г) ефектів захисту та умов торгівлі з ефектом споживання.

8. Ефект захисту під час застосування імпорتنих тарифів полягає у:

- а) збільшенні обсягів споживання товару, унаслідок падіння його ціни на внутрішньому ринку;
- б) зростанні чистого обсягу споживання в результаті поліпшення умов торгівлі;
- в) зменшенні обсягів споживання товару, унаслідок зростання його ціни на внутрішньому ринку;
- г) заміщенні імпорتنих товарів вітчизняними, хоча ефективність виробництва імпорتنих товарів значно вища за ефективність виробництва вітчизняних товарів.

9. В Україні найбільш поширеними видами мит за способом стягнення є:

- а) специфічні;
- б) адвалорні;
- в) комбіновані;
- г) компенсаційні.

10. Для вимірювання нетарифних методів використовують:

- а) індекс частотності;
- б) індекс покриття торгівлі;
- в) індекс частотності, індекс покриття торгівлі, індекс впливу на ціни;
- г) індекс частотності та індекс покриття торгівлі.

11. Методом прихованого протекціонізму є:

- а) добровільне обмеження експорту;
- б) внутрішні податки та збори;
- в) субсидії;
- г) демпінг.

12. Видами ліцензій в Україні, відповідно до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", є:

- а) генеральні, глобальні, разові;
- б) автоматичні, генеральні, глобальні, разові;

- в) генеральні, глобальні, індивідуальні, колективні, тимчасові;
- г) спеціальні, компенсаційні, генеральні, відкриті, разові, антидемпінгові.

13. Добровільне обмеження експорту передбачає:

- а) уведення експортного мита експортером;
- б) квотування експорту експортером;
- в) квотування імпорту імпортером;
- г) квотування експорту імпортером.

14. Не створює суттєвих перешкод для вільної торгівлі такий інструмент торговельної політики, як:

- а) добровільні експортні обмеження;
- б) мито на імпорт;
- в) ліцензії на експорт;
- г) ліцензії на імпорт;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді неправильні.

15. Найпоширеніший метод сучасної торговельної політики для найбільш розвинених країн світу – це:

- а) демпінг;
- б) митне оподаткування;
- в) приховані форми торговельного протекціонізму;
- г) торговельні війни.

16. Якщо ставка мита на іноземний одяг становить 18,15 %, на тканини – 11,25 %, а вартість тканини – 25 % вартості одягу, то рівень ефективного митного тарифу буде:

- а) 17,8 %;
- б) 20,56 %;
- в) 19,25 %;
- г) 20,45 %.

17. Прихильники протекціонізму стверджують, що:

- а) міжнародний обмін забезпечує глобальну економічну оптимізацію;
- б) реальна конкуренція досконала;

- в) реальна конкуренція недосконала;
- г) міжнародний обмін здійснюють, залежно від вільного співвідношення попиту та пропозиції.

18. Основною функцією протекціонізму є:

- а) забезпечення рівноправної конкуренції в міжнародному просторі;
- б) запобігання втручанню держави в міжнародну торгівлю;
- в) захист імпортерів на національному ринку;
- г) захист нових галузей виробництва від іноземної конкуренції.

19. Видами квот в Україні, відповідно до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", є:

- а) генеральні, глобальні, разові;
- б) глобальні, групові, індивідуальні, антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні;
- в) генеральні, глобальні, індивідуальні, колективні, тимчасові;
- г) спеціальні, компенсаційні, генеральні, відкриті, разові, антидемпінгові.

20. Парадокс Метцлера полягає в:

- а) обґрунтуванні необхідності у використанні експортної субсидії та його ефективності;
- б) доцільності введення імпортного тарифу країною;
- в) виявленні негативних наслідків від уведення імпортного тарифу і використання експортної субсидії;
- г) виявленні позитивних наслідків від уведення імпортного тарифу і використання експортної субсидії.

9.4. Ситуаційні завдання

9.4.1. У теорії державного регулювання зовнішньої торгівлі визначено, що введення імпортного тарифу великою країною може вплинути на рівень світових цін та сприяти збільшенню власного добробуту.

Обґрунтуйте зміни в рівні розвитку країни в ситуації, якщо національні галузі виробництва, які конкурують з імпортом, почнуть активно використовувати дешеву іноземну робочу силу, доходи якої не включено в національний дохід країни.

9.4.2. Україна є членом Світової організації торгівлі із 2008 року. Під час вступу до цієї міжнародної організації Україна взяла на себе низку зобов'язань щодо скасування значної частини кількісних обмежень експорту й імпорту і використання, переважно, тарифних інструментів регулювання зовнішньої торгівлі. Водночас застосування інструментів митного регулювання будуть здійснювати в межах, установлених СОТ.

Обґрунтуйте доцільність і своєчасність такого кроку з боку України з урахуванням можливої загрози товарної експансії внутрішнього ринку України з боку західних компаній. Визначте подальші напрями вдосконалення митно-тарифного регулювання в Україні.

9.4.3. Вітчизняні виробники продовольчих товарів зазнають збитків через імпорт продовольства.

Визначте та обґрунтуйте найбільш доцільний метод зовнішньоторговельної політики – імпортний тариф, імпортну квоту, державне субсидування фермерських господарств – для обмеження імпорту.

9.5. Розрахунково-аналітичні завдання

9.5.1. Світова ціна на фармацевтичну продукцію (лікарські препарати для лікування серцево-судинних захворювань) становить 150 дол. США за упаковку. Уряд України, яка є великим імпортером фармацевтичної продукції цієї групи, має намір увести імпортний тариф 10 дол. США за упаковку для поповнення державного бюджету. Внутрішнє щорічне виробництво фармацевтичної продукції цієї групи в Україні становить 550 000 упаковок, споживання – 1 250 000 упаковок, а імпорт – 700 000 упаковок. За оцінками експертів, скорочення імпорту країною приведе до падіння світової ціни на фармацевтичну продукцію цієї групи на 11 дол. США за упаковку, її внутрішнє виробництво зросте до 650 000 упаковок, споживання скоротиться до 950 000 упаковок, а імпорт – до 300 000 упаковок.

Оцініть, як вплине введення тарифу на економічну ситуацію в Україні та розрахуйте доходи, які вона отримає в результаті покращення умов торгівлі.

9.5.2. У табл. 9.3 наведено статистичні показники економічного розвитку України за 2007 – 2016 рр.

**Статистичні показники економічного розвитку України
у сфері митного регулювання**

Роки	Номінальний ВВП, млрд дол. США	Населення України, млн осіб	Експорт, млрд дол. США	Імпорт, млрд дол. США	Митні платежі, млрд дол. США	Обсяг платежів імпортного мита, млрд дол. США
2007	142,7	46,3	49,8	60,4	10,7167	1,956
2008	180,1	46	67,7	84,7	18,235	2,302
2009	117,2	45,7	40,4	45,1	10,668	0,861
2010	137,9	45,4	52,2	60,9	10,826	1,115
2011	162,9	45,1	69,4	85,7	14,410	1,477
2012	180,2	44,9	70,2	89,7	15,659	1,650
2013	134,9	44,6	59,1	80,9	15,094	1,669
2014	134,9	44,3	53,9	54,4	11,522	1,061
2015	90,1	44,4	35,5	38,9	10,870	1,845
2016	87,2	44,2	34,0	38,3	9,293	0,797

На основі наведених у табл. 9.3 статистичних показників економічного розвитку України розрахуйте:

- 1) номінальний рівень митного навантаження на економіку;
- 2) рівень митного навантаження на експорт;
- 3) рівень митного навантаження на імпорт;
- 4) рівень митного навантаження на зовнішньоторговельний оборот;
- 5) коефіцієнт стягнення мита;
- 6) рівень митного навантаження та одну особу.

Проаналізуйте динаміку змін (ланцюговим і базисним способом) розрахованих показників та зробіть висновки про ефективність чинної системи митного регулювання в Україні.

9.5.3. Ставка мита на іноземний одяг становить 17 %, на тканини – 5 %, на фурнітуру – 2 %. Вартість тканини становить 25 % вартості одягу, вартість фурнітури – 10 % вартості одягу.

Розрахуйте ефективний рівень імпортного митного тарифу:

- 1) за наведених умов;
- 2) якщо тариф на одяг скоротився до 10 %;

- 3) якщо тариф на тканини скоротився до 1,4 %;
- 4) якщо тариф на фурнітуру збільшився на 1,5 %;
- 5) якщо тариф на одяг збільшився до 18 %, на фурнітуру – до 5 %.

9.5.4. Ставка українського імпортного тарифу на телевізори становить 30 %, на електронно-променеві трубки для телевізорів – 20 %.

Розрахуйте ефективний рівень митного захисту і визначте, про що свідчить здобутий результат, якщо вартість трубки становить:

- 1) 40 %;
- 2) 35 %;
- 3) 25 %;
- 4) 20 %;
- 5) 15 % від вартості телевізора.

9.5.5. Україна виробляє 200, споживає 120 і експортує 80 приладів за ціною 15 000 дол. США за прилад. Уряд України, вважаючи цю галузь перспективною, надає виробникам субсидію в розмірі 20 % вартості приладу, у результаті чого внутрішня ціна приладу збільшилася на 1 500 дол. США, а його ціна на зовнішньому ринку скоротилася до 13 500 дол. США.

Обґрунтуйте:

- 1) чому внутрішня ціна на прилад збільшилася менше, ніж розмір субсидії;
- 2) як введення субсидії вплине на обсяги внутрішнього виробництва й експорту приладів;
- 3) як вплинуло введення субсидії на споживачів і доходи бюджету;
- 4) як вплинула субсидія на умови торгівлі України;
- 5) чи не буде сприяти введення експортної субсидії вияву парадоксу Метцлера.

9.5.6. В умовах вільної торгівлі кожний долар США вартості одиниці продукції в текстильній промисловості розподілено таким чином: 35 % – бавовняна пряжа, 20 % – інше волокно, 45 % – додана вартість. Імпорт текстилю оподатковують адвалорним митом у розмірі 15 %, а імпорт бавовняної пряжі – у розмірі 25 %.

Покажіть розподіл нової вартості одиниці продукції, яка враховує тариф, і розрахуйте рівень фактичного рівня захисного тарифу.

9.5.7. Завдання для роботи в академічних групах

Для закріплення теоретичного та методичного матеріалу щодо розрахунку ефективного рівня митного тарифу в табл. 9.4 наведено вихідні дані щодо ставки мита на чотири види готової продукції (одяг, взуття, люстри та килими) та її компоненти за 5 варіантами.

Розподіл студентів на варіанти здійснювати, відповідно до списку.

Таблиця 9.4

Вихідні дані для вирішення завдання за варіантами

Вихідні дані	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5
1	2	3	4	5	6
Імпортований товар – одяг					
Ставка мита на імпортований готовий одяг, %	25	30	35	28	32
Ставка мита на імпортовані ґудзики, %	12	13	15	11	14
Частка вартості ґудзиків у вартості одягу	0,20	0,30	0,15	0,25	0,17
Ставка мита на імпортовані нитки, %	7	8	9	8	10
Частка вартості ниток у вартості одягу	0,15	0,18	0,19	0,20	0,16
Ставка мита на імпортовану тканину, %	17	20	21	18	16
Частка вартості тканини у вартості одягу	0,50	0,45	0,55	0,60	0,50
Імпортований товар – килими					
Ставка мита на імпортований килим, %	35	37	40	42	45
Ставка мита на імпортовану шерсть, %	21	22	25	24	27
Частка вартості шерсті у вартості килима	0,44	0,43	0,42	0,45	0,50
Ставка мита на імпортовані фарбники, %	13	14	17	16	18
Частка вартості фарбників у вартості килима	0,12	0,13	0,16	0,17	0,15
Ставка мита на імпортовані нитки, %	9	10	11	12	8
Частка вартості ниток у вартості килима	0,08	0,09	0,11	0,15	0,10

Закінчення табл. 9.4

1	2	3	4	5	6
Імпортований товар – взуття					
Ставка мита на імпортоване готове взуття, %	14	15	13	18	19
Ставка мита на імпортовану шкіру, %	9	7	8	11	12
Частка вартості шкіри у вартості взуття	0,51	0,47	0,48	0,45	0,55
Ставка мита на імпортовану підошву, %	4,5	5,0	5,6	5,8	4,9
Частка вартості підошви у вартості взуття	0,14	0,19	0,18	0,17	0,15
Ставка мита на імпортовані нитки, %	2,5	3,5	4,2	3,7	4,1
Частка вартості ниток у вартості взуття	0,11	0,07	0,10	0,08	0,09
Імпортований товар – люстри					
Ставка мита на імпортовану люстру, %	27	28	26	29	24
Ставка мита на імпортований провід, %	17	18	16	17	15
Частка вартості проводу у вартості люстри	0,41	0,42	0,40	0,38	0,35
Ставка мита на імпортовані лампи, %	11	12	10	13	11,5
Частка вартості ламп у вартості люстри	0,17	0,19	0,20	0,21	0,18
Ставка мита на імпортовані аксесуари, %	9,5	10,0	11,0	10,5	11,5
Частка вартості аксесуарів у вартості люстри	0,10	0,12	0,13	0,14	0,11

Розрахуйте ефективний рівень імпортного митного тарифу і зробіть висновки про рівень державного митного захисту національного ринку та національних виробників.

9.6. Питання для самостійної роботи

1. Міжнародна практика використання мит для регулювання зовнішньої торгівлі товарами.
2. Специфіка національної митної політики.

3. Доцільність та ефективність нетарифного регулювання зовнішньоторговельних операцій.
4. Установлення режиму квотування в Україні.
5. Установлення режиму ліцензування в Україні.
6. Антидемпінгова державна політика.
7. Сучасні тенденції розвитку митно-тарифного регулювання в Україні в контексті євроінтеграції.

9.7. Запитання для самоконтролю за темою 9

1. У чому полягає сутність сучасних форм протекціонізму?
2. Який імпорتنний тариф вважають оптимальним?
3. Які позитивні та негативні наслідки тарифного регулювання?
4. Чи можна вважати нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі більш ефективними, ніж імпорتنний тариф? Обґрунтуйте відповідь.
5. У чому різниця між імпорتنним тарифом та імпортною квотою?
6. Які особливості квотування в Україні?
7. Які особливості ліцензування в Україні?
8. Які види прихованого протекціонізму використовують у зовнішньоторговельній політиці України?
9. Яка різниця між внутрішньою та експортною субсидією?
10. Чи можна вважати імпорتنний тариф та експортну субсидію аналогічними інструментами торговельної політики за їхньою спрямованістю на зовнішню торгівлю?
11. Як співвідноситься зовнішньоторговельна політика України з основними вимогами Світової організації торгівлі?

Рекомендована література за темою 9: [1; 5; 6; 8; 20; 22; 24; 28; 29; 34; 45; 63; 66; 67; 70; 74; 75; 78; 81; 85; 88; 97; 99].

10. Міжнародні комерційні операції

10.1. Ключові поняття

Міжнародна комерційна операція – це сукупність дій із підготовки, укладання та реалізації міжнародних торговельних, інноваційних, інвестиційних угод між суб'єктами господарювання – резидентами різних країн.

Експортні операції – це реалізація товарів і послуг на закордонних ринках товарів (послуг), які виробляють у межах митної території країни.

Імпортні операції – це придбання і ввезення продукції із-за кордону, із метою її реалізації внутрішньому ринку та використання на території країни.

Реекспортні операції – це продаж і вивезення за кордон раніше ввезеного товару, який не піддавали обробленню.

Реімпортні операції – це ввезення раніше вивезених за кордон товарів, які не піддавали обробленню.

Бартерні операції – це операції еквівалентного натурального обміну товарів між учасниками зовнішньоекономічної угоди.

Торговельні компенсаційні операції – це операції зі здійснення взаємних постачань декількох товарів або їхніх партій.

10.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 10

Міжнародна економічна діяльність суб'єктів господарювання, незалежно від рівня їхньої взаємодії, полягає у здійсненні різних комерційних операцій для досягнення ними поставлених цілей.

Міжнародна комерційна операція – це сукупність дій із підготовки, укладання та реалізації міжнародних торговельних, інноваційних, інвестиційних угод між суб'єктами господарювання – резидентами різних країн. Залежно від функціонального призначення, міжнародні комерційні операції містять основні операції, які здійснюють між їхніми учасниками, та забезпечувальні, які сприяють просуванню товарів і послуг між продавцями та покупцями, згідно з укладеними зовнішньоекономічними угодами [1].

До *основних* зовнішньоекономічних операцій належать:

- зовнішньоторговельні операції;
- орендні операції;
- операції з обміну науково-технічними знаннями та досвідом;
- інжинірингові;
- консалтингові;
- операції з технічного обслуговування та забезпечення запасними частинами машинотехнічної продукції.

До *забезпечувальних операцій* належать:

- міжнародні перевезення вантажів;
- транспортно-експедиторські операції;

- операції зі зберігання та страхування вантажів;
- розрахунково-фінансові операції;
- митне оформлення вантажів;
- укладання агентських угод та угод із рекламними організаціями;
- дослідження кон'юнктури ринків [8].

Зовнішньоекономічну діяльність підприємств здійснюють шляхом укладання контрактів, у яких погоджують техніко-економічні, валютні, фінансові, кредитні параметри, визначають умови та відповідальність сторін за їхнє невиконання.

Узагальнене поняття зовнішньоекономічного договору (контракту) подано в ч. 6 ст. 1 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", а саме: зовнішньоекономічний договір (контракт) – це матеріально оформлена угода двох чи більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності [86].

Верховна Рада України 1999 р. ухвалила Закон України "Про внесення змін до ст. 6 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність". Нині вимоги до контракту формулюють так: "Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи Законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать цьому Закону. Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності" [82].

В Україні *обов'язковими ознаками* зовнішньоекономічного договору (контракту) є:

- 1) правомірність суб'єктів укладання контракту;
- 2) транскордонність суб'єктів укладання контракту;
- 3) наявність спеціальних умов, характерних тільки для зовнішньоекономічної діяльності – базисних умов постачання, захисних застережень;
- 4) правове регулювання як нормами чинного законодавства, так і міжнародними правовими нормами [8].

За своєю структурою зовнішньоекономічний контракт відображає характерні особливості зовнішньоекономічної операції, специфіку взаємодії контрагентів, але містить і типові (стандартні) умови, які є обов'язковими для їхнього включення.

До *обов'язкових умов* укладання контракту належать такі:

1. Назва, номер контракту, дата і місце його укладання.

2. Преамбула, у якій зазначають повну назву сторін – учасників зовнішньоекономічної операції, під якими вони офіційно зареєстровані, із зазначенням країни; скорочене визначення сторін як контрагентів ("Продавець" ("Експортер"), "Покупець" ("Імпортер"), "Замовник", "Постачальник" тощо); особи, від імені яких укладається зовнішньоекономічний договір (контракт); документів, якими керуються контрагенти договору (контракту) (установчі документи тощо).

3. Предмет контракту – це назва товару, послуги, роботи із зазначенням марки, сорту, кінцевого результату (у ході виконання робіт).

4. Кількість та якість товару, що містить обсяги постачання товару із зазначенням одиниці вимірювання, його якісні характеристики, обсяги виконання робіт, надання послуг.

5. Базисні умови постачання товарів, які визначають, відповідно до Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів "Інкотермс-2010", згідно з якими визначають права й зобов'язання контрагентів із постачання товару та здійснення витрат на транспортування, страхування, митне оформлення.

6. Ціна одиниці товару та загальна вартість контракту. Слід указати, що контрагенти можуть обрати валютою ціни валюту країни-експортера, валюту країни-імпортера, валюту третьої країни або міжнародну резервну валюту.

7. Валютно-фінансові умови контракту, що містять валюту платежу, курс перерахунку валюти ціни у валюту платежу, якщо вони не збігаються; застереження, що захищають сторони від ризиків валютних утрат (у результаті зміни курсових співвідношень); заходи проти необґрунтованої затримки платежу, неплатежів; банківські гарантії, акцепти тощо; форму розрахунків (акредитив, інкасо, банківський переказ, відкритий рахунок); засоби платежу (вексель, чек тощо).

8. Упаковка та маркування, що передбачає чітке визначення тари, у якій буде транспортуватися продукція, а також нанесення відповідного маркування, відповідно до умов контракту.

9. Умови приймання-здавання товару (робіт, послуг), що передбачають визначення термінів доставляння товару до імпортера, виконання робіт або надання послуг, а також умови, виконання яких є підтвердженням реалізації контракту.

10. Форс-мажорні обставини або обставини непереборної сили, що передбачають визначення випадків, які перешкоджають виконанню умов контракту: стихійні лиха, політичні перевороти, воєнні дії, торговельні санкції тощо.

11. Санкції й рекаламації, що передбачають визначення порядку та розміру штрафних санкцій у разі невиконання умов контракту. Також доцільно внести до цього розділу процедуру виявлення неякісного товару або доставляння товару невідповідного обсягу або невідповідної специфікації. У цьому разі в контракті обумовлюють процедуру оформлення рекаламації та її задоволення.

12. Арбітраж. У цьому розділі визначають умови, за яких суперечності між імпортером та експортером розглядають в арбітражному суді із зазначенням місця, назви, країни розташування арбітражного суду.

13. Юридичні адреси, поштові та платіжні реквізити сторін [8; 37].

10.3. Тестові завдання

1. Міжнародні комерційні операції, залежно від функціонального призначення, розподіляють на:

- а) основні та забезпечувальні;
- б) експортні й імпортні;
- в) операції з купівлі-продажу товарів, операції з купівлі-продажу послуг та операції з купівлі-продажу результатів творчої діяльності;
- г) промислово-компенсаційні та торговельно-компенсаційні операції.

2. Міжнародні комерційні операції об'єкта міжнародної комерційної угоди розподіляють на:

- а) основні та забезпечувальні;
- б) експортні й імпортні, реекспортні та реімпортні;
- в) операції з купівлі-продажу товарів, операції з купівлі-продажу послуг та операції з купівлі-продажу результатів творчої діяльності;
- г) промислово-компенсаційні та торговельно-компенсаційні операції.

3. Зовнішньоторговельні операції містять:

- а) основні та забезпечувальні;
- б) експортні й імпортні, реекспортні та реімпортні;
- в) операції з купівлі-продажу товарів, операції з купівлі-продажу послуг та операції з купівлі-продажу результатів творчої діяльності;
- г) промислово-компенсаційні та торговельно-компенсаційні операції.

4. До промислових компенсаційних операцій належать:

- а) операції з давальницькою сировиною, авансові закупівлі, офсетні угоди, операції "бай-бек";
- б) авансові закупівлі, викуп застарілої техніки, постачання на комплектацію;
- в) операції "бай-бек", угоди про експлуатаційну компенсацію, угоди про розподіл продукції, угоди цесії;
- г) викуп застарілої техніки, зустрічні закупівлі, угоди про розподіл продукції, офсетні угоди.

5. В операціях із давальницькою сировиною частка замовника має становити:

- а) не менше ніж 10 % від загальної вартості готової продукції;
- б) не менше ніж 20 % від загальної вартості готової продукції;
- в) не менше ніж 15 % від загальної вартості готової продукції;
- г) не менше ніж 5 % від загальної вартості готової продукції.

6. Під час розрахунку вартості давальницької сировини враховують:

- а) вартість давальницької сировини на конкретному етапі її перероблення;
- б) вартість давальницької сировини на всіх етапах її перероблення;
- в) вартість всієї давальницької сировини та витрати з її доставляння до виконавця;
- г) витрати з доставляння давальницької сировини до виконавця.

7. До забезпечувальних операцій не входять:

- а) митне оформлення вантажів;
- б) інжиніринг;
- в) операції зі зберігання та страхування вантажів;
- г) міжнародні перевезення вантажів.

8. Реімпорт – це:

- а) увезення до країни товарів, вироблених в інших країнах для продажу на внутрішньому ринку;
- б) продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивіз за межі території України товарів, що були раніше імпортовані на територію України;
- в) увезення до країни раніше вивезених товарів, що не були продані на зовнішніх ринках;
- г) немає правильної відповіді.

9. Недобросовісною конкуренцією під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності є:

- а) демпінговий і субсидований імпорт;
- б) реімпорт;
- в) реекспорт;
- г) реімпорт і субсидований імпорт.

10. До торговельних компенсаційних операцій належать:

- а) комерційні компенсаційні угоди, зустрічні закупівлі, викуп застарілої техніки, авансові закупівлі, угоди типу "світч", операції з давальницькою сировиною, постачання на комплектацію, офсетні угоди;
- б) авансові закупівлі, викуп застарілої техніки, постачання на комплектацію;
- в) операції "бай-бек", угоди про експлуатаційну компенсацію, угоди про розподіл продукції, угоди цесії;
- г) викуп застарілої техніки, зустрічні закупівлі, угоди про розподіл продукції, офсетні угоди.

11. Реекспорт – це:

- а) продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивіз за межі території України товарів, що були раніше імпортовані на територію України;
- б) продаж українськими підприємствами товарів іноземним підприємствам;
- в) купівля товарів для перепродажу за кордон в іноземних підприємств;
- г) немає правильної відповіді.

12. Страхування ризиків у зовнішньоекономічних угодах є:

- а) обов'язковим;
- б) небажаним;
- в) обов'язковим, згідно з базисними умовами постачання СІР та СІF;
- г) обов'язковим для певних видів контрактів.

13. До основних операцій не входять:

- а) зовнішньоторговельні операції;
- б) консалтинг;
- в) орендні операції;
- г) розрахунково-фінансові.

14. Торговельно-компенсаційні операції належать до:

- а) експортних;
- б) бартерних;
- в) реекспортних;
- г) товарообмінних.

15. Зовнішньоекономічний контракт укладає:

- а) тільки суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності;
- б) тільки представник суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності;
- в) уповноважений державний орган;
- г) суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності або його представник.

16. Транскордонність суб'єктів укладання контракту:

- а) є обов'язковою ознакою зовнішньоекономічного контракту в Україні;
- б) є необов'язковою ознакою зовнішньоекономічного контракту в Україні;
- в) є вибірковою ознакою зовнішньоекономічного контракту в Україні;
- г) не належить до ознак зовнішньоекономічного контракту в Україні.

17. Наявність спеціальних умов, характерних тільки для зовнішньоекономічної діяльності – базисних умов постачання, захисних застережень:

- а) є обов'язковою ознакою зовнішньоекономічного контракту в Україні;
- б) є необов'язковою ознакою зовнішньоекономічного контракту в Україні;
- в) є вибірковою ознакою зовнішньоекономічного контракту в Україні;
- г) не належить до ознак зовнішньоекономічного контракту в Україні.

18. Правове регулювання укладання та реалізації зовнішньоекономічних контрактів в Україні здійснюють:

- а) тільки нормами чинного національного законодавства;
- б) відповідно до міжнародних правових норм;
- в) самі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності;
- г) як нормами чинного національного законодавства, так і міжнародними правовими нормами.

19. Базисні умови постачання товарів визначають, відповідно до:

- а) Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів "Інкотермс-2010";
- б) Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів "Інкотермс-2000";
- в) Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів "Інкотермс-1990";
- г) Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність".

20. Базисні умови постачання товарів визначають:

- а) виключно права та зобов'язання контрагентів із постачання товару;
- б) виключно права та зобов'язання контрагентів зі здійснення витрат на транспортування, страхування, митне оформлення;
- в) виключно права та зобов'язання контрагентів із митного оформлення товару;
- г) права і зобов'язання контрагентів із постачання товару та здійснення витрат на транспортування, страхування, митне оформлення.

10.4. Ситуаційні завдання

10.4.1.

КОНТРАКТ №

м. Харків

10 жовтня 2018 року

ПП "СТЛ" (далі Продавець) в особі Шевченка В. В., з одного боку, та ТОВ "Сигма", з іншого боку, уклали цей контракт про таке:

<...>

На основі наведеної частини контракту визначте:

- 1) як називають цю статтю зовнішньоторговельного контракту;
- 2) яка інформація має міститися в цій статті;
- 3) які в ній містяться помилки та які наслідки їхнього не врахування можуть бути для продавця й покупця.

10.4.2.
м. Харків

КОНТРАКТ №

6 серпня 2018 року

ПП "СТЛ" (далі Продавець) в особі головного бухгалтера Шевченка В. В., з одного боку, та ТОВ "Сигма" в особі головного технолога Костенка В. І., з іншого боку, уклали цей контракт про таке:

<...>

На основі наведеної частини контракту визначте:

- 1) як називають цю статтю зовнішньоторговельного контракту;
- 2) яка інформація має міститися в цій статті;
- 3) які в ній містяться помилки та які наслідки їхнього не врахування можуть бути для продавця й покупця.

10.4.3.
м. Харків

КОНТРАКТ №

17 квітня 2018 року

"Постачання товару за цим контрактом має відбутися протягом 15 днів".

<...>

На основі наведеної частини контракту визначте:

- 1) як називають цю статтю зовнішньоторговельного контракту;
- 2) яка інформація має міститися в цій статті;
- 3) які в ній містяться помилки та які наслідки їхнього не врахування можуть бути для продавця й покупця.

10.4.4. Українська компанія співпрацює із трьома іноземними контрагентами з експортування обладнання. Відповідно, у табл. 10.1 наведено основні умови зовнішньоторговельних контрактів цієї компанії.

Таблиця 10.1

Умов укладання експортних контрактів української компанії

Умови чинних контрактів	"Прогрес", м. Мінськ, Білорусь	НЕСА, м. Краків Польща	НПЦ АП, м. Прага Чеська Республіка
1	2	3	4
Дата укладання контракту	26.11.2017 р.	05.01.2018 р.	17.12.2015 р.
Валюта ціни контракту	Долар США	Євро	Євро
Курс спот на дату укладання контракту	27,450	29,302	29,795
Валюта платежу	Долар США	Долар США	Євро

1	2	3	4
Форма розрахунків	Банківський переказ	Інкасо	Інкасо
Вартість контракту	2 970 350	250 000	15 000
Повні витрати за контрактом	622 362,57	149 269,96	138 518,70
Базисні умови постачання	DAP	CIP	DDP
Урахування форс-мажорних обставин	–	Стихійні лиха	Стихійні лиха
Дата припинення контракту	–	05.03.2019 р.	17.04.2019 р.
Якість товару	Сертифікація ISO серії 9000:2000	Сертифікація ISO серії 9000:2000	Сертифікація ISO серії 9000:2000

На основі наведених у табл. 10.1 умов зовнішньоторговельних контрактів визначте:

- 1) доцільність вибору для українського підприємства валюти ціни та валюти платежу;
- 2) доцільність вибору форми розрахунків;
- 3) доцільність вибору базисних умов постачання;
- 4) доцільність урахування форс-мажорних обставин;
- 5) визначте помилки в укладених контрактах та розробіть рекомендації щодо їхнього усунення.

Зробіть висновки про ефективність організації міжнародної контрактної діяльності в цій компанії.

10.5. Питання для самостійної роботи

1. Прямі й опосередковані експортно-імпортні операції.
2. Бартерні операції: сутність, види та характерні ознаки.
3. Промислові компенсаційні операції: сутність, форми і механізм реалізації.
4. Торговельні компенсаційні операції: сутність, види та специфіка здійснення.
5. Здійснення міжнародних комерційних операцій в Україні.
6. Сутність та основні ознаки зовнішньоекономічного контракту.
7. Структура зовнішньоекономічного контракту.
8. Особливості організації міжнародної контрактної діяльності вітчизняних підприємств.

9. Правове регулювання укладання та реалізації зовнішньоекономічних контрактів в Україні.

10. Міжнародне регулювання укладання та реалізації зовнішньоекономічних контрактів.

10.6. Запитання для самоконтролю за темою 10

1. У чому полягає сутність операцій купівлі-продажу товарів та які їхні основні види?

2. Як класифікують міжнародні товарообмінні операції?

3. У чому полягає відмінність між бартерними та торговельними компенсаційними операціями?

4. У чому полягає відмінність торговельних компенсаційних і промислових компенсаційних операцій?

5. Чи поширені в Україні толінгові операції? Чому?

6. Яке значення мають міжнародні товарообмінні операції для трансформаційної політики України?

7. Як відображають міжнародні комерційні операції у платіжному балансі країни?

8. У чому полягає особливість міжнародної контрактної діяльності?

9. Чи є структура зовнішньоекономічного контракту типовою?

10. Які особливості укладання міжнародних ліцензійних договорів?

11. Які особливості укладання міжнародних лізингових договорів?

12. Які особливості укладання міжнародних франчайзингових договорів?

13. Які особливості укладання міжнародних інжинірингових договорів?

14. Які основні мотиви припинення зовнішньоекономічного контракту використовують у світовій практиці?

Рекомендована література за темою 10: [1; 5; 8; 15; 16; 20; 21; 24; 37; 40; 52; 82; 86].

11. Україна у світових інтеграційних процесах

11.1. Ключові поняття

Економічна інтеграція – це процес економічної взаємодії країн, із метою досягнення певних переваг у взаємній торгівлі товарами, послугами, русі факторів виробництва, шляхом укладання міждержавних угод щодо подальшого їхнього співробітництва.

Преференційні торговельні угоди – це перший етап економічної інтеграції, у межах якого створюють сприятливі умови для здійснення зовнішньоторговельних операцій.

Зона вільної торгівлі – це другий етап міжнародної економічної інтеграції, який передбачає не скорочення, а повну ліквідацію митних бар'єрів у взаємній торгівлі за збереження національних митних тарифів та національної системи нетарифного регулювання в торгівлі із третіми країнами.

Митний союз – це погоджене скасування країнами національних митних тарифів і введення загального тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання в торгівлі із третіми країнами.

Спільний ринок – це четвертий етап міжнародної економічної інтеграції, який передбачає вільний рух не тільки товарів і послуг, а й капіталу, робочої сили, технології між країнами-учасницями.

Економічний союз – це здійснення країнами єдиної економічної, бюджетної, валютної, грошової політики, уведення єдиної валюти, заснування органів наднаціонального регулювання.

Політичний союз – це передання національними урядами переважної частини своїх повноважень наднаціональним органам управління.

11.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 11

Економічна інтеграція – це процес економічної взаємодії країн, із метою досягнення певних переваг у взаємній торгівлі товарами, послугами, русі факторів виробництва шляхом укладання міждержавних угод щодо подальшого їхнього співробітництва [7].

Характерними рисами економічної інтеграції є:

- взаємозв'язок і взаємопроникнення національних виробничих процесів;
- розвиток міжнародної спеціалізації та кооперування у виробничій, інвестиційній, інноваційній сферах;
- структурні зміни в економіці країн-учасниць, відповідно до стратегічних цілей інтеграції;
- цілеспрямоване регулюванням інтеграційного процесу, координація економічної стратегії країн-учасниць [34].

Україна як суб'єкт світогосподарських зв'язків із початку набуття незалежності визначила багатовекторність міжнародного економічного та політичного співробітництва, що знайшло відображення її участі в таких інтеграційних угрупованнях, як Співдружність Незалежних Держав

(СНД) і Чорноморське економічне співробітництво. На початку 2000 р. український уряд чітко визначив геополітичний та гео економічний напрям розвитку міжнародної економічної діяльності України – європейську інтеграцію [8].

27 лютого 2014 року, після подій Євромайдану, Європарламент ухвалив резолюцію, у якій уперше йдеться про те, що Україна має право стати повноправним членом Євросоюзу. У ній зазначено, що підписання Угоди про асоціацію не є кінцевою метою партнерства з Україною, вона "має довгострокову можливість подавати заявку на членство у ЄС" [103].

21 березня 2014 року було підписано політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Цілями асоціації є:

1) сприяти поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС, і її участь у програмах та агентствах;

2) забезпечити необхідні межі для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес;

3) сприяти, зберігати та зміцнювати мир і стабільність у регіональному та міжнародному вимірах, відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва у Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року;

4) запровадити умови для посилених економічних і торговельних відносин, які будуть вести до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, зокрема, завдяки створенню поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі;

5) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки, із метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод;

6) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Сторони поступово створюють зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років починаючи з дати набрання чинності цією Угодою [103].

Однією з ефективних форм регіонального співробітництва країн і передумовою поглиблення інтеграційних процесів у певному регіоні є *транскордонне співробітництво*, під яким слід розуміти систему виробничих, інвестиційних, інноваційних, торговельних, соціальних, культурних зв'язків між суб'єктами різних країн у межах прикордонного регіону.

Прикордонним уважать регіон, який охоплює спільні кордони декількох держав [8].

Умовами розвитку цього співробітництва є:

- 1) наявність спільних кордонів;
- 2) схожість культурно-історичного, релігійного (переважно) розвитку;
- 3) схожість рівнів соціально-економічного розвитку країн;
- 4) наявність спільних регіональних проблем;
- 5) схожість характеру та рівнів регіонального розвитку;
- 6) наявність або ж можливість створення відповідної міжрегіональної інфраструктури [39].

У роботі Н. Мікули, В. Борщевського та Т. Васильціва "Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС" [39] виокремлюють чотири рівні реалізації транскордонного співробітництва, які сформувалися під впливом поглиблення європейських інтеграційних процесів.

1. Загальноєвропейський рівень передбачає створення єдиних загальноєвропейських норм, стандартів, міжнародних інституцій із регулювання транскордонного співробітництва.

2. Державний рівень передбачає врахування впливу держави на розвиток транскордонного співробітництва, оскільки транскордонний регіон – це об'єднання прикордонних регіонів, що перебувають у складі суміжних країн.

3. На регіональному рівні реалізують регіональну політику розвитку транскордонного співробітництва, яка враховує саме регіональні інтереси та не суперечить державним інтересам.

4. На локальному рівні здійснюють координацію планів розвитку транскордонного співробітництва, запропонованих місцевою владою, і співпрацю суб'єктів прикордонних територій [39, с. 41 – 45].

Із набуттям державної незалежності України й ухваленням нового законодавства про місцеве самоврядування та ратифікацією Верховною Радою України Європейської хартії місцевого самоврядування українські органи місцевого самоврядування здобули нові можливості для розвитку міжнародного співробітництва [39, с. 51 – 56].

Із 1996 року Комітет регіонів Європейського Союзу виокремлює три типи співробітництва між регіональними та місцевими органами влади:

- 1) міжрайонне співробітництво (між країнами та регіонами ЄС);
- 2) міжрегіональне співробітництво (між країнами ЄС та іншими країнами);
- 3) транскордонне співробітництво.

1998 року Комітет розглядає "транснаціональне співробітництво" між місцевими органами влади як основу європейської інтеграції та виділяє п'ять різних його підтипів:

а) транскордонне співробітництво між сусідніми місцевими органами влади;

б) транснаціональне співробітництво між місцевими органами влади, які не є сусідами;

в) транс'європейське співробітництво між містами й міськими районами або співробітництво в межах мережі міст;

г) глобальні мережі міст;

д) транснаціональні неурядові організації [23, с. 62].

Найбільш інтенсивною формою прикордонної взаємодії регіонів у сучасній Європі є створення єврорегіонів.

У Законі України "Про транскордонне співробітництво" єврорегіон визначено як "організаційну форму співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюють відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво" [42].

На кордонах України та сусідніх з нею держав є 10 єврорегіонів: "Карпатський" (1993), "Буг" (1995), "Нижній Дунай" (1998), "Верхній Прут" (1999), "Дніпро" (2003), "Слобожанщина" (2003), "Ярославна" (2007), "Чорне море" (2008), "Донбас" (2010), "Дністер" (2012), більшість із яких функціонують як структурні підрозділи обласних державних адміністрацій.

11.3. Тестові завдання

1. Ліквідація країнами митних бар'єрів у взаємній торгівлі – це:

а) митний союз;

б) спільний ринок;

в) зона вільної торгівлі;

г) економічний союз.

2. Створення Європейського валютного союзу передбачалося:

а) Уругвайським раундом;

б) Маастрихтськими угодами;

в) Амстердамським самітом;

г) Європейською економічною комісією.

3. Першим європейським інтеграційним угрупованням, яке об'єднало держави, що розвивалися на основі різних економічних і політичних моделей, – це:

- а) Європейська асоціація вільної торгівлі;
- б) Європейський Союз;
- в) Чорноморське економічне співробітництво;
- г) Центральноєвропейська ініціатива.

4. Автором теорії митного союзу є:

- а) П. Самуельсон;
- б) Дж. Хікс;
- в) Р. Вернон;
- г) Я. Вайнер.

5. Торговельна угода, яка передбачає зниження тарифів за взаємної торгівлі країн, – це:

- а) митний союз;
- б) спільний ринок;
- в) зона вільної торгівлі;
- г) економічний союз.

6. Законодавчий орган, на рівні якого ухвалюють рішення щодо реалізації єдиної політики Європейського Союзу (ЄС), – це:

- а) Європейська рада;
- б) Рада міністрів;
- в) Суд ЄС;
- г) Європейський парламент.

7. Преференційна зона, у межах якої здійснюють вільну від митних і кількісних обмежень міжнародну торгівлю товарами, – це:

- а) зона вільної торгівлі;
- б) митний союз;
- в) спільний ринок;
- г) єдиний економічний простір (економічний союз).

8. Якщо, у наслідок утворення митного союзу, виникає ефект відхилення торгівлі, то:

- а) добробут країн, які не входять до митного союзу, покращиться;
- б) обмежені ресурси будуть використовувати більш ефективно;

- в) добробут країн-учасниць митного союзу погіршується;
- г) добробут країн-учасниць митного союзу покращиться.

9. Для України переваги членства у ЄС виходять із наявних:

- а) інноваційних пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці;
- б) інвестиційних пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці;
- в) географічних пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці;
- г) торговельних пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці.

10. До позитивних наслідків створення митного союзу не входить:

- а) зростання конкуренції між виробниками з різних країн;
- б) переваги економії масштабу виробництва;
- в) посилення панування монополій, унаслідок олігопольної змови між фірмами країн-учасниць митного союзу;
- г) збільшення надходжень інвестицій.

11. Україна є членом:

- а) Європейського союзу;
- б) Європейської асоціації вільної торгівлі;
- в) Чорноморського економічного співробітництва;
- г) Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва.

12. Якщо, унаслідок утворення митного союзу, виникає ефект створення торгівлі, то:

- а) добробут країн, які не входять до митного союзу, покращиться;
- б) обмежені ресурси будуть використовувати більш ефективно;
- в) добробут країн-учасниць митного союзу погіршується;
- г) добробут країн-учасниць митного союзу покращиться.

13. В основі розвитку транскордонного співробітництва лежить:

- а) ресурсний підхід;
- б) регіональний підхід;
- в) інноваційний підхід;
- г) інвестиційний підхід.

14. Транскордонне співробітництво розвивається в межах:

- а) прикордонних регіонів різних країн;
- б) регіонів однієї країни;

- в) прикордонних регіонів сусідніх країн;
- г) різних країн.

15. У сучасному транскордонному співробітництві виокремлюють:

- а) два рівні;
- б) три рівні;
- в) чотири рівні;
- г) п'ять рівнів.

16. В Україні створено та функціонують:

- а) п'ять єврорегіонів;
- б) десять єврорегіонів;
- в) два єврорегіони;
- г) п'ятнадцять єврорегіонів.

17. Транскордонне співробітництво у Європі почало активно розвиватися в:

- а) 1950-х рр. XX ст.;
- б) 1960-х рр. XX ст.;
- в) 1970-х рр. XX ст.;
- г) 1980-х рр. XX ст.

18. У країнах Центральної та Східної Європи радикальні реформи розпочалися в:

- а) 1989 – 1991 рр.;
- б) 1991 – 1994 рр.;
- в) 1997 – 2000 рр.;
- г) 2001 – 2005 рр.

19. Громадянство Європейського Союзу було введено:

- а) Римським договором;
- б) Маастрихтським договором;
- в) Паризьким договором;
- г) Лісабонським договором.

20. Правосуб'єктність Європейського Союзу встановлено:

- а) Римським договором;
- б) Маастрихтським договором;
- в) Паризьким договором;
- г) Лісабонським договором.

11.4. Ситуаційні завдання

11.4.1. Україна виробляє промислові товари, використовуючи капіталомісткі фактори виробництва, та сільськогосподарську продукцію, застосовуючи трудомісткі фактори виробництва. Значну частину сільськогосподарської продукції експортують. Із метою стимулювання виробництва промислових товарів уряд Угорщини вводить імпорнтний тариф на промислові товари.

Проаналізуйте можливі наслідки від уведення імпорнтного тарифу для виробництва промислової та сільськогосподарської продукції, для торгівлі загалом. Як зміниться загальний економічний стан України?

11.4.2. Створення Європейського валютного союзу супроводжувалося різноспрямованістю впливу на економіку різних країн.

Визначте наслідки впливу європейської валютної інтеграції на економічний розвиток:

- 1) країн Західної Європи – членів Європейського валютного союзу;
- 2) країн Західної Європи, які не є членами Європейського валютного союзу;
- 3) країн Східної та Центральної Європи;
- 4) країн СНД;
- 5) України;
- 6) світової економіки загалом.

11.4.3. Припустіть, що Україна як виробник і експортер сільськогосподарської продукції прагне створити митний союз із країною – виробником та експортером промислової продукції.

Обґрунтуйте доцільність та ефективність створення митного союзу між країнами.

11.5. Розрахунково-аналітичні завдання

11.5.1. Електрозварювальний апарат в Україні коштує 110 євро, у Чехії – 100 євро, у Польщі – 87 євро. Україна – мала держава, і її зовнішня торгівля та зовнішньоторговельна політика суттєво не впливають на рівень світових цін.

Обґрунтуйте відповідь під час розгляду таких ситуацій.

1. В Україні вводять адвалорний тариф 17 % на імпорт електрозварювальних апаратів. Чи є доцільним їх імпортувати із Чехії або Польщі?

2. Україна створює митний союз із Польщею. Чи доцільно їй виробляти електрозварювальні апарати самостійно або імпортувати?

3. Який ефект – створення чи відхилення торгівлі – виникає під час створення митного союзу України з Польщею?

4. Україна створює зону вільної торгівлі з Чехією за умови встановлення імпортного тарифу на електрозварювальні апарати в розмірі 11,5 євро. Чи доцільно їй виробляти їх самостійно чи імпортувати?

5. В Україні вводять специфічний митний тариф у розмірі 36 євро на імпорт електрозварювальних апаратів із Чехії та Польщі. Чи доцільно у цьому разі їх імпортувати?

11.5.2. Завдання для роботи в академічних групах.

Для закріплення теоретичного та методичного матеріалу щодо розрахунку економічного ефекту від створення митного союзу між країнами в табл. 11.1 наведено вихідні дані щодо умов інтеграції країн за 5 варіантами. Розподіл студентів на варіанти здійснювати, відповідно до списку.

Таблиця 11.1

Вихідні дані для вирішення завдання (за варіантами)

Умови завдання	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5
Товари	Автомобільне колесо	Автомобільні шини	Велосипеди	Пилососи	Кавоварки
1	2	3	4	5	6
Країна-імпортер	Україна	Україна	Україна	Україна	Україна
Ціна на внутрішньому ринку, дол. США	150,0	120,0	450,0	125,0	185,0
Країна-експортер 1	Польща	Чехія	Польща	Угорщина	Німеччина
Ціна експорту на світовий ринок 1	165,0	135,0	465,0	180,0	350,0
Країна-експортер 2	Чехія	Словаччина	Болгарія	Польща	Китай
Ціна експорту на світовий ринок 2	170,0	128,0	390,0	220,0	225,0

1	2	3	4	5	6
Країна-експортер 3	Білорусь	Болгарія	Казахстан	Китай	Польща
Ціна експорту на світовий ринок, дол. США	125,0	136,0	420,0	150,0	275,0
Умови зовнішньоторговельного регулювання країни-імпортера	імпортний тариф 20 %	імпортний тариф 15 %	імпортний тариф 30 %	імпортний тариф 17 %	імпортний тариф 25 %
Умови інтеграції	Зона вільної торгівлі з Білоруссю	Митний союз із Чехією	Зона вільної торгівлі з Казахстаном	Митний союз з Угорщиною	Митний союз із Польщею

На основі наведених у табл. 11.1 даних виконайте такі завдання:

- 1) визначте доцільність імпорту Україною товару за умови застосування імпортного тарифу;
- 2) визначте доцільність імпорту Україною товару за умови створення митного союзу з одним із партнерів;
- 3) обґрунтуйте виникнення ефекту створення чи відхилення торгівлі під час створення митного союзу.

11.6. Питання для самостійної роботи

1. Порівняльна характеристика основних форм міжнародної економічної інтеграції.
2. Вплив інтеграції на соціально-економічний розвиток країн-учасниць.
3. Співвідношення інтеграційних та дезінтеграційних процесів.
4. Характер відносин між регіональними угрупованнями у глобальній економіці.
5. Передумови міжнародної інтеграції України.
6. Сучасний стан та суперечності розвитку СНД.
7. Участь України в міжнародних інтеграційних об'єднаннях.
8. Сучасний стан євроінтеграційного співробітництва України.
9. Роль транскордонного співробітництва в поглибленні євроінтеграційних процесів в Україні.
10. Сутність та основна характеристика розвитку єврорегіонів в Україні.
11. Особливості правового забезпечення розвитку єврорегіонів.

11.7. Запитання для самоконтролю за темою 11

1. У чому полягає дуалістичність сучасних інтеграційних процесів?
2. Які особливості сучасних інтеграційних процесів у межах СНД?
3. У чому полягають завдання та умови європейської інтеграції України?
4. Як можна охарактеризувати розвиток торговельно-економічних відносин України із країнами Західної Європи?
5. У чому полягає особливість проекту Чорноморського економічного співробітництва?
6. У чому сутність прикордонного співробітництва?
7. Який сучасний стан прикордонного співробітництва України?
8. Наскільки доцільна та обґрунтована політика уряду України щодо європейського інтеграційного співробітництва?

Рекомендована література за темою 11: [1; 7; 8; 13; 19; 23; 24; 32; 33; 36; 39; 42; 66; 70; 75; 98; 103].

12. Глобальний контекст міжнародного економічного співробітництва

12.1. Ключові поняття

Глобальна економіка – це сукупність взаємозалежних та взаємодоповнювальних національних економік.

Глобалізація – це сучасна тенденція розвитку світового господарства як системи взаємопов'язаних і взаємозалежних суб'єктів господарювання, серед яких значне місце посідають саме країни.

Об'єктивна глобалізація є закономірним процесом формування єдиного світового політичного, економічного, соціального, культурного простору, унаслідок поглиблення міжнародного розподілу праці, посилення взаємодії та співробітництва між країнами.

Суб'єктивна глобалізація полягає в асиметричному розвитку світової економіки, унаслідок організованого та реалізованого міжнародними організаціями, ТНК, розвиненими країнами одностороннього привласнення результатів міжнародного розподілу праці.

Індекс рівня глобалізації країн світу визначає ступінь інтегрованості країни у світовий економічний, політичний та соціальний простір.

Регіоналізація – це процес поступового формування єдиного економічного простору близьких за рівнем соціально-економічного, культурно-історичного розвитку країн окремого регіону для вирішення спільних проблем шляхом установлення уніфікованих умов їхнього співробітництва.

Глобалізована економічна діяльність є вищим ступенем розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, яка передбачає трансформацію підприємницьких стратегій з урахуванням кон'юнктури міжнародних ринків, рівня та характеру конкурентного середовища тощо.

Геоелекономіка – це багаторівнева система міжнародних економічних відносин, спрямована на формування технологічної єдності світового господарства.

Модель міжнародної економічної діяльності – це поєднання різних форм міжнародного бізнесу й національного регулювання співробітництва, відповідно до певних принципів та уявлень про ефективність такого синтезу підприємницької активності.

12.2. Теоретико-методичний матеріал до теми 12

Теоретико-методичне підґрунтя сутності глобалізації почало формуватися в 70-х рр. ХХ ст. Американський соціолог І. Валерстайн сформував теорію глобалістського уявлення про сучасне суспільство, відповідно до якої людство розуміють як взаємопов'язану спільність, яка протягом свого існування прагнула до глобалізації.

В економічній літературі термін "глобалізація" вперше було введено американським економістом Т. Лавіттом, який 1983 року у своїй роботі визначив глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються великими багатонаціональними корпораціями.

1985 року американський економіст і соціолог Р. Робертсон сформулював глобалізацію як процес щораз більшого впливу різних факторів міжнародного значення на соціальну дійсність в окремих країнах, яке й стало основоположним у теорії глобалізації.

На думку автора, *глобалізація* – це сучасна тенденція розвитку світового господарства як системи взаємопов'язаних та взаємозалежних суб'єктів господарювання, серед яких значне місце посідають саме країни [8, с. 249].

Дослідження теоретичних засад глобальної економіки дозволило автору виокремити основні етапи розвитку глобалізації (табл. 12.1) [8].

Еволюція процесів глобалізації

Етапи	Основна характеристика					
	державне регулювання	валютно-фінансові відносини	кредитні відносини	торговельні відносини	інвестиційне співробітництво	політичний статус країн
1	2	3	4	5	6	7
Етап 1 Початок 90-х рр. XX ст. – розпад соціалістичної системи	Створення нових ринкових економік – імітація економік розвинених країн	Відсутність стабільної валютної системи та замкнутість валютного ринку	Потреба в зовнішніх джерелах фінансування	Внутрішній ринок країн ненасичений через розпад коопераційних виробничих і торговельних зв'язків	Внутрішня приватизація капітальних активів	Суверенна держава
Етап 2 Середина 90-рр. XX ст. – формування стратегій регіонального економічного співробітництва	Посилення впливу світогосподарських процесів на політику державного регулювання економіки	Доларизація економік постсоціалістичних країн	Інтенсифікація діяльності міжнародних кредитних організацій, посилення ролі регіональних кредитних організацій	Розвиток зовнішньо-економічного співробітництва	Інтенсивний рух капіталу	Суверенна держава
Етап 3 Кінець 90-х рр. XX ст. – транснаціоналізація світової економіки	Лібералізація зовнішньоекономічних відносин	Заміщення національних валютних систем іноземними. Створення регіональних валютних систем	Залучення кредитів ТНК і державних кредитів. Посилення фінансової залежності країн	Формування транскордонних ринків товарів і послуг. Торговельна експансія ТНК	Транснаціоналізація капіталу	Передача частини функцій розвиненим країнам – відносини "центр-периферія"

1	2	3	4	5	6	7
Етап 4 Початок 2000 – 2007 рр. – епоха глобалізації світової економіки	Формування моделей відкритої економіки	Полярність розвитку міжнародної та національних валютних систем	Конвертація власних боргів розвинених країн на "права вимоги". Фінансова глобалізація	Зростання частки експортно-імпортних операцій у ВВП, орієнтація на умови міжнародних ринків	Зростання обсягів фіктивного капіталу	Передача частини функцій наднаціональним органам
Етап 5 2008 – 2009 рр. – світова економічна криза	Відсутність ефективних важелів державного впливу на національну економіку	Криза фінансової системи, стрімка девальвація долара	Масові дефолти в розвинених країнах і країнах із перехідною економікою	Паралізована система торговельних відносин	Рекапіталізація національних багатств	Зростання ролі державного регулювання
Етап 6 2009 – 2020 рр. – зміна суб'єктного контуру світової економіки	Жорсткий державний контроль за національною економікою	Упровадження державних важелів регулювання валютного ринку і курсу валюти	Розроблення гнучкої стратегії управління державним боргом	Протекціоністські заходи регулювання зовнішньо- торговельних відносин	Формування умов для залучення інвестицій	Відновлення національної ідентичності
Прогнози подальшого розвитку світової економіки						
Із 2020 р. – загострення економічного протистояння БРІКС та розвинених країн	Посилення ролі міжнародних організацій та розвинених держав у регулюванні світогосподарських процесів	Створення п'ятої міжнародної валютної системи та впровадження нової міжнародної резервної валюти	Посилення взаємозалежності країн, розроблення стратегій реструктуризації зовнішнього боргу	Посилення залежності зовнішньо- торговельних політик країн від кон'юнктури міжнародних ринків. Торговельні війни	Формування нових стратегій залучення довгострокових інвестицій	Відновлення національної ідентичності

Автором зазначено, що сучасна глобалізація має двоїстий характер, який виявляється у виокремленні двох форм її існування: об'єктивної глобалізації й суб'єктивної глобалізації.

Об'єктивна глобалізація є закономірним процесом формування єдиного світового політичного, економічного, соціального, культурного простору, унаслідок поглиблення міжнародного розподілу праці, посилення взаємодії та співробітництва між країнами.

Суб'єктивна глобалізація полягає в асиметричному розвитку світової економіки, унаслідок організованого й реалізованого міжнародними організаціями, ТНК, розвиненими країнами одностороннього привласнення результатів міжнародного розподілу праці.

Колізія об'єктивної та суб'єктивної глобалізації на сучасному етапі загострює ряд суперечностей у системі світогосподарських зв'язків:

1) суперечності між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Незважаючи на значне випередження за темпами економічного зростання країнами, що розвиваються, розвинених країн (за оцінкою Міжнародного валютного фонду темпи зростання у країнах, що розвиваються, прогнозують на рівні 4,5 %, розвинених країн – тільки 1,9 %), диференціація між ними з кожним роком посилюється;

2) суперечності між структурними елементами світового господарства, наслідком якої є значні диспропорції в розвитку фінансової сфери. Можна погодитися з науковими поглядами Ж. Сапіра [44], Ю. Шишкова [50], що глобалізація призводить до регресу міжнародних економічних відносин – поверненню від виробництва до перерозподілу, від промислового до лихварського характеру економіки;

3) суперечності між інтересами окремих суб'єктів міжнародних економічних відносин, зацікавлених в отриманні економічних вигод, та інтересами суспільства, зацікавленого у сталому соціальному розвитку.

Тому закономірним сьогодні є вирішення питання щодо перспектив глобалізації в контексті формування нового погляду міжнародної спільноти щодо зміни вектора розвитку світової економіки – від глобалізації до регіоналізації та націоналізації. Подальше посилення глобалізаційних процесів буде сприяти загостренню проблеми національної ідентичності, вирішення якої багато країн убачають у посиленні державного впливу на міжнародне економічне співробітництво через упровадження протекціоністських заходів у торговельній, міграційній, інвестиційній сферах,

що, своєю чергою, буде сприяти посиленню геоекономічної й геополітичної напруги у світі. У цих умовах виникає необхідність у формуванні нових засад світової економічної стабілізації та розвитку.

Показником розвитку економічної глобалізації сьогодні визначено *індекс рівня глобалізації країн світу*, який із 2002 року складається Швейцарським економічним інститутом.

Рейтинг глобалізації визначає ступінь інтегрованості країни у світовий економічний, політичний і соціальний простір та містить три складові частини:

1) *економічну глобалізацію* (обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, міжнародні інвестиції, тарифну політику, обмеження й податки на міжнародну торгівлю тощо);

2) *соціальну глобалізацію* (рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, міжнародний туризм, міжнародні особисті контакти, обсяг телефонного трафіка, поштових відправлень, транскордонних грошових переказів, інформаційні потоки, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо);

3) *політичну глобалізацію* (членство держав у міжнародних організаціях, ратифікація міжнародних багатосторонніх угод, кількість посольств та інших державних представництв у країні тощо).

Характер і ступінь інтегрованості країни в систему світогосподарських зв'язків визначено її геоекономічною моделлю розвитку. Виокремлюють такі геоекономічні моделі розвитку з урахуванням специфічних рис трансформаційних зрушень у національних економіках транзитивних країн:

1) **китайська модель** (Китай, В'єтнам, Монголія) – передбачає поступовий, тривалий процес трансформації економіки та перехід на ринкові засади шляхом гнучкої адаптації старої командно-адміністративної системи до нових умов господарювання;

2) **угорська модель** – означає поступовий перехід до ринкових відносин шляхом докорінної перебудови командно-адміністративної системи;

3) **польська модель** "шокової терапії" – передбачає швидкі зміни в економіці, які супроводжуються руйнуванням адміністративної системи управління, прискореною приватизацією, створенням надвідкритого для імпортерів та іноземного капіталу внутрішнього ринку;

4) **чехословацька модель** – передбачає поступове формування ринкової економіки, роздержавлення власності цивілізованими методами, шляхом акціонування й корпоратизації;

5) **прибалтійська модель** (Естонія, Латвія, Литва) – передбачає створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземних інвестицій, використання іноземної допомоги для стабілізації національних валютно-фінансових систем;

6) **російська модель** – полягає у тривалому процесі переходу до ринкової економіки шляхом приватизації, роздержавлення, наслідком якої є формування великих транснаціональних компаній олігархічного типу. Незважаючи на те, що державна бюрократія зберігає сильні позиції, Росія протягом останніх років визначила стратегічні напрями подальшого національного розвитку;

7) **українська модель** – полягає у тривалому процесі трансформації економіки без чіткого визначення подальшого напрямку її розвитку [8].

Сучасну геоекономічну модель України спрямовано на реалізацію її конкурентних переваг на світових ринках, що має формуватися з урахуванням, насамперед, її ресурсного потенціалу (природних, трудових, технологічних, фінансових ресурсів), особливостей її соціально-політичного розвитку, ступеня інтегрованості у світову економічну систему. У ході розроблення такої моделі слід ураховувати також характер і ступінь впливу міжнародних факторів на соціально-економічний розвиток країни, що в сучасних умовах є аксіомою.

Основою подальшого національного економічного розвитку є Стратегія економічного розвитку України до 2020 року: стратегія національної модернізації, метою якої є досягнення якісних структурних зрушень у бік посилення ролі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку та підвищення конкурентоспроможності України [101].

У цій стратегії виокремлено два етапи.

Перший етап – 2009 – 2012 рр. – етап посткризового одужання української фінансової й економічної системи. На цьому етапі основною метою визначали подолання негативних наслідків світової економічної кризи та національне економічне відновлення.

Другий етап – 2013 – 2020 рр. – етап реструктуризації та закріплення позитивних тенденцій прискорення економічного та соціального розвитку України. Стратегічними цілями на посткризовий період 2013 – 2020 рр. є створення інституційних умов для активізації інвестиційної діяльності, оздоровлення ринкових відносин, оновлення матеріально-виробничої бази, розвиток інноваційної сфери й підвищення ефективності реалізації інноваційних проектів, підвищення рівня трудового потенціалу, вирішення екологічних проблем і підвищення рівня добробуту населення загалом [101].

12.3. Тестові завдання

1. Уперше термін "глобальний ринок" було запроваджено:

- а) Дж. Шольте;
- б) Е. Херманом;
- в) Т. Левіттом;
- г) М. Портером.

2. У сучасній економічній науці виокремлюють:

- а) п'ять рівнів глобалізації;
- б) три рівні глобалізації;
- в) сім рівнів глобалізації;
- г) десять рівнів глобалізації.

3. Стереотипізація ринків властива стратегії:

- а) країн, що розвиваються;
- б) ТНК;
- в) країн із перехідною економікою;
- г) України.

4. Формування адаптивного механізму міжнародного співробітництва під впливом зовнішніх факторів, із метою забезпечення конкурентних переваг на міжнародних ринках, – це:

- а) інтеррегіональна інтеграція;
- б) субрегіональна інтеграція;
- в) пасивна інтернаціоналізація національних суб'єктів господарювання;
- г) спільне підприємництво.

5. До факторів, які впливають на глобалізаційні процеси, належать такі:

- а) відцентрової дії;
- б) доцентрової та відцентрової дії;
- в) доцентрової дії;
- г) доцентрової, відцентрової та стимулювальної дії.

6. Глобалізація і глобальна економіка – це:

- а) тотожні поняття;
- б) взаємопов'язані поняття;

- в) поняття різноспрямованого змісту;
- г) глобалізація є характерною рисою глобальної економіки.

7. Індекс глобальної інтеграції розраховують за:

- а) п'ятьма категоріями;
- б) трьома категоріями;
- в) чотирма категоріями;
- г) двома категоріями.

8. Домінування інтересів світового суспільства над національними інтересами є особливістю:

- а) національної економіки;
- б) відкритої економіки;
- в) глобальної економіки;
- г) інтеррегіонального співробітництва.

9. Глобальний наднаціональний простір формують:

- а) розвинені країни й міжнародні економічні організації;
- б) транснаціональні корпорації та транснаціональні банки;
- в) міжнародні економічні організації, транснаціональні корпорації;
- г) розвинені країни, транснаціональні корпорації та транснаціональні банки.

10. З урахуванням наслідків впливу на розвиток світової економіки глобалізацію розподіляють на:

- а) об'єктивну;
- б) суб'єктивну;
- в) і об'єктивну, і суб'єктивну;
- г) об'єктивну, нейтральну та суб'єктивну.

11. Кількість посольств та інших державних представництв у країні:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

12. Рівень культурної інтеграції:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

13. Членство держав у міжнародних організаціях:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

14. Рівень міжнародної ділової активності:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

15. Ратифікація країною міжнародних багатосторонніх угод:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

16. Обсяг транскордонних грошових переказів:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

17. Індекс рівня глобалізації країн світу розраховують за:

- а) 10 показниками;
- б) 20 показниками;
- в) 35 показниками;
- г) 24 показниками.

18. Міжнародні особисті контакти:

- а) є показником економічної глобалізації;
- б) є показником соціальної глобалізації;
- в) є показником політичної глобалізації;
- г) не належить до показників глобалізації.

19. Національні особливості економіки певної країни виявляють в:

- а) особливостях історичного розвитку й державного устрою;
- б) рівні розвитку продуктивних сил, культури, техніки і технології;
- в) традиціях, менталітеті та внутрішніх факторах розвитку;
- г) усі відповіді правильні.

20. Багаторівнева система міжнародних економічних відносин, спрямована на формування технологічної єдності світового господарства, – це:

- а) глобальна економіка;
- б) глобалізація;
- в) геоекономіка;
- г) геоекономічна модель.

12.4. Ситуаційні завдання

12.4.1. Зробіть порівняльний аналіз таких геоекономічних моделей розвитку:

- 1) китайської, польської та української;
- 2) прибалтійської й китайської;
- 3) прибалтійської, української та угорської.

12.4.2. Визначте сучасні форми інтернаціоналізації світової економіки та обґрунтуйте їхній вплив на динаміку міжнародного економічного співробітництва України.

12.4.3. Зробіть SWOT-аналіз (сильні, слабкі сторони, загрози, можливості) сучасної зовнішньоекономічної стратегії України.

12.5. Питання для самостійної роботи

- 1. Поглиблення інтернаціоналізації сучасної світової економіки.
- 2. Головні елементи глобальної економіки.

3. Основні етапи економічної глобалізації.
4. Рівні економічної глобалізації.
5. Вплив глобалізації на динаміку та форми міжнародного економічного співробітництва.

12.6. Запитання для самоконтролю за темою 12

1. Які характерні риси глобалізації світової економіки?
2. Що таке "інтернаціоналізація господарського життя"?
3. Які особливості співробітництва України з міжнародними організаціями?
4. Чи бере Україна участь у вирішенні глобальних проблем світової економіки?

Рекомендована література за темою 12: [1; 2; 8; 24; 37; 44; 46; 50; 53 – 58; 101].

Рекомендована література

1. Багрова І. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. / І. В. Багрова, О. О. Гетьман, В. Є. Власюк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с.
2. Бестужева С. В. Глобалізація та світова фінансова криза: прогнозована реальність / С. В. Бестужева // Економічний простір : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – № 22/1. – С. 78–85.
3. Бестужева С. В. Дослідження економічної сутності експорту / С. В. Бестужева // Ринкова трансформація економіки : зб. наук. пр. – Харків : ХІБМ, 2009. – Вип. 11. – С. 104–108.
4. Бестужева С. В. Концептуальні підходи щодо визначення сутності експортного потенціалу / С. В. Бестужева // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 22–28.
5. Бестужева С. В. Методичні засади оцінки ефективності державного регулювання міжнародної економічної діяльності підприємств / С. В. Бестужева // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Економіка та менеджмент". – 2017. – № 23. – С. 32–36.
6. Бестужева С. В. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / С. В. Бестужева, О. М. Котиш, І. В. Мілько // Coastal regions: problems and paradigms of socio-economic development. Section 2. Institutional support of regional development : колективна монографія. – Riga, Latvia, 2018. – С. 206–233.
7. Бестужева С. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / С. В. Бестужева. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 384 с.
8. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. / С. В. Бестужева. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 266 с.
9. Бестужева С. В. Напрями вдосконалення міжнародного фінансово-кредитного співробітництва України / С. В. Бестужева // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. – Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – № 10, квітень. – С. 55–59. – Режим доступу : global-national.in/ua/isseyu-4-2015.
10. Бестужева С. В. Напрями зовнішньоторговельного розвитку агропромислового комплексу України / С. В. Бестужева // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. – Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – № 4, березень. – С. 41–45. – Режим доступу : global-national.in/ua/isseyu-4-2015.

11. Бестужева С. В. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності України в умовах нестабільності економічного розвитку / С. В. Бестужева // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. – Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомилинського, 2017. – № 16, квітень. – С. 27–32. – Режим доступу : global-national.in/ua/isseyu-16-2017.
12. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Боринець. – 5-те вид., переробл. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 582 с.
13. Газуда М. В. Теоретичні підходи до сутності транскордонного й прикордонного співробітництва / М. В. Газуда // Сталий розвиток економіки : наук.-вироб. журн. – 2012. – № 1. – С. 10–18.
14. Задорожний Г. В. Неодирижизм государства / Г. В. Задорожний, В. И. Олефир // Соціальна економіка. – 2014. – № 3–4. – С. 28–36.
15. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, К. І. Ржепішевського. – 3-тє вид., переробл. та доп. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 288 с.
16. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. / О. В. Шкурупій, В. В. Гончаренко та ін. ; за ред. О. В. Шкурупій. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
17. Капильцова В. В. Стан, проблеми та тенденції розвитку консалтингу в Україні / В. В. Капильцова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4 (8). – С. 189–193.
18. Кардозо Ф. Э. Зависимость и развитие Латинской Америки: опыт социологической интерпретации / Ф. Э. Кардозо, Э. Фалетто ; [пер. с исп.]. – Москва : ЮНИТИ, 2002. – 245 с.
19. Козак Ю. Г. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / Ю. Г. Козак, М. А. Заєць, Н. В. Притула. – Одеса : ТОВ "ПЛУТОН", 2016. – 352 с.
20. Котиш О. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: організація та управління / О. М. Котиш, І. В. Мілько. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 196 с.
21. Котиш О. М. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття "зовнішньоекономічна операція" / О. М. Котиш // Економіка розвитку. – 2015. – № 3 (75). – С. 12–19.
22. Котыш Е. Н. Анализ таможенных платежей как источника формирования государственного бюджета Украины / Е. Н. Котыш // Економіка розвитку. – 2014. – № 2 (70). – С. 99–103.

23. Кузьмин В. М. Политическая лимология в системе наук о границах: исследование приграничных регионов / В. М. Кузьмин // Вестник Российского государственного университета им. Иммануила Канта. – Вып. 6. Сер. Гуманитарные науки. – Калининград : Изд-во РГУ им. И. Канта, 2010. – С. 65–71.
24. Кухарська Н. О. Міжнародна економічна діяльність України : [навч. посіб.] / Н. О. Кухарська, С. К. Харічков. – Харків : Одісей, 2006. – 456 с.
25. Лісун Я. В. Статистичний аналіз франчайзингу сфери громадського харчування та торгівлі в Україні / Я. В. Лісун // Економічний аналіз : зб. наук. пр. ; Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : ВПЦ "Економічна думка", 2015. – С. 45–52.
26. Мазур А. А. Современные инновационные структуры : монография / А. А. Мазур, И. Б. Гагауз. – Харьков : СПД Либуркина Л. М., 2005. – 348 с.
27. Мазур А. А. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми / А. А. Мазур, С. В. Пустовойт // Наука та інновації. – 2013. – № 3. – С. 59–72.
28. Мартинюк В. П. Митна система та економічна безпека держави : теорія і методологія : [монографія] / В. П. Мартинюк. – Тернопіль : Астон, 2010. – 256 с.
29. Мартинюк В. П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України : [монографія] / В. П. Мартинюк. – Київ : Кондор, 2011. – 326 с.
30. Матвєєв М. Е. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / М. Е. Матвєєв, І. І. Дідович. – Київ : ВД "Професіонал", 2008. – 192 с.
31. Матюшенко І. Ю. Наукові парки як один з механізмів розвитку високотехнологічних галузей промисловості / І. Ю. Матюшенко. – Київ : Знання, 2010. – С. 336–346.
32. Мельников О. Г. Державне управління у сфері прикордонної безпеки в умовах європейської інтеграції України : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / О. Г. Мельников ; Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ : 2010. – 235 с.
33. Мельников О. Г. Інтегрований прикордонний менеджмент – європейська модель управління кордонами для України / О. Г. Мельников // Вісник держслужби України. – 2012. – № 3. – С. 13–21.
34. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / Т. В. Шталь [та ін.]. – Харків : Вид-во "Форт", 2015. – 364 с.
35. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. – Київ : ЦУЛ, 2011. – 347 с.

36. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво : посібник / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – Київ : Крамар, 2011. – 301 с.
37. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : [підручник] / В. Є. Новицький. – Київ : КНЕУ, 2003. – 948 с.
38. Письменний О. А. Аналіз ринку міжнародного туризму України / О. А. Письменний // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 15, № 1. – С. 144–153.
39. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС : монографія / [за ред. Н. Мікули, В. Борщевського, Т. Васильціва та ін.]. – Львів : Ліга Прес, 2012. – 436 с.
40. Про міжнародні договори України : Закон України № 1906-IV від 29.06.2004 р. // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 155. – С. 17.
41. Про Стратегію сталого розвитку "Україна-2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 6.
42. Про транскордонне співробітництво : Закон України № 1861-IV (зі змінами) від 24.06.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – ст. 499.
43. Сакун А. С. Национальные стратегии развития технопарков: зарубежный опыт / А. С. Сакун // Региональная экономика: теория и практика. – 2014. – № 4 (355). – С. 57–66.
44. Сапир Ж. Изгнание из рая глобализации / Ж. Сапир // Эксперт. – 2009. – № 1–2 (95). – С. 24–26.
45. Світова організація торгівлі: проблеми та перспективи вступу : [монографія] / за ред. А. В. Череп. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – 331 с.
46. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації / А. Старостіна, О. Каніщенко // Економіка України. – № 5. – 2008. – С. 58–65.
47. Уханова І. О. Формування механізму державної підтримки технопарків в Україні / І. О. Уханова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 3–4 (4–5). – С. 213–217.
48. Чудаєва І. Б. Технополіси: економічна суть, причини створення та японський досвід / І. Б. Чудаєва // Економічний часопис. – XXI. – 2010. – № 11–12. – С. 55–59.
49. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика : підручник / В. О. Шевчук. – Київ : Знання, 2008. – 663 с.
50. Шишков Ю. Регионализация и глобализация мировой экономики: альтернатива или взаимодополнение? / Ю. Шишков // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 8. – С. 3–20.

51. Школа І. М. Міжнародні економічні відносини : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. М. Школа, В. М. Козменко, О. В. Бабінська ; Чернів. торг.-екон. ін-т Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Чернівці : Книги-XXI, 2007. – 544 с.
52. Шталь Т. В. Проблеми вдосконалення управління міжнародною контрактною діяльністю підприємства / Т. В. Шталь, С. В. Бестужева, С. С. Тишкевич // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг : зб. наук. пр. – Харків : ХДУХТ, 2017. – Вип. 2 (26). – С. 180–196.
53. Bhagwati J. Termites in the Trading System : How Preferential Trade Agreements are Undermining Multilateral Free Trade / J. Bhagwati. – Oxford : University Press, 2008. – 144 p.
54. Keet P. South Africa and the Non-Aligned Movement in an Area of Regionalization and Globalization / P. Keet, R. De Villiers. – Huntington : Pretoria, 1999. – 47 p.
55. Lasku D.-N. International Marketing. Managing Worldwide Operations in a Changing International Environment / D.-N. Lasku. – 3rd ed. – Cincinnati : Atomic Dog Publishing (Thomson), 2003. – 315 p.
56. Scholte J. A. The Sources of Neoliberal Globalization / J. A. Scholte // Overarching Concerns Program Paper. – United National Research Institute for Social Development, 2005. – No. 8. – P. 38–40.
57. Toyne B. Global Marketing Management : a Strategic Perspective / B. Toyne, P. Walters. – Boston : Allyn and Bacon, 1997. – 215 p.
58. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle / R. Vernon // The Quarterly Journal of Economics. – 1966. – May. – P. 190–207.
59. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2546-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
60. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
61. Єрохін С. Технологічні уклади, динаміка цивілізаційних структур та економічна перспектива України [Електронний ресурс] / С. Єрохін. – Режим доступу : <http://www.soskin.info/ea/2006/1-2/20060102.html>.
62. Концепція державної міграційної політики України від 30.05.2011 р. № 622 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
63. Митний Кодекс України від 11.08.2002р. № 92-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

64. Омеляненко В. А. Міжнародний трансфер технологій в контексті побудови високотехнологічної економіки [Електронний ресурс] / В. А. Омеляненко. – Режим доступу : <http://fei.idgu.edu.ua/conference/dokl/d1111.pdf>.
65. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. – Режим доступу : <http://unwto.org>.
66. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
67. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.
68. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. – Режим доступу : <http://imf.org>.
69. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції. – Режим доступу : <http://iom.org>.
70. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://me.gov.ua>.
71. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.
72. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
73. Офіційний сайт Світового банку. – Режим доступу : <http://worldbank.org>.
74. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. – Режим доступу : <http://wto.org>.
75. Офіційний сайт Статистичної служби Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ec.europa.eu/eurostat.
76. Офіційний сайт ЮНКТАД. – Режим доступу : <http://unctad.org>.
77. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
78. Політика сприяння експорту / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua>.
79. Про внесення змін до Закону України "Про інвестиційну діяльність" [Електронний ресурс] : Закон України № 4218-IV від 22.12.2011 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
80. Про внесення змін до Закону України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" [Електронний ресурс] : Закон України № 3333-IV від 12.01.2006 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

81. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України [Електронний ресурс] : Закон України № 71-VIII від 01.01.2015 р. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/nk>.

82. Про внесення змін до ст. 6 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 1182-XIV від 21.10.1999 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1182-14>.

83. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здеешевлення кредитування експорту [Електронний ресурс] : Закон України № 1792-VIII від 20.12.2016 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

84. Про захист іноземних інвестицій в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 1540а-XII від 10.09.1991 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

85. Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України, відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів та торгівлі 1994 р. [Електронний ресурс] : Закон України № 73-VIII від 28.12.2014 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

86. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 959-XII від 16.04.1991 р., зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

87. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 1560-XII від 18.09.1991 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

88. Про ліцензування видів господарської діяльності [Електронний ресурс] : Закон України № 222-VIII від 02.03.2015 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

89. Про наукову і науково-технічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від № 1977-XII 13.12.1991 р. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/pravo>.

90. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна" [Електронний ресурс] : Закон України № 2623 від 01.01.2012 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

91. Про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів [Електронний ресурс] : постанова № 549 від 22.05.1996 р., зі змінами та доповненнями / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/549-96-п>.

92. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 3715-VI від 08.09.2011 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

93. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

94. Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків [Електронний ресурс] : Закон України № 991-XIV від 16.07.1999 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

95. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць [Електронний ресурс] : Закон України № 5205 від 01.01. 2013 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

96. Про схвалення Експортної стратегії України ("дорожньої карти" стратегічного розвитку торгівлі) на 2017 – 2021 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>.

97. Про технічні регламенти та оцінку відповідності [Електронний ресурс] : Закон України № 1065 від 27.11.2014 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

98. Рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій "Горизонт-2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fp7-ncr.kiev.ua.

99. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua>.

100. Стратегія Державної міграційної політики України на період до 2025 року [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>.

101. Стратегія економічного розвитку України до 2020 року: стратегія національної модернізації [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>.

102. Стратегія інноваційного розвитку України на 2009 – 2018 роки та на період до 2039 року [Електронний ресурс] / Державне агентство України з інвестицій та розвитку. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua>.

103. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : Закон України № 1678-VII від 16.09.2014 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Форми міжнародної економічної діяльності України	5
1. Сутність і особливості міжнародної економічної діяльності ..	5
2. Суб'єкти міжнародних економічних операцій в Україні	22
3. Експорт та імпорт товарів.....	35
4. Особливості міжнародної торгівлі послугами в Україні	56
5. Міжнародні інвестиційні, валютно-кредитні відносини України.....	71
6. Україна на світових ринках праці та міжнародна трудова міграція.....	97
7. Міжнародний трансферт технологій та інноваційна політика в системі пріоритетів міжнародної економічної діяльності	112
Розділ 2. Регулювання міжнародної економічної діяльності України...	125
8. Регулювання міжнародної економічної діяльності України.....	125
9. Особливості митного регулювання міжнародної торгівлі в Україні	134
10. Міжнародні комерційні операції	151
11. Україна у світових інтеграційних процесах.....	162
12. Глобальний контекст міжнародного економічного співробітництва	173
Рекомендована література	185

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Бестужева Світлана Василівна

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Навчально-практичний посібник

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Відповідальний за видання *Т. В. Шталь*

Відповідальний редактор *М. М. Оленич*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Доценко*

План 2019 р. Поз. № 24-ЕНП. Обсяг 194 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*